

Kerststallen

Eindeloze rij kijkers levert Napolitanen weinig op

IN HET NIEUWS 15

Serious Request
'Je leert iets voor een ander over te hebben'

IN HET NIEUWS 8

Fraude
Inspectie wil zware sanctie Uber Eats

IN HET NIEUWS 12-13

Schaatsen
Olympische kwalificatie is zenuwslopend

SPORT 34-35

REPORTAGE OPVANG OEKRAÏNERS

'Eerst de mens, dan de regels'

Beperk gedwongen verhuizing van Oekraïense vluchtelingen, zegt de Ombudsman. Maar de gemeente Dongen wilde gezinnen wegsturen bij een echtpaar dat hen al sinds 2022 opvangt.

Pim van der Hulst

DONGEN

Inna Ivasyk (31) wiegt haar zoontje Alexander (Sasha), van negen maanden oud. Dochter Alina (4) klampt zich vast aan vader Oleski (36). Aan de leuning van de trap hangt dochter Kristina (10), op blote voeten. Oom Andrii (43) aanschouwt het tafereel in het tuinhuis met een glimlach. Op het vuur staat borsjt, rode bietensoep uit Oekraïne.

Het gezin vluchtte vanwege oorlogsdreiging in mei 2022 uit Vinnytsja, een stad in Midden-Oekraïne die twee maanden later werd getroffen door Russische raketaanvallen. Tientallen Oekraïners, onder wie kinderen, kwamen om het leven. Alina was nog niet eens één jaar oud toen ze haar geboorteland verliet. Alexander is vernoemd naar een vriend die een paar weken voor zijn geboorte vermist raakte aan het front.

Eerst zat het gezin in Ridderkerk, op een kluitje in een kamer van een aannemer voor wie de twee broers klusten. Na drie maanden kwam er plek in het Brabantse ontginningsdorp Dongense Vaart vrij, in een gemeentelijke opvang. Zo stonden de oude 'Jonghensschool Petrus Canisius', zoals nog altijd in krullende

letters op de voordeur geschreven staat, en het bijbehorende tuinhuis op dat moment nog te boek.

In de oude schoolhal staan met Kerst drie lange tafels vol stampot en varenyky, Oekraïense dumplings met aardappelen en kaas. Het aangrenzende vertrek, voorheen een enorme gymzaal, is gevuld met losstaande chaletjes waarin tien Oekraïners wonen. Leon Bronckers en Deborah van der Meere, het stel dat de vluchtelingen begeleidt, slapen in de oude bovenmeesterswoning.

Bronckers, afgestudeerd psycholoog, geeft les op een hogeschool. „Eerst de mens, dan de regels”, staat in zijn WhatsApp-biografie. Van der Meere, dochter van een beroepsmilitair, was manager in het onderwijs. Ze haalde zoveel plezier uit de opvang van de Oekraïense vluchtelingen dat ze solliciteerde bij het COA. Daar werd ze aangenomen als locatiemanager van het azc in Rijen, het op-twee-na grootste van Nederland.

Hoewel de Oekraïners gelukkig zijn bij het stel, beëindigde de gemeente vorig jaar de samenwerking. Ze moesten verhuizen naar één centrale gemeentelijke opvanglocatie aan de Triangelaan in Dongen. Ze weigerden.

Lees verder op pagina 3

Advertenties

legalpeople
EXECUTIVE SEARCH CONSULTANCY
Advocaat-partner
Banking & Finance
pag. 37
legalpeople.nl

Donner vertelt het hele verhaal
Boekhandel Donner Rotterdam én donner.nl

FENIX
kunstmuseum over migratie
★★★★★
de Volkskrant
★★★★★
NRC
"Celebrates people on the move"
The New York Times
Kerstvakantie: alle dagen open tickets → fenix.nl

executivepeople
Managing Director
pag. 34
executivepeople.nl

PRIJS €4,60 Jaargang 56 no. 73
BELGIË € 5,60
8 710404 000484 3 5 2 2 5

IN HET LAND
LEIDEN

GEMMA VENHUIZEN

Oh Wollemi, oh Wollemi

Nooit geweten dat ginkgo's zó stinken. En dat terwijl de Japanse notenbomen alom aanwezig zijn: in tuinen, op straat, in huidcrème - alles met ginkgo-extract bevat de belofte van eeuwige jeugd, want een boom die duizenden jaren leeft en als soort al 200 miljoen jaar meegaat moet wel goed zijn voor de menselijke overleving. Toch? Dat er aan die gezondheidsclaim een luchtje hangt bleek jaren geleden al, maar dat de vruchten van de boom zelf ook een miselijkmakende geur verspreiden merkte ik pas recent, in de Leidse Hortus Botanicus. Per ongeluk trapte ik een vrucht fijn en direct rook het zo sterk naar hondenvoer dat andere bezoekers me verwijtend aankeken. Beschaamd liep ik door naar mijn einddoel, de verwarmde winterkas.

Mijn queeste was dagen eerder begonnen op het plein voor station Heemstede-Aerdenhout, met een paneel waarop in grote knipperende letters stond: „Bent u voorbereid?“ De waarschuwing was onderdeel van de Denk Vooruit-campagne, net als de paarsoe boekjes, maar zonder context leek het meer op een schreeuwerige aankondiging van de Dag des Oordeels - of op een aanmaning om nog gauw ragoutbakjes te kopen voor het kerstdiner.

Nee, ik was niet voorbereid. Noch qua noodradio, noch qua kerstboom. Met het oog op een kerstestafette waarbij ik niet één nacht in mijn eigen bed zou slapen had ik zelfs geen babyboompje in huis. Levendig herinnerde ik me vorig jaar, toen ik begin december een amaryllisbol cadeau had gekregen. Omdat ik de kwetsbare groene stengel die net voor kerst tevoorschijn kwam niet alleen wilde laten, was de bol met me meegereisd per trein: van Amsterdam naar Heemstede naar Utrecht naar Brussel en weer terug. En passant hadden de amaryllis en ik zelfs een live-opname van *Spijkers met koppen* bijgewoond. Zoveel avontuur wilde ik een boom, hoe mini ook, besparen.

Toch begon het naaldboomtekort me op te breken. Afgunstig gluurde ik huiskamers binnen, bijna kwam ik in de verleiding om toiletverfrisser met dennengeur te kopen. Verlangend keek ik naar foto's van Old Tjikko, met z'n 9.565-jarige wortels de oudste fijnspar ter wereld. En de eenzaamste: omringd door een hek, op een kale, winderige hoogvlakte in het Zweedse Fulufjäll, al millennia zonder leeftijdgenoten.

Mijn gedachten gingen uit naar de enige andere naaldboom die ik ken met een eigen, op maat gemaakt hek: de Wollemi-pine in de Amsterdamse Hortus. Net als de ginkgo (ook ooit begonnen als naaldboom) is de *Wollemia nobilis* een levend fossiel, een boomsoort die al voorkwam toen de dino's nog rondliepen. Familie van de slangenden a.k.a. apentreiter - die

Als ik ergens mijn naaldboombehoefte kon vervullen dan was het bij de Wollemi in de Leidse Hortus

ongezellige kruising tussen een naaktkat en een kunstkerstboom, met naalden die tot 24 jaar groen blijven - maar een stuk aaibaar. Behalve in Amsterdam dus; daar staat-ie in eenzame opsluiting om te voorkomen dat hij wordt gestolen. Want de Wollemi is uiterst zeldzaam: pas in 1994 werden, in een Australische kloof, enkele tientallen exemplaren ontdekt. Om de oerplanten een toekomst te geven, worden ze nu opgekweekt in botanische tuinen over de hele wereld.

Zo ontdekte ik dat in de Leidse Hortus de hoogste Wollemi van Europa staat. Zonder hek. Als ik ergens mijn naaldboombehoefte kon vervullen dan was het daar. Met stinkende schoenzolen betrad ik dolgelukkig de kas. Oog in oog met de oerkerstboom.

Gemma Venhuizen is journalist en doet elke woensdag ergens vanuit Nederland verslag

De Nederlandse uitzondering voor **mest uitrijden** verdwijnt. FOTO JEFFREY GROENEWEG/ANP

EUROPESE COMMISSIE

Boer verliest recht op uitrijden extra mest

Om de waterkwaliteit in Nederland te beschermen, maakt Brussel een einde aan de Nederlandse vrijstelling om meer mest uit te mogen rijden.

Erik van der Walle

DEN HAAG

Nederlandse boeren raken na ruim twintig jaar het recht kwijt om meer mest te mogen uitrijden dan in de Europese Unie normaal is toegestaan. Door het opheffen van deze zogeheten 'derogatie' in 2026 zal het mestoverschot voor boeren komend jaar aanzienlijk toenemen, wat tot praktische en financiële problemen zal leiden.

De Zweedse Eurocommissaris van Milieu Jessica Roswall heeft minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur Femke Wiersma (BBB) maandagavond in een brief over het einde van de vrijstelling geïnformeerd. Zij stelt daarin dat onder meer de waterkwaliteit en het mestbeleid in Nederland een rol hebben gespeeld bij de beslissing. De fosfaten en stikstof in mest tasten de kwaliteit van het oppervlaktewater aan. Nederland bevindt zich al jaren in de Europese achterhoede als het gaat om de waterkwaliteit.

Demissionair minister Wiersma noemt het kwijtraken van de derogatie dinsdagmiddag „zeer teleurstellend“. Afgelopen

juli vroeg zij de Europese Commissie om verlenging van de derogatie. In een brief aan de Tweede Kamer schrijft zij dat „de afbouw van de huidige derogatie een zeer grote negatieve impact op het inkomen en toekomstperspectief van de boer heeft“.

Boeren die nog een ontheffing hebben, mogen vanaf komend jaar een derde minder mest uitrijden. Het Europese maximum ligt op 170 kilo stikstof uit dierlijke mest per hectare, terwijl dankzij de uitzonderingspositie 250 kilo mocht worden uitgereden.

De directe gevolgen voor de boeren lopen erg uiteen. Vooral voor melkveehouders kunnen de consequenties groot zijn, omdat vooral zij gebruikmaken van de extra mestruimte. Maar de gevolgen hangen ook af van de regio waarin zij actief zijn. Sommige delen van Nederland hebben een groot mestoverschot, andere regio's hebben dat niet.

Al langer duidelijk

Volgens bronnen in Brussel was al veel langer duidelijk dat Nederland zijn derogatie zou verliezen. Vanuit het ministerie was steeds de reactie dat er nog gesprekken liepen. Dat was ook de reactie toen de *Financial Times* begin deze maand berichtte dat de derogatie voor Ierland verlengd werd, maar voor Nederland niet.

Afgelopen twintig jaar heeft Brussel Nederland steeds toegestaan dat er meer mest mag worden uitgereden dan in de meeste andere landen in de Europese Unie, al liep de omvang van de vrijstelling geleidelijk terug.

» **Vervolg van** voorpagina

Sindsdien is de locatie van Bronckers en Van der Meere een particuliere opvang, wat betekent dat zij geen vergoeding meer krijgen van de gemeente.

Dit jaar spande het stel een rechtszaak tegen de gemeente aan. Die ging over de last onder dwangsom die Dongen hen oplegde omdat de bewoning van het tuinhuis door familie Ivasyk in strijd is met het bestemmingsplan. De rechter oordeelde dat de dwangsom vernietigd zou worden omdat de gemeente onvoldoende rekening had gehouden met de situatie van de vluchtelingen en dat zij mogen blijven tot de oorlog is afgelopen.

Controleren

Toch klopte de gemeente vorige maand onverwacht weer aan bij het stel. Ze wil opnieuw controleren of de gymzaal voldoet aan bouwkundige regels. Vrijdag maakte Dongen bekend dat Oekraïners in twee andere gemeentelijke opvanglocaties in januari en februari zullen verhuizen naar de centrale opvanglocatie.

Gemeentes moeten het aantal gedwongen verhuizingen van Oekraïense vluchtelingen juist beperken, omdat het onzekerheid en stress meebrengt. Die boodschap brachten Reinier van Zutphen, de Nationale Ombudsman, en Margrite Kalverboer, de Kinderombudsvrouw, vorige week op basis van een toenemend aantal klachten over verhuizingen en problemen in de opvang van Oekraïners. Als er niets gebeurt, komt de „menswaardige opvang“ van inmiddels ruim 130.000 bij gemeenten geregistreerde Oekraïners in Nederland „verder onder druk te staan“, schrijven ze. Ze zijn niet bekend met de opvanglocaties in Dongen, laten ze desgevraagd weten.

Ook de Oekraïners die bij het stel wonen, hebben lang in onzekerheid verkeerd over een mogelijke verhuizing, ook al was de gemeente in eerste instantie heel blij met de opvang bij de oude school. Dongen klopte zelf bij Bronckers en Van der Meere aan, nadat de oorlog in Oekraïne was uitgebroken. Het stel had al een vergunning voor de opvang voor crisisjongeren. Daar kwam een contract bij voor opvang van Oekraïense vluchtelingen, alleen in de oude school. Desondanks legde de gemeente op verzoek van het stel de riolering voor het tuinhuis.

Aanpassingen

In november 2022 werd er voor de eerste keer bij het stel gecontroleerd door een toezichthouder van de gemeente. Hij kwam voor de dakkapellen op het tuinhuis, ook al waren die vrijgesteld van een vergunning. In de jaren daarop volgden een brandinspectie, veiligheidscontrole (inclusief de privévertrekken van het stel) en talloze aanpassingen aan de accommodaties.

In april vorig jaar vroeg Bronckers in een appje, gedeeld met NRC, aan de nieuwe gemeentelijke projectleider voor de opvang van Oekraïners of ze wilde kennismaken. Ze antwoordde in gesprek te willen naar aanleiding van de veiligheidscontrole. Toen het stel haar naam noemde bij de receptie op het gemeentehuis, hoorden ze: *Oh, u komt voor het eindgesprek?*

Dongen stopte de opvang bij het stel, zo bleek. De gemeente wil de opvang van Oekraïners zoveel mogelijk centraliseren op twee grote locaties in Dongen, waar ze met één of twee personen een kamer

De familie Ivasyk, met dochter Alina, moeder Inna, baby Sasha (midden), vader Oleski en oudste dochter Kristina (onder), woont inmiddels meer dan drie jaar in het Dongense tuinhuis. FOTO'S MERLIN DALEMAN

hebben. Dan, is de redenering, worden ze allemaal op dezelfde manier begeleid.

De ruimte, privacy en begeleiding bij de oude school is van onschatbare waarde, zeggen het stel en de Oekraïners zelf. De kinderen hebben vriendinnen in de straat, gaan mee naar hondentraining en vieren het Sinterklaasfeest in het dorps huis.

In de officiële opzegging van hun contract sloot toenmalig waarnemend burgemeester Marnix Bakermans af met een „blijk van waardering“ door een „tegenmoetkoming“ van 400 euro aan te bieden voor een afscheid. Van der Meere kan er nog steeds om lachen. „Een broodje shoarma en cola moet dan wel kunnen.“

Brief in het Russisch

De vluchtelingen gaven aan niet te willen verhuizen. Toch kregen de Oekraïners, onder wie familie Ivasyk, een brief van de gemeente Dongen dat ze binnen twee weken zouden verhuizen. Hun kamers werden al klaargemaakt, staat in de brief die is ingezien door NRC. Dat zorgde voor „grote stress“, zegt moeder Inna, die het niet zag zitten om met haar gezin op één kamer te zitten of op te moeten splitsen. „We waren boos“, zegt vader Oleski, des te meer omdat de brief in het Russisch was geschreven.

Kristina (10), hangend aan de trap, vertelt in vloeiend Nederlands wat de gedachte van verhuizen met haar deed. „Als ik naar een ander huis ga, dan voel ik mij niet lekker.“ Voor Kristina is thuis waar familie is – en zo ziet zij de beheerders in Dongen ook. „Leon en Deborah zijn voor mij als opa en oma“, zegt ze, terwijl zusje Alina op en neer rent tussen het stel. Ze willen hen niet verlaten, nadat ze hun grote broer en oma al achter moesten laten in Oekraïne.

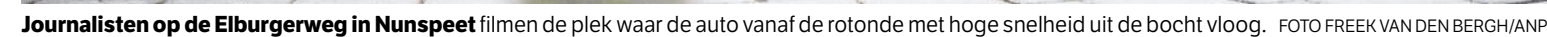
De opluchting was groot toen de rechter afgelopen augustus de last onder dwangsom over de bewoning van het tuinhuis door het gezin Ivasyk vernietigde. Het gemeentebestuur vond dat die uitspraak „onzorgvuldig“ tot stand was gekomen, liet het aan de raad weten, maar ging niet in hoger beroep omdat het „veel capaciteit en tijd vraagt“. Daarmee hoopte het bestuur dat „er rust ontstaat voor alle betrokkenen“.

„We dachten dat we rust hadden“, zegt Van der Meere, die verbaasd was dat de gemeente vorige maand weer aanklopte. „Je blijft jezelf afvragen: komt er niet op enig moment nog iets waar wij toch last van gaan krijgen? Het zit onderhands, maar komt er soms bovenuit. Dan denk je: verdorie, het doet toch wat met me.“ Bronckers: „Soms voelt het alsof alles weer opnieuw begint.“

Het stel sprak in bij raadsvergaderingen, net als twee Oekraïners uit de opvang, om te vertellen wat de onzekerheid met hen doet. Vorig jaar, nadat het gemeentebestuur ze had gesommeerd te verhuizen, vroegen raadsleden te onderzoeken wat er wel mogelijk was. „De gesprekken met de beheerders en de bewoners waren zeer waardevol maar hebben niet tot andere inzichten geleid“, concludeerde het gemeentebestuur.

Excuses

Na de uitspraak van de rechter vroegen raadsleden vorige maand om excuses van burgemeester en wethouders. Jan Kennenks (DongenPlus), die onlangs Sinterklaas speelde in de opvang, hield hun „kille en afstandelijke houding (...) die haaks staat op de menselijke nood en betrokkenheid die dit initiatief juist kenmerkt“. Wethouder Ankie de Hoon (CDA) antwoordde: „Als het vertwijfeling en verandering bij deze mensen (de Oekraïners, red.) heeft veroorzaakt, dan is dat wat het college betreft zeker excuses waard.“

'Ik had net de hond uitgelaten en toen begon het verschrikkelijke gillen'

Matthias is teruggekomen naar de rotonde voor „een stukje verwerking”, zegt hij. „De Lichtjes-tour is een fantastische traditie hier, met veel gezelligheid, maar die heeft nu een zwart randje”.

NaCl 0,9 % + Glucose 5 %

Infuus sets 50.-

Vaccins 25.-

Drink water 10.-

Geef een cadeau dat levens redt.

Wat een jaar. Van Gaza tot Soedan. Van Congo tot Oekraïne. Wereldwijd lijden mensen onder oorlog en extreem geweld. Ziekenhuizen liggen in puin en zorg is stilgevallen. Met jouw donatie kunnen wij helpen. Geef daarom het mooiste cadeau dat je kunt geven: medische hulp voor mensen in nood.

Doneer nu op artsenzondergrenzen.nl.

Elke donatie telt.
**Scan de qr-code
en doneer nu >**

Met **Serious Request** wordt dit jaar vanaf de Markt in Den Bosch geld ingezameld voor kinderen met een spierziekte. FOTO LEVIN DEN BOER / ANP

REPORTAGE **GOEDEDOELENACTIE 3FM**

‘Serious Request is zoals de kerk vroeger: je leert dat helpen goed is’

3FM-dj's in het Glazen Huis in Den Bosch hebben een recordbedrag opgehaald voor een stichting die zich inzet voor kinderen met een spierziekte. Hoe is het succes te verklaren? „Als de verhouding tussen ernst en carnaval goed zit, gaat de actie leven.”

Freyan Bosma

DEN BOSCH

Lachend draait Roan (15), zwarte muts met blauwe jas, rondjes met zijn elektrische rolstoel op de Markt in Den Bosch. Thuis voor de tv, in het Limburgse Herten, had hij Serious Request gevolgd. Hij zag het Glazen Huis waarin drie diskjockeys muziek draaien en cheques van particuliere inzamelacties in ontvangst nemen. Nu is Roan er écht bij. Hoe dat is? „Wel leuk.” Vroeg hij zelf een verzoekje aan? „Ja.” Na enig aandringen: „*Turbo* van Paul Elstak en New Kids.” Vader Daniël Lichtleitner (45) glimlacht: „Het blijft een puber.”

Roan heeft spierziekte HMSN-type 1. De spieren die zijn ledematen aansturen hebben het steeds moeilijker. Vijf jaar geleden voetbalde Roan nog. Nu kan hij niet zonder hulp naar de wc. „Mijn vrouw werkt al vijftien jaar nachtdiensten, zodat ze overdag thuis is voor Roan”, zegt Lichtleitner, zelf boekhouder. „Voor ons is het normaal om continu te zorgen. Door alle Serious Request-aandacht voor spierziekten besefte ik: spierziekten zijn helemaal niet normaal.”

Serious Request, de goededoelenactie van radiozender 3FM, stevent af op een flink hogere opbrengst dan alle 22 voorgaande edities. Vorig jaar werd 12,6 miljoen euro ingezameld voor kinderen met metabole ziekten. Tot dusverre gold de opbrengst van 2012, 13,8 miljoen euro om wereldwijd ba-

byterfste tegen te gaan, als record. Dit jaar collecteert 3FM voor hulp aan kinderen met spierziekten. Maandag werd al een ‘tussenstand’ van 10,1 miljoen euro bekendgemaakt. Dat is inclusief enkele grote donaties. De actie loopt nog tot kerstavond. Wat verklaart het succes?

Verhalen van leed én veerkracht

„In het verleden haalden we met het Rode Kruis wel geld op voor buitenlandse goede doelen. Die verhalen laten zich, omdat het zich verder weg afspeelt, wel lastiger vertellen”, zegt Menno de Boer, zendermanager van NPO 3FM. Voor de vierde keer koos de zender een Nederlands doel. „De samenleving is veranderd. Om onze doelgroep te bereiken, is het ver-schrikkelijk belangrijk om bij een doel verhalen te kunnen vertellen van leed én veerkracht.”

De Boer zit in het stadhuis, aan de rand van het marktplein, in een kamer behept met tv-schermen. Daarop is te zien hoe honderden carnavalisten met elk een roodgele Oeteldonk-sjaal om staan te zwaaien. „Kijk dan, de sfeer druipt ervan af”, zegt De Boer. Als de verhouding tussen ernst en carnaval goed zit, gaat de actie leven en krijg je volgens hem „een sneeuwbal-effect”.

„Je kan het bijna niet omschrijven, het is iets wat in de lucht hangt”, zegt Monique Maks, directeur van stichting Spieren voor Spieren. Het eindbedrag is nog niet bekend, maar ze heeft „nu al kippenvel”. „Serious Request is de Olympische Spelen voor goede doelen”, zegt ze. „Er is geen groter po-

dium dan dit om te tonen waarvoor je op aarde bent.”

Twintigduizend kinderen in Nederland hebben een spierziekte. De opbrengst gaat naar onderzoek naar nieuwe behandelingen en medicijnen. Ook vloeit een deel van het geld naar sport- en beweegprogramma's voor kinderen met een spierziekte en naar het bespoedigen van diagnoses. „Voor veel mensen is een goede gezondheid vanzelfsprekend. Dat moet het ook zijn, maar dat geldt niet voor deze kinderen”, zegt Maks.

Binnenlandse goede doelen

Hoogleraar filantropie aan de Vrije Universiteit Amsterdam René Bekkers is niet verbaasd over de, waarschijnlijk, recordhoge opbrengst, vertelt hij telefonisch. Hij gokt op 25 miljoen euro, kijkend naar de trend van de voorbije drie edities. „Serious Request heeft de maatschappelijke functie die de kerk vroeger had: je leert dat het goed is wat voor een ander over te hebben. Daar krijg je als donateur ook nog een gezellige middag of je naam op tv voor terug.” Dat de opbrengst enige jaren daalde, is volgens Bekkers niet los te zien van het dalende marktaandeel van 3FM. Hij begrijpt de overstap naar binnenlandse goede doelen, om het tij te keren. „Lokale, concrete goede doelen waar vrijwilligers bij betrokken zijn, kunnen op veel sympathie rekenen

Lokale, concrete goede doelen waar vrijwilligers bij betrokken zijn, kunnen op veel sympathie rekenen

René Bekkers

Hoogleraar filantropie VU

3FM dagelijks met enige bombarie bekend. „Tonen dat anderen al een hoog bedrag hebben gedoneerd heeft een positief effect, blijkt uit onderzoek naar crowdfundingcampagnes”, zegt Bekkers. „Mensen doen liever mee met iets wat al succesvol is, dan dat ze het idee hebben als enige ergens aan te geven.”

Op het Marktplein is het een komen en gaan. Een vrouw loopt rond met een kinderwagen vol zelfgebreide mutsen, die ze verkoopt voor het goede doel. Een jong stel is op date, roos in de hand. Er zijn veel gezinnen. Orthopedagoog Eefje de Rooij (44) uit Breda, groene baret op, staat met haar kinderen helemaal vooraan bij het Glazen Huis. „Het is gezellig, maar ik wil ze ook meegeven hoe belangrijk omkijken naar elkaar is.” Zoon Loek (11) draagt een korte beige broek, al sinds de zomer. Op het *Jeugdjournaal* zag hij dat andere kinderen dat deden en zich lieten sponsoren. „Ik doe het voor Kika [organisatie die zich inzet voor kinderen met kanker], ik wil niet dat zij alleen zijn.”

Verderop staat een groep Bossche studenten met roodgele Oeteldonksjaal, een jas vol kleurrijke carnaval-semblen en een pilsje in de hand. Het succes van Serious Request? „Jedereen is hier positief, we vormen een warme gemeenschap”, zegt managementstudent Dylan Nijholt (21). „Ik was hier gisteravond ook. Toen ik stond te plassen hoorde ik mensen van overal uit Nederland. Normaal is het al heel wat als je in Den Bosch iemand uit Oss treft.”

‘In een boekenwinkel vroeg iemand uit het niets waar ik vandaan kom en waarom ik niet wil werken.

De tranen sprongen in mijn ogen.

Ik wil niets liever dan werken. Door het eindeloze wachten in de asielprocedure kan ik voor mijn gevoel ook niet meer de leukste vader zijn.’

– Nizar heeft meer dan 15 jaar ervaring als monteur maar zit al 2 jaar gedwongen stil in een azc.

LAAT VLUCHTELINGEN MEEDOEN.
DONEER NU OP
VLUCHTELINGENWERK.NL

VluchtelingenWerk Nederland

In mei 2024 brak brand uit in een winkelcentrum in Warschau. Voor de brandstichting zou Moskou gewone burgers in Polen hebben geworven via sociale media. FOTO LESZEK SZYMANSKI ANP / EPA

INTERVIEW **BART SCHUURMAN** HOOGLERAAR TERRORISME EN POLITIEK GEWELD

‘Wegwerpagent’ steekt voor klein bedrag een loods in de fik

Ze worden wegwerpagenten genoemd: mensen die gelokt worden door de Russische geheime dienst. Die zet ze in om molotovcocktails te gooien of sabotage te plegen. „Er zijn best veel mensen bereid voor weinig geld veel risico te nemen.”

Kees Versteegh
AMSTERDAM

Ze zijn bijna allemaal man. Bijna een derde heeft criminele antecedenten en zoekt makkelijke klusjes om snel een paar duizend euro te verdienen. Voor een kleinere groep speelt ideologische affiniteit met Rusland een rol. Maar er zijn ook naïeve scholieren bij die reageren op berichten op sociale media en geen idee hebben van de bedoelingen van de afzender.

Zie hier het profiel van wat in internationale kringen de ‘disposable agent’ wordt genoemd: de ‘wegwerpagent’ die samen met anderen in de buurt van Londen een loods met hulpgoederen voor Oekraïne in de fik steekt. Of in Oost-Duitsland pakketjes met brandbaar materiaal bezorgt bij een afleverpunt voor een DHL-vlieg-

tuig. Of langs het gebouw van Europol in Den Haag kuierd om daar met een hip apparaatje de wifi af te tappen.

Ze worden wegwerpagent genoemd omdat de opdrachtgevers snel en gemakkelijk van ze af kunnen. De persoon in kwestie weet vaak niets en kost weinig: de loods in brand steken leverde de Britseaders naar verluidt zo’n 10.000 euro op – maar inmiddels ook minstens acht jaar in een Britse cel. Ook is er weinig voorbereiding of training nodig. ‘Agent’ is dan ook een groot woord. In de pikorde van de schaduwoorlog van Rusland tegen het Westen is hij een nuttige idioot.

Russische sabotageacties

Onderzoeker Bart Schuurman, hoogleraar terrorisme en politiek geweld aan de Leidse Universiteit, beet zich vast in het onderwerp Russische sabotageacties en de mensen erachter. Na-

—————
Eén Oekraïner was in Nederland betrokken bij het verzenden van brandbare DHL-pakketten
—————

dat hij eind vorig jaar de patronen van zo’n vijftig uiteenlopende acties binnen Europa in kaart bracht, stortte hij zich dit jaar op de personen achter de brandstichtingen en andere acties. Op basis van mededelingen van instanties als Europol, openbaar ministeries in Polen en Nederland en talrijke mediaberichten maakte de hoogleraar een lijst van 127 personen die in Europa verdacht worden of inmiddels veroordeeld zijn. Vooruitlopend op publicatie van zijn bevindingen volgend jaar, vertelt Schuurman over de belangrijkste uitkomsten.

Wat viel u op in uw onderzoek van dit jaar naar de wegwerpagenten?

„Ze zijn gemiddeld ouder dan ik dacht. Je hoort momenteel veel over adolescenten die met de belofte van snel geld verdienen allerlei criminele klussen aannemen, maar die jonge

groepen zie je hier minder. Het gaat veelal om dertigers, zoals enkele verdachten in de DHL-zaak en mensen die betrokken waren bij een poging om een journalist van onderzoeksplatform Bellingcat te ontvoeren vanuit het Verenigd Koninkrijk naar Rusland. De 17-jarige scholieren die werden opgepakt voor het ‘wifi-sniffen’ in Den Haag, behoren wat dat aangaat tot de uitzonderingen.

„Verder valt de disproportioneel grote groep Oekraïners op: 24 van de 127 mensen die ik onderzocht kwamen uit dat land. Twee van hen zijn onlangs aangemerkt als verdachten van de sabotage van het spoor in Polen met explosieven. De stevige Oekraïense presentie, net als van Moldaviërs, Bulgaren en mensen met een (dubbele) Russische nationaliteit, suggereert dat culturele affiniteit en taalverwantschap met Rusland een

rol spelen bij de rekrutering. Bijkomend voordeel voor de Russische diensten is dat de stemming zich tegen bijvoorbeeld de Oekraïners kan keren, als blijkt dat er onder hen werpagenten zitten, hetgeen de steun voor Kyiv in de oorlog kan ondermijnen.”

Hoe weet u zo zeker dat de Russen erachter zitten?

„Er is weinig openbare informatie over hoe de agenten worden aangestuurd. Toch zijn er genoeg aanwijzingen voor Russische betrokkenheid. Allereerst is het verschijnsel niet nieuw; we weten dat Russische diensten al veel langer gebruik maken van dit soort agenten. De schaal waarop is echter sterk toegenomen na de Russische inval in Oekraïne, in februari 2022. Moskou probeert sindsdien de Europese steun voor dat land te ondergraven. Ook werden na die inval heel veel Russische diplomaten, onder wie veel inlichtingenofficieren, uitgewezen door westerse regeringen. Dat maakte het voor Moskou nodig om over te schakelen op een andere *modus operandi*. De omschakeling bleek succesvol: er zijn best veel mensen bereid voor relatief weinig geld veel persoonlijk risico te nemen.

„Ook zijn er door westerse inlichtingendiensten en opsporingsinstanties sporen gevonden die naar Moskou wijzen, zoals crypto-betalingen aan wegwerpagenten. Bovendien vinden ze contactgegevens die te koppelen zijn aan medewerkers van Russische inlichtingendiensten als de GROe en FSB. Niet alle Russische inlichtingennofficieren zijn even secuur in het afschermen van hun rol als opdrachtgever.”

De Britse denktank International Institute for Strategic Studies (IISS) zette eerder dit jaar flinke vraagtekens bij de bruikbaarheid van wegwerpagenten. Hun onervarenheid, gebrek aan middelen en voorbereiding vergroot volgens de denktank de kans op voortijdige ontdekking en mislukking van acties. U lijkt de bruikbaarheid van wegwerpagenten juist hoger aan te slaan.

„Je moet onderscheid maken tussen individuele effectiviteit en de bruikbaarheid van deze agenten als groep. Ik ben het met het IISS eens dat de meeste wegwerpagenten amateurs zijn met zeer beperkte capaciteiten. Dat blijkt ook uit de relatief grote aantallen die tegen de lamp lopen zonder dat die de politie veel kunnen onthullen. Desondanks blijken sommigen tot gevaarlijke sabotageacties in staat. Bovendien kan kwantiteit hun individueel gebrek aan kwaliteit compenseren: Rusland blijkt grote aantallen wegwerpagenten te kunnen aanwenden tegen lage kosten om angst te zaaien en het Westen schade te berokkenen. De getroffen Europeanen zijn een veelvoud aan middelen en mankracht kwijt om ze op te sporen en te vervolgen, nog los van de kosten voor het herstellen van de geleden schade.”

Wat weet u van de manier waarop wegwerpagenten worden benaderd en voorbereid?

„Dat benaderen gebeurt veelal in socialemediakanalen zoals Telegram waar pro-Russische of NAVO-kritische groepen zich roeren. Mensen die daar actief zijn, kunnen benaderd worden met de vraag of ze mee willen helpen om op straat stickers plakken met bijvoorbeeld een anti-NAVO-

„Interessant is dat ongeveer één derde van de wegwerpagenten meerdere keren wordt ingezet. Ze kunnen dus carrière maken

boodschap. De stickers worden door de opdrachtgever geprint en naar een adres gestuurd waar de wegwerpagent ze kan ophalen. Ook wordt vaak gevraagd een fotootje of filmpje van het stickeren in te sturen.

„Indien goedgekeurd, kan de volgende stap zijn voor de recruit: maak een molotovcocktail en gooi die op een verlaten plek ergens tegenaan. En laat ons dat zien. Op die manier wordt niet alleen beoordeeld of mensen iets kunnen, maar ook wat ze dūrven.

„Interessant is ook dat ongeveer een derde van de wegwerpagenten meerdere keren wordt ingezet. Ze kunnen dus carrière maken als ze nuttig blijken te zijn en niet zijn gearresteerd. Ook deze agenten zijn ‘disposable’ maar niet per se voor eenmalig gebruik.”

Welke rollen spelen wegwerpagenten?

„Je hebt de agenten die daadwerkelijk de klussen uitvoeren, zij staan in feite aan de ‘frontlinie’. Maar er zijn ook wegwerpagenten die de uitvoering coördineren, of nieuwe mensen rekruteren via de genoemde kanalen. Sommige wegwerpagenten dienen puur als doorgeefluik van instructies, zodat Rusland geloofwaardiger kan beweren niks met een actie te maken te hebben.”

U besteedt geen aandacht aan de eventuele rol van wegwerpagenten bij desinformatie, drone-incidenten of cyberhacks. Waarom niet?

„Desinformatie via sociale media wordt vaak uitbesteed aan zogeheten trollenfabrieken in Rusland die zich daarin specialiseren. Daar komen, voor zover ik kan zien, minder wegwerpagenten aan te pas. De hype

rond drones van dit najaar kwam voor mij te laat, ik sloot mijn voorlopig onderzoek in augustus af.

„Van alle cyberhacks bekeek ik alleen degene die een fysiek effect hadden, zoals het urenlang openzetten van een dam in Noorwegen in augustus van dit jaar. Die blijken vaak te worden uitgevoerd door Russische of pro-Russische hackersgroepen, en niet specifiek wegwerpagenten.”

Wat kan het Westen doen tegen de inzet van wegwerpagenten?

„Er gebeurt al veel. Veranderingen in wetgeving over bijvoorbeeld de strafbaarstelling van spionage in landen als Nederland en het Verenigd Koninkrijk maakten ook een stevigere aanpak van wegwerpagenten mogelijk, wat leidt tot hoge straffen zoals voor de brandstichters van de loods. Ook is er al veel samenwerking in Europa tussen politie en inlichtingendiensten op bijvoorbeeld het gebied van digitaal forensisch onderzoek. Interessant in dit verband is dat het aantal Russische hybride operaties tegen Europa in 2025 zo’n 40 procent lager ligt dan in 2024. Een van de mogelijke verklaringen is dat westerse diensten en opsporingsinstanties er steeds meer grip op krijgen.

„Toch ben ik bang dat Moskou doorgaat op dit pad. Dat Rusland hier al jaren mee wegkomt, laat wat mij betreft zien dat Europa onvoldoende afschrikwekkend potentieel heeft; onze ‘deterrence’ laat te wensen over. Zeker nu Europa geopolitiek steeds meer alleen staat, is het hoog tijd dat het zich weerbaarder gaat opstellen en aan Moskou duidelijk maakt tegenmaatregelen te treffen als de Russische hybride acties doorgaan.”

Advertentie

A.S. ZATERDAG, 3^E KERSTDAG, ZIJN WIJ GEOPEND VAN 10 TOT 17 UUR. LAATSTE DAG 2025. TOTALE LEEGVERKOOP VAN ONS MAGAZIJN. DE LAATSTE PERZISCHE TAPIJEN GAAN NU DE DEUR UIT VOOR: SLECHTS 1/10 VAN DE WINKEL ADVIESPRIJS! = 90% KORTING!

ENKELE VOORBEEDEN:

HAMADAN	201 x 150	€ 3.950,-	NU € 395,-
KAZAK	240 x 172	€ 6.100,-	NU € 610,-
TABRIZ	250 x 201	€ 7.300,-	NU € 730,-
MASHAD	300 x 204	€ 8.400,-	NU € 840,-
BIDJAR	306 x 200	€ 11.500,-	NU € 1.150,-
ZIEGLER	360 x 263	€ 12.600,-	NU € 1.260,-
NEPAL EXCL.	394 x 300	€ 8.500,-	NU € 850,-
KASHAN	400 x 302	€ 14.500,-	NU € 1.450,-
ZIJDEN QUOM	310 x 218	€ 46.000,-	NU € 4.600,-

OP DE 1^E ETAGE: ZEER EXCLUSIEVE UNIEKE ZIJDEN, ANTIEKE TAPIJEN DIE NIET MEER WORDEN GEKNOOPT. ALLEN AFGEWAARDEERD DUS: GRIJP UW KANS!

WAAROM ZO GOEDKOOP? OMDAT IK ER NA 57 JAAR MEE STOP! IK BEN NU 85 EN VIND HET GENOEG GEWEEST. GEEN OPVOLGER, DUS ALLES AFGEWAARDEERD EN UITVERKOPEN! NU: 3^E KERSTDAG. 10% EXTRA KORTING OP ALLE NETTO PRIJZEN. DUS B.V. KASHAN 400 x 302, € 14.500,- NU € 1.450,- - 10% EXTRA NU SLECHTS € 1.305,-

- * ALLE TAPIJEN ZIJN MET DE HAND GEKNOOPT.
- * ALLE TAPIJEN MET CERTIFICAAT VAN ECHTHEID
- * U KUNT PARKEREN VOOR DE DEUR!
- * NU DE KANS OP EEN ECHT PERZISCH TAPIJT.

NOG ENKELE KELIMS, BERBERS, LOPERS EN RONDE TAPIJEN.

UW REIS DE MOEITE WAARD!

DE PERZENKONING BV. DE ZELLING 2. HENDRIK IDO AMBACHT. Tel: 078-6823811.

MAALTIJDKOERIERS

Arbeidsinspectie wil een maand sluiting van Uber Eats in Amsterdam

De Arbeidsinspectie en politie constateren dat Uber Eats te weinig doet om illegale maaltijdkoeriers te weren van het platform. Na een reeks boetes wil de inspectie nu een ingrijpendere straf opleggen: een bezorgverbod van een maand in de regio Amsterdam.

Merijn Rengers en Carola Houtekamer

AMSTERDAM

De Arbeidsinspectie wil hard ingrijpen bij Uber Eats vanwege het lakse beleid van het bezorgplatform rondom maaltijdkoeriers zonder geldige werkvergunning. Uber Eats zou een maand lang op zwart moeten in de regio Amsterdam en daar geen maaltijden mogen laten bezorgen.

Deze zwaarwegende maatregel zou restauranthouders en bezorgers hard treffen. Duizenden restaurants in en rond Amsterdam zijn voor een aanzienlijk deel van hun inkomsten afhankelijk van Uber Eats. Het voornemen om een groot Amerikaans techbedrijf op deze manier aan te pakken, laat zien dat het de Arbeidsinspectie en het ministerie menens is. Volgens hen leidt Uber Eats de overheid al jaren om te tuin, waardoor koeriers zonder werkvergunning eten rond kunnen blijven brengen.

Het ministerie bevestigt het voornemen tot een „preventieve stillegging van werkzaamheden” van Uber Eats tegenover NRC. Dat kwam half december tijdens een hoger beroep bij de Raad van State aan de orde. Jurist Michiel de

Lange, die namens minister Mariëlle Paul (Sociale Zaken, VVD) het woord voerde, toonde zich daarbij zeer sceptisch over de claims van Uber dat het bedrijf er al jaren alles aan doet om illegale maaltijdkoeriers te weren van het platform.

Cijfers van de Arbeidsinspectie en de politie laten de recidive door Uber Eats zien. Sinds de zomer van 2021 zijn er bij zeven gelegenheden overtredingen vastgesteld bij het bezorgplatform, mailt een woordvoerder van het ministerie aan NRC. Het gaat om vijf controles in vijf jaar tijd bij Uber Eats-bezorgers, waarbij de Arbeidsinspectie „bij iedere controle meerdere overtredingen heeft geconstateerd”. Ook kreeg Uber Eats twee boetes op basis van informatie uit politieonderzoeken.

60 procent ‘illegaal’ aan het werk

Van de 44 maaltijdkoeriers van Uber Eats van wie inspecteurs de afgelopen jaren tijdens controles de werkvergunning onderzochten, was zo’n 60 procent „illegaal tewerkgesteld”, blijkt uit cijfers van de Arbeidsinspectie. Bij de laatste controle – op 4 februari 2025 – gold dat voor de helft van de koeriers, ook al had Uber Eats het ministerie her-

haaldelijk verzekerd dat de controles nu echt sluitend waren.

Maaltijdbezorging nam vanaf 2015 een vlucht in Nederland, toen het aan de Londense beurs genoteerde bedrijf Deliveroo z’n diensten in Nederland introduceerde. Het jaar erop volgde Uber Eats, de bezorgtak van het Amerikaanse mobiliteitsbedrijf Uber. De twee bedrijven rekruteerden zelfstandige koeriers die per rit betaald kregen, in tegenstelling tot het Nederlandse Thuisbezorgd.nl, dat de bezorgers in dienst nam.

Het fenomeen maaltijdbezorging had in de jaren erna de wind mee. De bedrijven beschikten over een overvloed aan durfkapitaal door de lage rente, terwijl het aanbod van bezorgers door de opkomst van de smartphone en de e-bike sterk groeide. Tijdens de corona-epidemie werd (maaltijd)bezorgers zelfs aangemerkt als ‘essentieel beroep’. De hype duurde tot 2023, toen de Hoge Raad bepaalde dat Deliveroo zijn bezorgers niet als zelfstandigen mocht behandelen maar als werknemer in dienst moest nemen. Hierna trok het bedrijf zich terug uit Nederland.

Uber Eats bleef en paste zijn bedrijfsmodel aan. Sinds begin dit jaar

moeten Uber-koeriers zich bij een uitzendbureau inschrijven en krijgen ze een uurloon. Uber Eats huurt via deze route duizenden mensen in en is permanent op zoek naar nieuwe mensen. Op de website van Randstad staan bijvoorbeeld 115 vacatures open voor maaltijdbezorger bij Uber Eats, door heel Nederland.

Fraudegevoelig

Ook nu de bezorgers via een uitzendbureau werken, is de aantrekkingskracht op ongedocumenteerde arbeidskrachten groot. De maaltijdbezorgers hoeven geen Nederlands te spreken of diploma’s te laten zien. Als ze aan het bezorgen zijn, hebben ze nooit rechtstreeks contact met Uber Eats. Bij het bezorgen wordt hun identiteit alleen digitaal gecontroleerd: de koeriers moeten regelmatig een foto van zichzelf nemen en naar het platform sturen. Die check was in ieder geval tot de laatste controle door de Arbeidsinspectie notoir fraudegevoelig. Koeriers lieten een andere bezorger inloggen en een selfie nemen, of scanden foto’s in, in plaats van zichzelf te fotograferen.

Op de zitting bij de Raad van State zaten drie direct verantwoordelijken

Van de 44 koeriers van Uber Eats van wie inspecteurs tijdens controles de werkvergunning onderzochten, was zo’n 60 procent „illegaal tewerkgesteld”, blijkt uit cijfers van de Arbeidsinspectie. FOTO REMKO DE WAAL/ANP

zekering van Uber dat die goed werkten. „De maaltijdbezorger die een selfieverzoek ontvangt, kan de accounthouder vragen om een selfie te maken op een andere telefoon, waarbij het klaarblijkelijk niet vereist is dat de telefoons zich op dezelfde locatie bevinden”, zei hij verbaasd bij de Raad van State.

Uber toonde zich bij de Raad van State bij monde van advocaat Jan Reinier van Angeren van kantoor Stibbe „geschrokken van de felle toon die de minister aansloeg” en werpt „alle beschuldigingen verre van zich”. Volgens de advocaat heeft het bezorgbedrijf de controles nu op orde en zijn de problemen met selfies opgelost door nieuwe maatregelen. „Uber is niet het probleem, dat zijn de mensen die frauderen”, aldus Van Angeren in de rechtszaal.

NRC berichtte in 2022 dat platformbedrijven Uber Eats en het inmiddels vertrokken Deliveroo op grote schaal werk boden aan ongedocumenteerde maaltijdbezorgers. Ook in omringende landen verschenen verhalen over deze problematiek, ogenschijnlijk zonder dat de autoriteiten in actie kwamen.

Dat laatste klopt niet, bleek tijdens de Raad van State-zitting. Het ministerie en de Arbeidsinspectie blijken al jaren bezig te zijn om Uber Eats te dwingen tot betere controles, zonder dat zij echt grip krijgen op het bezorgplatform. Dat komt deels door de grootte van het platform. Voor kleinere bedrijven zijn de boetes van de Arbeidsinspectie afschrikwekkend, maar dat geldt niet of nauwelijks voor Uber Eats. Het platform blijft onverminderd populair bij consumenten, betaalt alle boetes en gaat elke keer in beroep.

Waarschuingsbesluit

Het is de vraag of en wanneer het ministerie toestemming krijgt van de rechter om Uber Eats in de bezorgregio groot-Amsterdam een maand lang af te sluiten. In 2023 al ontving Uber Eats een zogeheten waarschuwingsbesluit, een verplichte tussenstap voorafgaand aan het daadwerkelijke bevel om het platform stil te leggen. Dat besluit werd eerder dit jaar door de rechtbank Amsterdam van tafel geveegd omdat het ministerie de consequenties van zo’n tijdelijke sluiting niet in kaart had gebracht.

De zitting bij de Raad van State was het hoger beroep in deze zaak. Als het ministerie, zoals het van plan is, werkelijk besluit Uber Eats een maand op zwart te zetten in Amsterdam, dan kan het bezorgplatform daartegen in een aparte procedure beroep aantekenen.

In de tussentijd heeft Uber KPMG alvast onderzoek laten doen naar de gevolgen van een tijdelijke sluiting. Die zijn, aldus het bezorgplatform, ernstig. Consumenten zouden een maand lang „veel minder keus hebben”, bezorgers „zouden grotendeels hun inkomen kwijt raken” en restaurants zouden „gemiddeld 27 procent van hun omzet verliezen”, aldus advocaat Van Angeren bij de Raad van State.

Een woordvoerder van Uber Eats laat weten dat het bedrijf „een zero-tolerancebeleid ten aanzien van illegale accountdeling” hanteert. „Elke bezorger die zijn of haar account deelt, wordt van het platform verwijderd,” mailt hij. Het platform heeft de afgelopen jaren de „processen en controles ingrijpend aangescherpt”, zet „zeer geavanceerde middelen in” en loopt daarmee „voorop binnen de sector”.

De Uber Eats-woordvoerder: „Het onderzoek waar deze zaak over gaat, startte jaren geleden en weerspiegelt niet de uitgebreide verbeteringen die sindsdien zijn doorgevoerd.” Het gaat daarbij onder meer om „strengere controles om te waarborgen dat de juiste bezorger het werk doet” en „vernieuwde procedures voor documentverificatie.”

Uber is niet het probleem, dat zijn de mensen die frauderen

Jan Reinier van Angeren advocaat Uber Eats

nrcwebwinkel

HAY

Butler trapje van eikenhout

- › Multifunctioneel en veelzijdig trapje
- › Gemaakt van stevig eikenhout
- › Ideaal als bijzettafel, kruk of bankje

De Butler is een slimme en veelzijdige huishoudhulp, ontworpen door Shane Schneck. Het is in de eerste plaats een trapje met twee extra treden, handig om bij hoge plekken te komen. Maar je kunt het ook gebruiken als bijzettafel, kruk of bankje naast je bed als je het niet als trap nodig hebt. Het is gemaakt van stevig eikenhout en komt volledig gemonteerd, dus je kunt het meteen gebruiken.

Bestel nu » nrcwebwinkel.nl/butler

SFEERVOLLE FEESTDAGEN BIJ VAN TIL

Op Tweede Kerstdag is ons designcentrum 's middags geopend! Laat u dan inspireren door de nieuwste collecties, ontvang persoonlijk advies en proef de feestelijke cocktails van Menno's Borrelhuis. Ook ontvangt u bij diverse aankopen mooie cadeaus.

U bent van harte welkom!

Maak uw vrijblijvende afspraak met de adviseurs om verzekerd te zijn van persoonlijk advies!

Kave Home - Nealy & Maina

Rolf Benz - Nuvola

De Nuvola van Rolf Benz is nu extra voordelig! Bekijk onze speciale actie op vantil.nl

BRENG SFEER IN HUIS MET ONZE LICHTDEALS!

Diverse voorraadmodellen voor speciale aanbiedingsprijzen. Kijk op vantil.nl voor al onze acties.

MARTINELLI LUCE PIPISTRELLO
Ontwerp: Gae Aulenti.
Met witte of donker bruine voet,
• 27x35 cm,
normaal 88,- Nu 59,-
• 40x50 cm, verstelbaar,
normaal 155,- Nu 107,-
• 50x66 cm, verstelbaar,
normaal 192,- Nu 134,-

ARTEMIDE TOLOMEO MINI
Uit voorraad leverbaar
in zwart of aluminium.
Als getoond,
normaal 350,- Nu 280,-

ARTEMIDE DEMETRA
Uit voorraad leverbaar
in antracietgrijs of zwart.
Als getoond,
normaal 610,- Nu 479,-

Artemide

ARTEMIDE TOLOMEO LETTURA
Uit voorraad leverbaar
in zwart of aluminium.
Als getoond,
normaal 460,- Nu 359,-

ARTEMIDE TOLOMEO MEGA
Uit voorraad leverbaar
in zwart of aluminium.
Als getoond,
normaal 1090,- Nu 869,-

ARTEMIDE TAKKU
Uit voorraad leverbaar
in zwart of groen,
normaal 360,- Nu 279,-

ARTEMIDE TOLOMEO MICRO
Uit voorraad leverbaar
in zwart of aluminium.
Als getoond,
normaal 280,- Nu 219,-

ADRES
Noorderkade 1038
1823 CJ Alkmaar
Telefoon (072) 5112760
www.vantil.nl / info@vantil.nl
OPENINGSTIJDEN
Ma-di-wo-za: 9.30 - 17.30 uur
Do-vr: 9.30 - 21.00 uur
Zondag: gesloten

van tilinterieur

Druk- en zelffouten voorbehouden. Acties zijn tijdelijk en kunnen van de getoonde (kleur)afbeelding verschillen. *Niet bij aankoop van aanbiedingen, opruiming of i.c.m. andere kortingen.

WIJ VIEREN TWEE KEER FEEST!

Kunt u er die dag niet bij zijn? Geen probleem!
Op zaterdag 27 december zetten wij het feest gewoon voort. Geniet van luxe hapjes van Food for the Mood, ontdek de mooiste meubelen voor uw interieur en hef samen met ons het glas op een prachtig nieuw jaar.

Vitra - Eames Lounge Chair

Tijdens de wintermaanden krijgt u bij aankoop van een Eames Lounge Chair een gratis materiaalupgrade. Dit kan oplopen tot wel honderden euro's voordeel!

Bekijk tevens onze voorraad aanbiedingen op vantil.nl

Vispring - Rhea

Leolux - Caruzzo

Ontvang tijdelijk een gratis poef bij aankoop van de Caruzzo.*

Knoll - Barcelona

ONTVANG TIJDELIJK MOOIE CADEAUS

Vier de feestdagen stijlvol bij Van Til. Bij aanschaf van items uit onze reguliere collecties mag u kiezen uit een selectie prachtige cadeaus: van sfeervolle woonaccessoires tot exclusieve eyecatchers die uw interieur compleet maken.*

Riva - Xmas Tutu

**2^e KERSTDAG
12-17 UUR
OPEN**

Een levensgrote kerststal, gemaakt door ambachtslieden uit de Napolitaanse 'kerststraat'. FOTO CIRO FUSCO/EPA

REPORTAGE KERSTTOERISME

Kerststallen van Napels trekken meer bewonderaars dan kopers

Ambachtslui in Napels maken al eeuwenlang kerststallen die het 18de-eeuwse leven weergeven. De verdiensten vallen tegen.

Ine Roos

NAPELS

Via San Gregorio Armeno is een smalle straat in het schilderachtige hart van Napels. De straat wordt ook wel de 'kerststraat' genoemd, vanwege de vele ateliers waar ambachtlieden hun met de hand gemaakte kerststallen en bijbehorende kerstfiguren etaleren. In de kerstperiode is van rustig kuieren geen sprake: de rij mensen lijkt eindeloos. De Zuid-Italiaanse stad verwacht een miljoen bezoekers.

Het atelier van de broers Vincenzo en Luciano Capuano – een okergeel gevel met een donkergroen bord waarop stichtingsjaar 1840 staat vermeld – ligt aan een binnenplaats en is een bezienswaardigheid. De broers tonen kersttafelen van verschillende afmetingen, sommige metershoog, die de Heilige Familie traditiegetrouw afbeelden in een grot en omringd door een rijk dorpsleven. Andere tafelen zijn afgebeeld in een grote glazen kast of zelfs in een uitgeholde gitaar. Op lange rekken in de winkel staan tientallen 'herders', zoals de kerstfiguurtjes worden genoemd, vrolijk op een rij, alsof ze wachten op hun koper.

De herders zijn beschilderd, dragen echte kleren en hebben allerlei afmetingen en kleuren. De prijzen lopen sterk uiteen. „Een herder met een hoofd uit terracotta en ogen uit glas, handen en voeten van terracotta of hout, en een lichaam op basis van ijzerdraad met hennep eromheen, afgewerkt met

Kerststallen in de Via San Gregorio Armeno. FOTO GENNARO LEONARDI

zijden kleertjes, kan 600 euro kosten”, zegt Vincenzo Capuano (55), die naast een leeg wijnglas achter zijn kassa zit. Een toerist schuift aan om een paar euro voor een keramieken rode hoortje te betalen – een typisch Napolitaanse geluksbrenner die uit de Grieks-Romeinse Oudheid stamt, toen het fallussymbool al een teken van voorspoed was.

Kleine voorwerpen zoals hoortjes gaan vlot over de toonbank. Maar de kerststallen en de herders trekken meer bewonderaars dan kopers. Een vrouw vraagt hoeveel een kleine, bontgekleurde kerststal kost. „400 euro”, zegt Capuano. De toerist zegt glimlachend „dankjewel” en loopt naar buiten.

„Het toerisme nam toe in kwantiteit, maar niet in kwaliteit”, zegt Aldo Vucai (72) even verderop in de kerststraat, terwijl hij naar de voorbijschuifelende toeristen

staart. Hij leerde het vak van zijn grootvader, zijn dochter Olga zet het ambacht voort. Vucai werkt aan een kersttafeel dat hij laag na laag in een grote kunstkerstboom bouwt, en dat een paar duizend euro zal kosten. Maar op zijn werktafel liggen ook rode hoortjes, hoefijzertjes en klavertjesvier klaar om in sleutelhangers voor toeristen te worden gedraaid – Napolitaanse zijn even vrolijk als bijgelovig.

De kerststallen en -figuurtjes zijn niet alleen uniek omdat het een eeuwenoud ambacht betreft, maar ook omdat ze het religieuze combineren met het dagelijks leven – zoals de Napolitanen zelf. „Een traditionele kerststal geeft weer hoe het dagelijkse leven eruit zag in het achttiende-eeuwse Napels, toen de kerststal in deze stad zijn hoogtepunt beleefde”, zegt Giuseppe Serroni, voorzitter van een plaatselijke cultuurvereniging.

Hij staat bij een drie meter hoge kerststal in het spookachtige kerkje van San Nicola a Pistaso, dat deze winterse middag al vroeg in een schemerlicht baadt.

De kerststal bestaat al veel langer: de allereerste wordt toegeschreven aan de Heilige Franciscus, die in 1223 in het dorpje Greccio in Midden-Italië een echte kerststal organiseerde. Levende, biddende mensen uit het dorp en een voederbak met echte dieren moesten het kerstverhaal zo levendig mogelijk overbrengen.

Metaforische details

Het centrale punt van elke traditionele kerststal is uiteraard de Heilige Familie, met Maria, Jozef en het kindje Jezus, die bezoek krijgen van de drie wijzen uit het oosten. Maar een Napolitaanse kerststal is met tientallen metaforische details die grappig, ontroerend of juist grotesk zijn, nog veel gelager. Zo moet er een herberg bij, die

„Op de school van mijn kleinzoon wilden ze geen kerststal meer zetten, omdat er te veel kinderen met een andere religie zijn”, zegt Aldo Vucai hoofdschuddend.

Wie beweert dat de kerststal niet inclusief zou zijn, zit er volgens hem naast. „De Napolitaanse kerststal is altijd multi-etnisch geweest.” In de achttiende eeuw was Napels al een multiculturele havenstad met handelscontacten in Noord-Afrika en het Oosten. Rijkelijk geklede figuren met een donkere huid horen bijgevolg absoluut in de kerststal thuis, zegt Vucai. „Het is van belang dat we naast ons ambacht ook die kennis niet verliezen.”

Aldo Vucai kerststalmaker

waarschuwt voor zonde en verderf. Op het balkon van de herberg staat altijd een vrouw van lichte zeden, iets verderop ligt een uitgetelde dronkeman.

Er is ook plaats voor de zielen uit het vagevuur, en voor een slaager die met zijn hakmes boven een homp vlees de kruisiging van Jezus verzinnebeeldt. Een harmoni-

MET EEN OBLIGATIE VAN THE GOOD ROLL BOUW JE MEE AAN EEN DUURZAME PAPIERKETEN. VANAF €100

The Good Roll bewijst dat geld meer kan doen dan op de bank staan. Jij kunt nu investeren in een obligatie met een vast rendement van 10% per jaar, én bijdragen aan een wereld waarin papier geen bos kost.

Samen met duizenden investeerders zetten we een radicale stap: we bouwen een fabriek in Ghana die lokaal bamboe verwerkt tot toiletpapier. Dat is niet alleen duurzaam, maar ook sociaal: we creëren werk, waarde en kansen op een plek waar dat het verschil maakt.

WAAROM INVESTEREN IN THE GOOD ROLL?

- 10% rente per jaar
- Lage instap – vanaf €100
- Vastgestelde looptijd
- Echte impact
- Duurzaam product, bewezen merk

WAT MAAKT DEZE FABRIEK(EN) UNIEK?

In Ghana groeit bamboe in overvloed. Toch wordt toiletpapier er grotendeels geïmporteerd vaak gemaakt van bomen, met hoge transportkosten en zonder lokale toegevoegde waarde. Wij veranderen dit door lokaal te oogsten, eerlijke prijzen en langdurige samenwerkingen. Daarnaast verminderen wij de druk op bossen wereld wide en de winst vloeit terug in de regio en naar de investeerders.

DIT IS JOUW KANS.

Een sterk rendement. Een tastbaar verschil. Een investering die werkt.

*vijf jaar lang rente van 10%

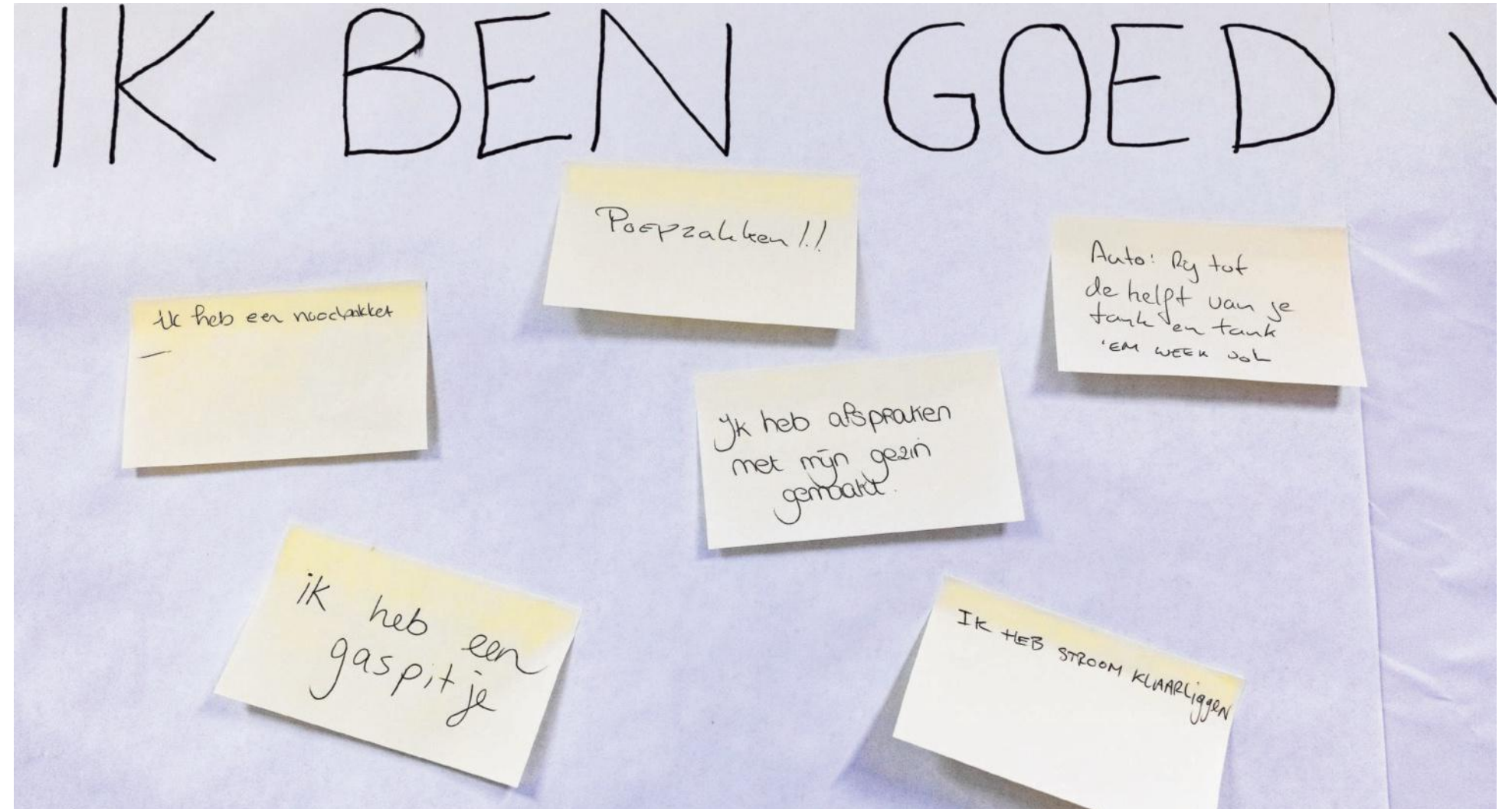
Let op! U belegt buiten AFM-toezicht. Geen prospectusplicht voor deze activiteit.

85% OPGEHAALD

85%

50% RENDEMENT IN 5 JAAR*

Buurtbewoners van een **wijk in Utrecht** konden deze maand hun tips voor noodsituaties op een bord plakken. FOTO MONA VAN DEN BERG

INTERVIEW KAREN VAN OUDENHOVEN SCP-DIRECTEUR

'Investeer al vóór crisistijd in het sociaal cement van wijken'

Er moet meer aandacht komen voor het belang van gemeenschapszin in noodsituaties. Dat zegt de directeur van het SCP, die het te weinig terugziet in de onlangs verstuurd brochure. „De folder richt zich op mensen die zichzelf al kunnen redden.”

Freyan Bosma

DEN HAAG

Karen van Oudenhoven, directeur van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), tekent twee lijnen op een kladblok. Boven de verticale as schrijft ze 'agency'; in hoeverre burger en overheid zich dominant dan wel onderdanig tegenover elkaar opstellen. Naast de horizontale lijn schrijft ze 'verbondenheid'; of overheid en burger elkaar vriendelijk of vijandig bejegenen. Linksboven, in de hoek die een dominante en vijandige opstelling impliceert, zet Van Oudenhoven een dikke stip.

„Veel mensen hebben het gevoel dat de overheid hier staat”, zegt ze. „Dat de overheid tegen in plaats van met burgers is. En burgers wijzen ook naar de overheid als de actor die bepaalt wat er gebeurt in Nederland. Als maatregelen voelen als 'tegenactie' en de overheid burgers op belangrijke thema's als zorg of klimaat onvoldoende uitnodigt om samen tot oplossingen te komen, gaan burgers achterover leunen.” En precies daarom, zegt Van Oudenhoven, die ook bijzonder hoogleraar maatschappelijke veerkracht aan de Vrije Universiteit Amsterdam is, had het ministerie van Justitie en

Veiligheid het veel meer over gemeenschapszin moeten hebben in de brochure 'Bereid je voor op een noodsituatie'.

Het paarse boekje, onderdeel van de campagne 'Denk vooruit', werd de afgelopen weken bij 8,5 miljoen huishoudens bezorgd. De strekking: in een noodsituatie is de overheid er, zeker de eerste 72 uur, niet voor je. Dus zorg voor een noodpakket, een noodplan en hou contact met je omgeving. „Die boodschap”, zegt Van Oudenhoven in haar kamer in het statige SCP-gebouw in Den Haag, „is erg technisch en sterk gefocust op de directe omgeving van mensen, zoals het gezin en de bureu.”

Waarom zou de brochure er volgens u anders uit hebben moeten zien?

„Het is belangrijk dat de overheid met concrete adviezen komt over hoe je jezelf in een noodsituatie 72 uur moet redden. Maar lang niet alles zal na drie dagen zijn opgelost. Dan heb je proactieve burgers nodig die niet wachten op de overheid, maar die aan de slag gaan. Het is een risico als de overheid in zo'n folder, zoals bijvoorbeeld ook tijdens de coronacrisis, steeds zegt: 'jullie moeten nu dit gaan doen, en nu dit'. Dan gaan mensen afwachten. „Ook wordt in de folder gezegd dat je met je bureu, vrienden en fa-

„

Kijk als overheid waar inwoners al bij elkaar komen, zoals bij duurzaamheidscoöperaties

milie in gesprek moet gaan. Die oproep stopt bij de directe omgeving, terwijl je in een crisissituatie wil dat mensen elkaar over de grenzen van hun eigen sociale kringen heen gaan helpen. Veel mensen kunnen zich best redden, daar lijkt de folder zich op te richten. Maar er zijn ook Nederlanders met een minder groot sociaal netwerk, zonder goede gezondheid en die niet met een computer kunnen werken.”

Waarom moet ik denken bij hulp voorbij de eigen directe omgeving?
„In de wijk Bloemhof in Rotterdam is de gemeente samen met bewoners in gesprek gegaan over wat

mensen samen kunnen doen als er een crisis uitbreekt. Bijvoorbeeld dat iemand zegt: ik heb een fatbike, dus ik kan door de wijk rijden om water of voedselpakketten uit te delen. Of iemand die een plek wil organiseren waar mensen even koffie kunnen drinken, zonder stress.

„Dat zijn burgers die de gemeenschap al goed kennen. Als je dat vóór crisistijd organiseert, ontstaat er alvast een taakverdeling tussen wat de overheid en burgers kunnen doen op het moment dat het nodig is. Door mensen te mobiliseren ontstaat betrokkenheid en benut je het sociaal cement in de wijk. Je staat sterker als er een crisis uitbreekt. Het geeft mensen bovendien een gevoel van grip.

„Dat is beter dan afwachten tot er tijdens een crisis spontane burgerinitiatieven ontstaan. Uit onderzoek blijkt dat zonder goede voorbereiding, zoals in het voorbeeld van Rotterdam, de coördinatie van burgerinzet lastig is. Dat zag je ook toen rond de vluchtelingopvangcrisis van 2016 allerlei Nederlanders op het vliegtuig stapten naar het Griekse eiland Lesbos. Daar zijn ze van alles gaan doen dat heel goed bedoeld was. Maar uiteindelijk bleek het niet altijd even effectief voor de mensen in de vluchtelingenkampen.”
Op het kladblokje met de assen 'agency' en 'verbondenheid' te-

kent Van Oudenhoven een tweede stip. Ditmaal helemaal rechtsboven, waar de burger meer initiatief neemt. Daar zou de proactieve burger zich idealiter naartoe bewegen. „Echte weerbaarheid vraagt om gemeenschapszin, die draagt bij aan het verminderen van stress en aan onderlinge solidariteit”, zegt ze.

In haar oratie als hoogleraar concludeerde ze al: „Als de overheid in het kader van mogelijke crises [...] de veerkracht van onze samenleving wil vergroten, dan is het dus belangrijk om de potentie van gemeenschappen en burgercollectieven zoveel mogelijk ruimte te geven.”

Wat moet de overheid met de burgerinitiatieven doen?

„Het is niet zo dat er op dit moment niks gebeurt. Op het niveau van Veiligheidsregio's wordt gekeken hoe je de sociale infrastructuur in tijden van crisis kunt mobiliseren. Je zou graag willen dat zo'n Denk vooruit-campagne daar ook verbinding mee legt.
„Mijn advies: ga als overheid de boer op om te kijken waar inwoners al bij elkaar komen, zoals bij duurzaamheidscoöperaties of initiatieven voor eenzame ouderen. Probeer met elkaar te kijken hoe je de gemeenschap kunt mobiliseren en samen tot gecoördineerde crisisplannen te komen.”

11 Welkom in de grootste beeldentuin van Europa

11fountains.nl

Elf fontein in de elf Friese steden, ontworpen door elf kunstenaars uit elf verschillende landen. 11fountains is een internationaal kunstproject van Leeuwarden-Fryslân 2018, culturele hoofdstad van Europa — jong erfgoed dat de verbinding tussen de steden viert. Met je fiets, camper, kano of wandelschoenen ontdek je de verbeelding van Fryslân door de ogen van kunstenaars van over de hele wereld.

1 LOVE
Jaume Plensa (ES)

2 De Fontein van Fortuna
Stephan Balkenhol (DU)

3 Onsterfelijke Bloemen - Rikka
Shinji Ohmaki (JP)

4 Kievit
Lucy (GB) & Jorge Orta (AR)

5 De Vis voor Stavoren
Mark Dion (VS)

6 Flora & Fauna
Shen Yuan (CN)

7 De Woeste Leeuwen van Workum
Cornelia Parker (GB)

8 De Vleermuis
Johan Creten (BE)

9 De Walvis
Jennifer Allora (VS) &
Guillermo Calzadilla (CU)

10 De Oortwolk
Jean-Michel Othoniel (FR)

11 De IJsfontein
Birthe Leemeijer (NL)

REPORTAGE VRIJWILLIGERS KERSTACTIE

'Wij zeggen: geniet er gewoon van en geef een goede daad door'

Mede dankzij het NRC Lezersfonds ontvangen vierhonderd mensen dit jaar een kerstpakket met luxe producten.

Arjen Schreuder

BEVERWIJK

Swingende opwinding in Beverwijk. Kersthits zingend drementen vrijwilligers langs hoge stapels en dozen met levensmiddelen en andere producten, en stoppen deze in groene tassen. Kerstpakketten. „Het goede doen gaat nooit verloren”, staat erop, „Wie zaait, oogst.” In dit zaaltje in Beverwijk worden kerstpakketten samengesteld voor mensen die in armoede leven. Vierhonderd zijn het er dit jaar.

De tientallen vrijwilligers dragen allemaal zwarte T-shirts met het logo van Life With Joy, de stichting die de kerstpakketten samenstelt. Waarom ze meedoen met de actie? „Omdat het belangrijk is iets te geven aan mensen die vaak helemaal niets hebben”, zegt vrijwilliger Corina Wietsma. „Er wonen hier in de buurt mensen die twee of zelfs drie banen hebben om 's avonds eten op tafel te zetten. Ze overleven. Ze hebben geen geld om de verjaardag van hun kinderen te vieren. Dan is het mooi om deze spullen te geven, mooie sokken bijvoorbeeld.”

Het is belangrijk iets te geven aan mensen die helemaal niets hebben

Corina Wietsma vrijwilliger

De Stichting Life With Joy is een van de 75 organisaties in Nederland die armoede en eenzaamheid bestrijden, en financieel worden gesteund door het NRC Lezersfonds. Dat fonds houdt jaarlijks een kerstactie onder lezers. Vorig jaar werd daarmee 316.000 euro opgehaald.

Luxe producten

Het samenstellen en uitdelen van luxe producten voor minima is een initiatief van Stephanie-Joy Eerhart (40) uit Heemskerk, oprichter en bestuurslid van de stichting. Als het gaat om het doorstaan van ellende heeft zij recht van spreken. Zij was, na een „ingewikkelde jeugd” als gevolg van onder meer slechthotheid en een handicap aan haar voet, lang dak- en thuisloos, en getraumatiseerd.

Ooit kreeg ze als bewoner van een opvanghuis een kerstpakket met daarin onder meer een muts van de Rabobank, een pen van de Belastingdienst en een gebutste kaars. Daar werd ze niet vrolijk van, vertelt Eerhart, in het dagelijks leven afdelingsmanager bij het Leger des Heils. „Ik was er slecht aan toe. Ik was teruggevalen in een drugsverslaving. Toen

Vrijwilligers van Stichting Life With Joy pakken in een zaaltje in Beverwijk de kerstpakketten in.
FOTO'S OLIVIER MIDDENDORP

kreeg ik dat kerstpakket. Spullen die overduidelijk gratis zijn verkregen, of voedsel dat net tegen de uiterste houdbaarheidsdatum aantikt, benadrukken dat jij als ontvanger blij moet zijn met wat je maar krijgt. Het is niet fijn om afhankelijk te zijn.”

Daarom zijn deze kerstpakketten, dankzij giften van ondernemers en steun van fondsen zoals van NRC, gevuld met min of meer luxe producten, „dingen waar minima normaal gesproken geen geld voor hebben”. Zoals A-merken van melk en kaas, slagroom,

worstjes, feeststol en mandarijnen, maar ook een hondentandenborstel, stripboeken, kerstverlichting, amaryllisbollen en cadeaubonnen voor de speelgoedwinkel en de bioscoop.

Uitdaging

Eerhart: „Wij geloven dat alleen al een luxe pakket het hart van de ontvanger verwarmt. Zo voelen de ontvangers zich weer gezien en geliefd.” Dankbaarheid hoeven de ontvangers niet te tonen. „Wij zeggen: geniet er gewoon van, en geef een goede daad door.” Dat laatste

moet letterlijk worden genomen, want het pakket bevat ook een folder met de 'uitdaging' om op jouw beurt iets voor een ander te doen: een kaartje sturen; een kopje thee drinken met iemand uit een zorgcentrum; een straatkrant van een dakloze kopen; even kletsen met een eenzame buur; een bloemetje bezorgen. „Veel minima doen sowieso al veel, dat valt mij vaak op. Mensen bellen ons en zeggen 'kom maar 50 euro ophalen' en als ik dan in hun tuintje sta, denk ik: jullie hebben het heel hard zélf nodig.”

Het eerste kerstpakket stelde Stephanie-Joy Eerhart zestien jaar geleden samen, toen ze na een lange periode van dakloosheid een eigen woning had gekregen. Bij supermarkten kocht ze vooral aanbiedingen. Als bij de aankoop van een product een tweede gratis was, bewaarde ze dat en gaf het met Kerstmis aan arme mensen. In die tijd leerde ze haar echtgenote Trudie (‘liever geen achternaam in de krant’) kennen. Trudie: „Toen we verkering kregen, had ze in haar appartement overal boodschappen staan voor kerstpakketten. Genoeg voor drie pakketten. Ik heb toen gezegd: laten we er samen zes van maken. Via vrienden en familie is dat aantal almaar gegroeid en moesten we een paar geleden een stichting oprichten.”

Jarenlang hebben Eerhart en haar helpers de pakketten zelf rondgebracht. „Wat we daar zagen was soms heel erg”, vertelt ze. „Mensen zonder vloerbedekking, die geen geld voor een bed hadden en met matrassen op de grond sliepen. We hebben staan huilen toen we daarvan terug waren.” Ze ziet dat veel mensen zich wassen onder de kraan. „Omdat douchen te duur is.”

Veel minima doen sowieso al veel voor elkaar, dat valt mij op

Stephanie-Joy Eerhart oprichter

Inmiddels worden de pakketten opgehaald door hulpverleners van organisaties die zij goed kennen. Die brengen de pakketten dan weer rond bij hun eigen cliënten.

Na de kerstdruk is het straks tijd om andere pakketten samen te stellen. Eerhart: „Wij horen van hulpverleners dat veel van hun cliënten bezuinigen op schoonmaakspullen. Terwijl je door schoonmaken vaak ook meer ruimte in je hoofd ervaart. Daarom willen we ook zulke pakketten maken.” En in de zomer zouden ze graag voor het tweede jaar op rij speciale kinderpakketten maken.

Noodpakketten

De stichting is ook bezig noodpakketten te maken. „We hebben al vijftig radio's, vijftig waterzakken en vijftig rugzakken. Als je alles in huis haalt wat je zou moeten hebben, kost dat 300 euro. En dan moet je ook nog 70 euro cash per persoon in huis hebben. Veel mensen kunnen dat helemaal niet betalen.” De stichting is nog op zoek naar een eigen loods, om met name voedingsmiddelen op te slaan en volgend jaar nog meer kerstpakketten te kunnen weggeven. Eerhart: „Zou u dat erbij willen vermelden?”

Onderdak begint bij warmte

18+ Speel bewust

Stichting Sheltersuit maakt met ge-upcyclede materialen water- en winddichte jassen voor daklozen en vluchtelingen. Dankzij onze deelnemers kreeg Stichting Sheltersuit dit jaar een bijdrage van € 450.000,-. Hiermee kunnen nog meer mensen worden beschermd tegen kou en regen. Warmte en waardigheid in barre omstandigheden, ook dat is **The Power of Postcodes**.

Lees meer

Anti-asielbetoging

„Anti-asielbetoging loopt toch uit de hand: aanhoudingen, vuurwerk en omgegooide scooters”, zo luidde half oktober een kop in *NRC*. In de zin eronder ging het over een *anti-asiel demonstratie*. Andere media maakten dit jaar melding van onder meer *anti-immigratiedemonstraties*, *anti-immigratieprotesten* en *anti-azc-protesten*. Veel anti-dus, een sentiment dat dit turbulente jaar opduikt in meer neologismen.

Broligarchie

Vanuit digitaal perspectief is een groot deel van de wereld afhankelijk van een handjevol witte, extreem rijke Amerikaanse techondernemers. Samen vormen deze *techbro's*, zoals ze wel worden genoemd, een *broligarchie*, een woord dat vanwege de hoge frequentie dit najaar werd toegevoegd aan de Dikke Van Dale. Achter de schermen hebben deze bro's enorme economische en politieke invloed.

Drone-

Geen woord heeft het afgelopen jaar zo'n opgang gemaakt als *drone*, in vele samenstellingen en afleidingen. Het Engels kent het al sinds 1936, bij ons is *drone* in zwang sinds het begin van deze eeuw. Aanvankelijk vanwege de hobbydrones, inmiddels vanwege potentieel gevaarlijke *spionagedrones* boven onder meer vliegvelden. Om die reden lezen en horen we nu voortdurend woorden als *antidronekanon*, *dronedetectie*, *dronemelding*, *dronemuur*, *droneterreur*, en zo verder. Volgens sommigen lijden we aan *dronepaniek*, ook wel *dronitis* genoemd. Dat laatste woord is bedacht door Tom Simoons, hoogleraar aan de Koninklijke Militaire School in Brussel.

JAARTAAL 2025

Van 'broligarchie' tot 'statiegeldzoeker' – dit zijn de woorden van het jaar 2025

Dubbeldemissionair, *Trumpheffing*, *vleidiplomatie* en *Teslaschaamte*: opvallend veel nieuwe woorden hadden dit jaar wortels in de (Amerikaanse) politiek. Het welbekende woord *drone*, kwam ineens terug in allerlei nieuwe samenstellingen. De betekenis van *six seven* is voor veel mensen nog steeds een raadsel.

Door **Ewoud Sanders** Illustraties **Kamagurka**

Dubbeldemissionair

Niet meer uit het Nederlands weg te denken: de Engelse spatie (Nederlandse samenstellingen die naar Engels voorbeeld met een spatie worden geschreven, al hoort dat in het Nederlands niet).

Neem een tamelijk bizar begrip als *dubbeldemissionair*. In 1959 voor het eerst opgetekend en toen vanwege het woordbeeld aan elkaar geplakt met een koppelteken, dus *dubbel-demissionair*. Inmiddels moet je met een lampje zoeken naar de correcte spelling. Op de website van de Universiteit Leiden: „Dubbel demissionair kabinet: hoe nu verder?” In de Handelingen van de Eerste en Tweede Kamer: tien keer *dubbeldemissionair*, twintig keer *dubbel demissionair*.

Vanaf 2026 heet deze rubriek over zicht Jaar Taal. Met daarin wellicht *dubbel dekker*, *dubbel elpee* en *dubbel op*.

Palingpopulisme

Allitererende taalcreatie van Jesse Klaver van GroenLinks-PvdA, uitgeserveerd in een discussie met BBB-minister en vicepremier Mona Keijzer in het praatprogramma *Pauw & De Wit*. Keijzer stelde dat de Gewone Nederlander, naaste familie van de Hardwerkende Nederlander, geen vertrouwen meer heeft in de instituties omdat die zich te veel richten op klimaat en vluchtelingen. Reactie van Klaver, verwijzend naar Volendam, de vissersplaats waar Keijzer opgroeide: „Dit noemen wij *palingpopulisme*.” Eerste reactie van Keijzer: „Dank u. Wat bent u weer hoogstaand bezig.” Vervolgens omarmde Keijzer *palingpopulist* als geuzennaam en creëerde de BBB met behulp van AI een liedje getiteld „Ik ben een Paling-Populist.”

Rijkscloud

En jawel, de Nederlandse overheid is wakker geschud en vindt het een slecht idee dat wij zo afhankelijk zijn geworden van de Amerikaanse *techbro's*. Vandaar dat Ferenc Zsolt Szabó als staatssecretaris van Koninkrijksrelaties en Digitalisering in april het initiatief nam om data van Nederlandse overheden op te slaan op een *rijkscloud*, ook wel een *overheidscloud* genoemd. Dit zou „nog binnen deze kabinetsperiode” moeten lukken. Aldus de PVV-bewindsman, die samen met al z'n partijgenoten krap twee maanden later het kabinet verliet.

Rode Lijn

„Trekt een premier Jetten straks wel een Rode Lijn?” zo luidde onlangs de kop boven een opiniestuk in *NRC*. Die hoofdletters in de woorden Rode Lijn zijn veelzeggend. Het gaat hier niet om zomaar een denkbeeldige rode lijn die niet mag worden overschreden, maar om de begrenzing van het geweld dat Israël pleegt in Gaza.

Dat geweld leidde dit jaar tot drie *Rode Lijn-demonstraties*, in mei, juni en oktober, in Den Haag en Amsterdam. Doel van de *Rode Lijn-demonstranten* was een stem te laten horen tegen de passieve houding van de Nederlandse regering ten aanzien van het „genocidaal geweld” door Israël in Gaza. Die laatste woordcombinatie, te vinden sinds 1992, pakte het afgelopen jaar als nooit tevoren.

Six seven!

Onlangs door het NOS jeugdjournaal verkozen tot Kinderwoord van het jaar, de getallen: 6-7. Spreek uit *six seven*, waarbij je met je handen wappert alsof je een balletje opwerpt. Onder Amerikaanse jongeren populair geworden door onder meer een rapsong en daarna via sociale media wereldwijd verbreid. Volgens sommigen betekent *six seven* helemaal niets, anderen geven als betekenissen 'heel lang', 'mwah' of 'zo-zo'. In theorie is dit gesprekje mogelijk: „24/7 op de *socials*, hoe lijkt je dat?” „Six seven!”

Snipertoerisme

Sommige neologismen zijn te bizar voor woorden. Dat geldt dit jaar voor *snipertoerisme*, ook wel *scherpschuttertoerisme* genoemd. Het gerucht gaat dat je in de jaren negentig, tijdens de oorlog in Joegoslavië, voor omgerekend circa honderdduizend euro op *snipersafari* kon. Dit zou neerkomen op het doodschieten van mannen en vrouwen vanuit een bepaalde toren, lokaal bekend als de *Sniper Tower*.

In Italië loopt momenteel een onderzoek naar de onmenselijke aan dergelijke schietpartijen zouden hebben deelgenomen. Kop bij BNR: „Servische president onder vuur na aantijging van 'sniper-toerisme’”.

Statiegeldzoeker

Zeker in de grote steden is er geen ont-komen meer aan: opgewerkte prullenbakken, met veel rotzooi erin, soms in het gezelschap van meeuwen. Die bakken zijn het slachtoffer geworden van *statiegeldzoekers* of *blikjesjagers*. Sommigen doen dit heel zorgvuldig, met een lange grijptang, anderen gaan grover te werk. Stadsbesturen verzinnen soms creatieve oplossingen voor deze *statiegeldproblematiek* (bijvoorbeeld blikjeszakken aan de buitenzijde van prullenbakken), maar vooralsnog zonder veel succes. Kop in het *Algemeen Dagblad*: „Statiegeldzoekers fikse kostenpost voor vier grote steden”. Namelijk jaarlijks ruim 9 miljoen euro, véél meer dan de statiegeldopbrengsten.

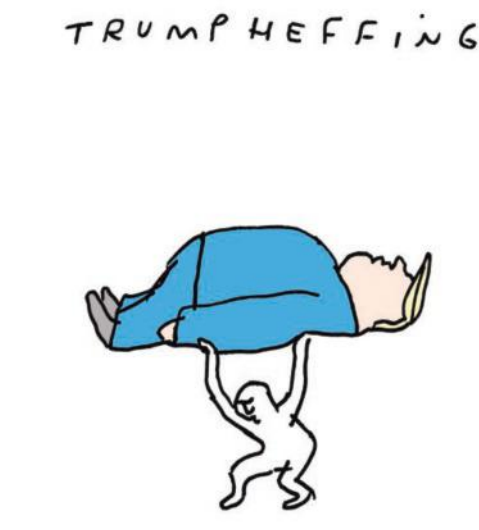
Tattooorang

Lang geleden keken velen in onze contreien neer op tattoos. Dat was vooral iets voor zeelieden. En ja, ook Prins Bernhard senior had er een (een slang die zich om een staf kronkelt), maar hij deed wel meer gekke dingen. Inmiddels laten vrijwel alle jongeren tattoos zetten. Dat gebeurt soms zo dwangmatig dat men spreekt van *tattooorang* of *tattooverslaving*. Een taalkundig interessante categorie zijn de tattoos met spelfouten, zoals „Rotterdam” en „no regerts”.

Teslaschaamte

Na de Tweede Wereldoorlog wilden sommige Nederlanders niet meer in een Volkswagen of BMW rijden, want dat waren 'foute' auto's. Het bizarre gedrag van Tesla-eigenaar Elon Musk leidde begin 2025 tot zogenoemde *Teslaschaamte*: het opgelaten gevoel dat je rondrijdt in een auto van een rechts-radicaler zonde. Nadat Musk een gebaar had gemaakt dat verdacht veel leek op de Hitlergroet, timmerde het woord *Swasticar* aan de weg, tegelijk met *schaamwagen*. Kop in het *Algemeen Dagblad*: „Van stoere 'deugauto' naar *schaamwagen*: Tesla-rijders voelen smet van Musk op hun bolide”. Gevolg: stickers op de achterzijde van Tesla's met onder andere als tekst: „I bought this before Elon went crazy”.

Trumpheffing

„Tariff Is My Favourite Word”, beweerde Amerikaanse president Donald Trump, hij vindt het zelfs het mooiste woord in de Engelse taal. De importheffingen die de VS andere landen oplegden, worden ook wel *Trumpheffingen* genoemd. Een en ander leidde tot veel economische chaos en onzekerheid in vele landen en tot prijsstijgingen in de VS. Kop bij RTL: „Beurzen hoger na terugfluiten 'Trumpheffingen' door rechter”. Kop in *De Telegraaf*: „Mexico met de schrik vrij: geen nieuwe Trumpheffingen”. En zo verder.

Vleidiplomatie

Gebeurde vroeger zonder twijfel ook achter de schermen, maar dankzij Donald Trump nu voor het oog van de hele wereld: tot op het gênante afslijmen, paaien, pluimstrijken en kontlikken. En dat zozeer in de overtreffende trap, door volwassen mensen, dat je als toeschouwer het gevoel krijgt dat je naar een bizarre parodie zit te kijken. Maar nee, vanwege Trump, door Sjoerd de Jong in *NRC* getypeerd als een *kindpresident*, moeten we hier doorlopend getuige van zijn. Definitie van *kindpresident*, door Van Dale-hoofdredacteur Ton den Boon: „Een president die volwassen is, maar mentaal nog het niveau van een kind of kleuter heeft. Of een president die zich als een verwend kind gedraagt.”

Vrijheidsbijdrage

Voor de veiligheid van Nederland en Europa investeren we in defensie, zoals afgesproken bij de NAVO-top in Den Haag, zo stelde het CDA in haar jongste verkiezingsprogramma. Gevolg: „Iedere Nederlander levert een vrijheidsbijdrage, want veiligheid is niet gratis.” Zoals altijd als het over geld gaat, piekte dit woord direct in de media. Zo kop-te WNL: „Het CDA wil de vrijheidsbijdrage betalen via btw en inkomstenbelasting”. NU.nl gaf als samenvatting: „CDA haalt vrijheidsbijdrage uit duurdere boodschappen”. Volgens het CDA zelf zal het allemaal reuze meevallen: op een boodschappenkar van 50 euro zullen de vrijheidskosten slechts 4 eurocent bedragen.

Zelfdodingskraag

Op een beschafde, liefst pijnloze manier een einde kunnen maken aan je eigen leven: de Coöperatie Laatste Wil onderzoekt al jaren de beste methodes. Vorig jaar haalden ze het nieuws met de *zelfdodingscapsule*, dit jaar introduceerden ze de *zelfdodingskraag*, ook wel *Kairos-nekkraag* of kortweg *nekkraag* genoemd. Kop boven een opiniestuk in het *Nederlands Dagblad*: „Zelfdodingskraag” van Coöperatie Laatste Wil moet al in testfase worden verboden.”

Adviesprijs
v.a. 139,-
99,-

GRAYPANTS

Wick tafellamp

- › Draagbare en draadloze sfeermaker
- › Touch sensor met 4 verschillende lichtstanden
- › Geniet van 150 uur verlichting op een opgeladen accu

Ontdek de veelzijdige Wick tafellamp: een perfecte mix van klassieke charme en moderne functionaliteit. Met een handige touch-sensor en vier lichtstanden kan Wick moeiteloos schakelen tussen sfeervol kaarslicht en helder leeslicht. Geniet draadloos van wel 150 uur verlichting, waardoor Wick de ideale reis- of tafelgenoot is voor lange avonden.

In de kleuren

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/wick

Help ons aan de 50.000 leden

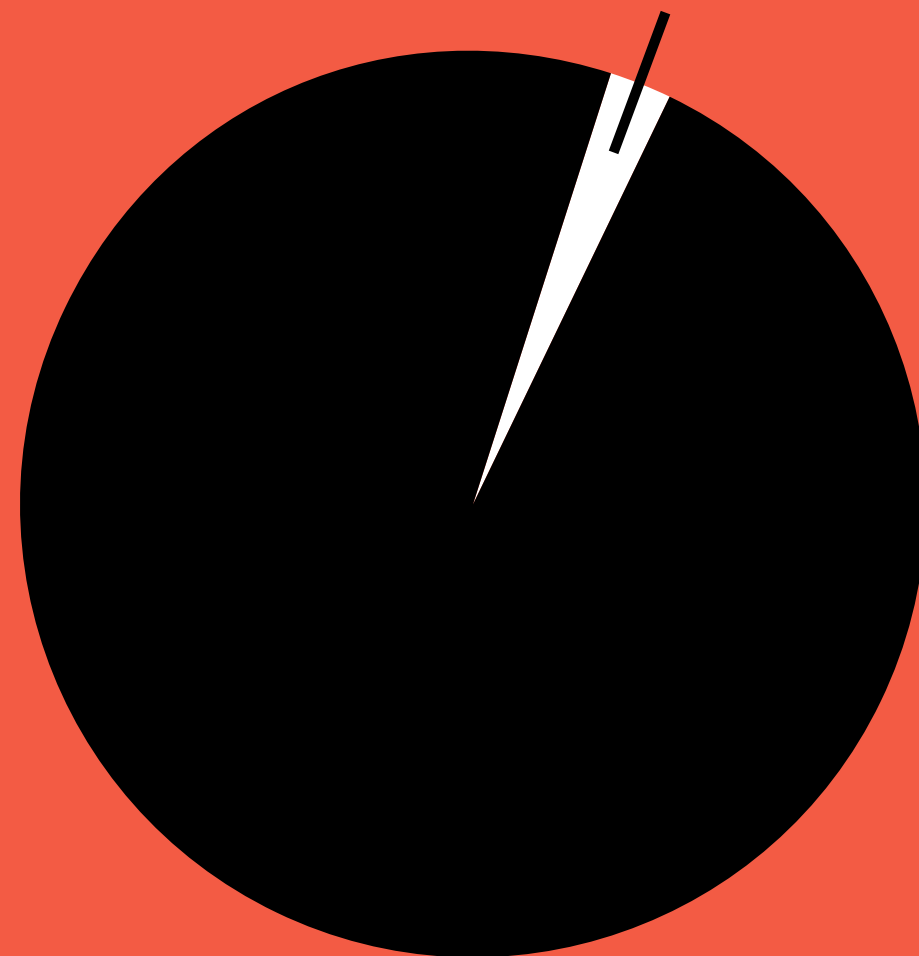
Macht vraagt om tegenkracht

Dankzij onze betalende leden kunnen we diep graven en onderzoeksjournalistiek bedrijven die in deze tijd onmisbaar is. Komend jaar willen we nóg dieper graven. Daar hebben we jou bij nodig. Met **50.000 leden** vóór eind december kunnen we blijven investeren in onafhankelijke journalistiek.

Sluit je nu aan via ftm.nl of scan de QR-code

Nog **1.243 leden** nodig vóór eind december

FOLLOW THE MONEY

Mensen steken een kaarsje aan voor hun overleden dierbaren, in de kas voor rouwen en vieren in Bergen op Zoom. FOTO TON TOEMEN / ANP

REPORTAGE HERDENKEN

Kaarsen, lintjes: in deze kas wordt rouw zichtbaar gemaakt en gedeeld

Op 24 plaatsen in Nederland staat tijdens deze dagen rondom Kerst een glazen kas, waar mensen hun overleden dierbaren kunnen herdenken. „Mensen hebben vaak het gevoel dat ze het rouwen niet goed doen.”

Majda Ouhajji

AMERSFOORT

Of ze twee kaarsen mag aansteken, vraagt een vrouw in een rode jas die de kas is binnengelopen. Eentje voor haar vader en eentje voor haar moeder.

Onder de Onze Lieve Vrouweten in Amersfoort staat een kas waar mensen deze periode stil kunnen staan bij verlies. ‘Rouwen & Vieren’ staat op de voorkant. Er branden kaarsjes, kleurrijke lintjes met woorden van dankbaarheid waaien zachtjes in de wind en er klinkt rustgevende muziek. Sommige mensen lopen nieuwsgierig naar binnen om te kijken wat hier gaande is, anderen weten dat al en steken gericht een kaarsje op voor een overleden dierbare. Of ze schrijven een brief die ze in een brievenbus gooien waar ‘hemel-post’ op staat.

Sinds vier jaar worden in december op verschillende plekken in het land glazen kassen geplaatst, waarin mensen kunnen rouwen. Het initiatief van stichting PopUpWerk begon in 2021 in Amsterdam. Dit jaar staan er 24 kassen in heel Nederland.

Het schemert buiten, de kas straalt warmte uit. Af en toe loopt iemand naar binnen. De een maakt een praatje met de gastvrouwen, een ander neemt de serene stilte in zich op.

In Amersfoort is het de vierde keer dat de plexiglazen kas er staat. Midden in het centrum, maar net buiten de loop van de drukke winkelstraten. Daardoor is het zowel een zichtbare als een veilige, rustige plek om even stil te staan. Amber Arlar (40) is de initiatiefnemer in Amersfoort. Zij is rouwtherapeut en werd gegrepen door het idee. De kas noemt ze een soort cocon, een plek waar je kunt bezinnen. „Er zijn mensen die iedere dag komen. En er zijn mensen die eerst drie dagen rondjes om de kas lopen voor ze de vierde dag dan naar binnen durven.”

Zichtbare plek

De kassen zijn bedacht door theoloog Rikko Voorberg (45). Hij is artistiek leider bij de maatschappelijke stichting PopUpWerk. Een vriendin die haar dochter was verloren, vroeg hem of hij een ruimte kon inrichten voor rouw. „Ik ben opgevoed in de christelijke traditie. Mijn vader was dominee en ging al tijd bij rouwende mensen langs.

Maar veel mensen hebben afscheid genomen van de kerk en er zijn geen vanzelfsprekende instellingen meer waar je terecht kunt.”

Voordat het idee van een kas vorm kreeg, ging er een lang proces aan vooraf. Voorberg vond het belangrijk dat het een zichtbare plek in het straatbeeld zou zijn. „Rouw is al zo weggestopt in je eigen lijf en geest.” De eerste kas stond op het Mercatorplein in Am-

Mensen zeggen: nu zie ik dat ik niet alleen ben

Amber Arlar

initiatiefnemer kas in Amersfoort

sterdam, dit jaar zijn er drie kassen in de hoofdstad. Het succes verbaasde Voorberg wel. Al meteen het eerste jaar stonden de mensen in de rij om een kaarsje op te kunnen steken.

Amber Arlar verloor haar moeder toen ze veertien was. „Heel lang dacht ik dat ik het niet goed deed, rouwen. En dat het anders moest.” Ze vindt het daarom mooi dat er nu een plek is waar rouw de ruimte mag krijgen. „Een plek

voor iedereen, ongeacht wat voor verlies je hebt geleden. En een plek om te rammelen aan hoe we gewend zijn met rouw om te gaan. Niet, meestal.”

Dat veel mensen behoefte aan zo’n rouwplek hebben, blijkt wel uit de bezoekerscijfers. In 2024 waren er dertien kassen, die in totaal bijna 25.000 mensen trokken. Sommige mensen gaan bewust langs, anderen komen er per toeval terecht. „Dan overvalt het ze”, zegt Arlar. „En dat vind ik heel mooi. Want dat is natuurlijk wat rouw ook doet.”

Meningen

Er bestaat rondom rouw veel handlingsverlegenheid, zegt Arlar. Mensen durven elkaar niet zo snel te vragen hoe het gaat, omdat ze bang zijn de ander verdrietig te maken. „Maar die denkt: dat ben ik toch al, dus laten we er maar open over zijn.” Arlar zegt ook dat het als rouwende belangrijk is om zelf aan te geven als je er graag over wil praten. „De omgeving weet niet hoe het met je is, dus probeer dat te benoemen. Dat je het fijn vindt als iemand ernaar vraagt, bijvoorbeeld.”

Veel mensen, zo ziet ze in haar praktijk maar ook in de kas, zijn op zoek naar hoe dat eigenlijk moet:

rouwen. „Mensen hebben het gevoel dat ze het niet goed doen. Want de buurvrouw vindt dat het te lang duurt en het nictje zegt weer dat ze te snel aan het werk gaan.”

Er zijn, kortom, allerlei meningen over rouw en hoe men daarmee omgaat, zegt Arlar. Bij de kas wordt niet geoordeeld. In een gastenboekje staan zowel complimenten voor de organisatoren als berichten aan overleden dierbaren. Ook ontstaan vanuit de bezoekers nieuwe initiatieven: zo is er in Amersfoort een rouwclub opgericht voor jongvolwassenen, een plek om informeel samen te komen. Een folder daarvan ligt in de kas.

In de kas in Amersfoort liggen lintjes om iets op te schrijven en vervolgens op te hangen. De rouw wordt daardoor zichtbaar. „Mensen zeggen als ze de linten zien: nu zie ik dat ik niet alleen ben. Daar wordt je verdriet niet minder van, maar je voelt je wel een beetje erkend.”

Arlar opent de kas altijd door een eerste kaarsje voor haar moeder aan te steken en de woorden van de rouwkaart van haar moeder op te lezen. „Alles waar je echt van houdt, zal liefde blijven geven. Ook al is het niet gebeven. Het blijft altijd een deel van jou. Een stukje van je leven.”

HET JAAR VAN DE DRONE

Over deze serie

Behalve praktisch en gemakkelijk zijn drones ook dodelijk en relatief goedkoop en eenvoudig om te maken. Ze zijn niet meer weg te denken uit het militaire arsenaal, maar zijn ook ontdekt door criminele bendes en autoritaire regimes. In deze serie onderzoekt *NRC* de verschillende gezichten van de drone. Eerdere artikelen in de reeks:

Mexico:
Drones en drugs

Nederland:
Groeistuipe drone-industrie

Oekraïne:
Leven onder de drones

Hobbydrones:
Liever geen lucht-cowboys

INTERVIEW OLEKSANDR JAKOVENKO DRONEFABRIKANT

‘In half jaar AI-drones zónder autorisatie op het slagveld’

Na de Russische invasie in Oekraïne vormde Oleksandr Jakovenko zijn transportbedrijf om in een wapenconcern. Nu rollen er 80.000 drones per maand van de band. „Ik ben ervan overtuigd dat AI-gestuurde drones zónder autorisatie binnen zes maanden op het slagveld zullen worden gebruikt.”

Steven Derox en Rob Schoof
AMSTERDAM

Oleksandr Jakovenko zegt het zonder met zijn ogen te knipperen. „Ik ken niemand aan het front die de afgelopen zes maanden zijn geweer heeft gebruikt. Klassieke vuurgevechten bestaan niet meer.”

Jakovenko is geen militair, maar directeur van TAF Industries, een van de grootste producenten van drones in Oekraïne. Ze maken onbemande vliegtuigjes als de Kolibri 7, met een kruissnelheid van 80 kilometer per uur, een bereik van twaalf kilometer en een explosieve lading van 1,5 kilo. Dankzij de grote wendbaarheid kan een soldaat de Kolibri met uiterste precisie naar zijn doel leiden – desnoods door een open raam. De opvolger, de Kolibri 8, herkent het doel zelf en

legt de laatste paar honderd meter op eigen houtje af.

Dit jaar zijn er in Oekraïne 6 miljoen drones geproduceerd, volgend jaar zullen dat er naar verwachting 8 miljoen zijn. Rusland produceert er net zo veel. De frontlijn is daardoor veranderd in een levensgevaarlijk niemandsland van twintig kilometer breed, waarin alles wat wordt opgemerkt onmiddellijk wordt opgeblazen. In 2022 heerste de artillerie nog op het slagveld, inmiddels is 80 procent van alle doden en gewonden slachtoffer van een drone.

De drone-revolutie wordt versneld door die andere grote technologische omwenteling van dit moment: kunstmatige intelligentie. Volgens Jakovenko verschijnen de eerste ‘killer drones’ – waarbij niet de mens maar een algoritme beslist over leven en dood – volgend jaar al op het slagveld. De Oekraïense ondernemer is zich bewust van de ethische bezwaren tegen autonome wapens. „Killer

Het wapen dat wij vandaag ontwikkelen, kan over zes maanden achterhaald zijn

drones staan op gespannen voet met internationale conventies. Helaas zien we dat het internationale recht in deze oorlog niet wordt gerespecteerd.”

Jakovenko doelt daarbij op tienduizenden Russische oorlogsmisdaden die de Oekraïense autoriteiten de afgelopen jaren in kaart hebben gebracht, variërend van executies van Oekraïense krijgsgevangenen tot aanvallen op burgerdoelen.

Hobby-drones

Op het eerste gezicht voldoet dertiger Jakovenko – woeste zwarte haardos, nonchalante grijze hoody – aan alle kenmerken van een tech-ondernemer. Maar schijn bedriegt: voor de oorlog runde hij een transportbedrijf in Odesa dat zich richtte op de export van landbouwproducten. Toen Rusland op 24 februari 2022 binnenviel, bedacht Jakovenko hoe hij zijn land het beste kon verdedigen. „Een van de problemen van het leger

per maand van de band laat rollen. In het begin, vertelt Jakovenko, was de drone-business onbekend terrein: „Oekraïne had destijds maar drie of vier bedrijven – die misschien tweehonderd drones per jaar produceerden, en dan vooral militaire surveillancedrones.”

Dat veranderde toen de Oekraïense regering in 2023 haar volle gewicht achter de droneproductie zette en investeringsfondsen creëerde om de industrie aan te jagen. De regering-Zelensky haalde ook de zeis door allerlei bureaucratische rompslomp. Jakovenko: „Aanvankelijk moesten alle wapensystemen voldoen aan NAVO-standaarden, een proces dat doorgaans zo’n twee tot drie jaar in beslag neemt. In Oekraïne is die termijn sinds 2024 teruggebracht tot twee of drie maanden. Essentieel, want de situatie op het slagveld verandert elke dag. Het wapen dat wij vandaag ontwikkelen, kan over zes maanden achterhaald zijn.”

De drones die TAF nu maakt zijn niet meer te vergelijken met die van drie jaar geleden. „Die werden in 2023 nog gezien als een soort speelgoed”, zegt Jakovenko. „Nu zijn het gecompliceerde wapensystemen die gebruik maken van AI. We hebben de certificatie gekregen voor onze AI-modellen die zelf een doel kunnen identificeren en vernietigen over een afstand van vijfhonderd meter.”

Is de drone volledig autonoom?

„Op dit moment heeft het systeem nog goedkeuring nodig van de bestuurder. Ik ben er echter van overtuigd dat AI-gestuurde drones zónder autorisatie binnen zes maanden op het slagveld zullen worden gebruikt. De afstandsbediening van drones wordt steeds vaker elektronisch gestoord. Een remedie daartegen is besturing via een kilometers lange glasvezeldraad. Maar AI is efficiënter. En met de AI-modellen die wij nu gebruiken, kunnen we onderscheppingsdrones bouwen die Russische Shahed-drones kunnen vernietigen.”

Hoe helpt AI daarbij?

„De Russen maken nu Shaheds die tegen de 380 kilometer per uur vliegen. Dat maakt het voor onze dronebestuurders bijna onmogelijk het doelwit in het vizier te houden. Door AI kunnen drones aan de hand van informatie van radars op de grond zelfstandig navigeren naar het gebied waar de Shaheds vliegen. Zodra de camera de vijandelijke drones detecteert, is het het AI-systeem aan boord dat de onderscheppingsdrone op het doel stuurt.”

En dat is nog maar het begin, zegt Jakovenko. „Ik denk dat we in de komende zes maanden een nieuwe stap zetten naar een zwerm van zeven of acht drones die gezamenlijk opereren met behulp van AI.”

Maar in de drone-oorlog met Rusland is kosteneffectiviteit net zo belangrijk als technologie. „De onderscheppingsdrones die Oekraïne nu gebruikt kosten zo’n zes of zevenduisend dollar per stuk en hebben een succesratio van zo’n 80 procent. Een Russische Shahed kost tussen de 120.000 en 200.000 dollar. Economisch gezien is dat een heel knappe prestatie”, zegt Jakovenko.

„Inmiddels maken we verkenningsdrones voor slechts drieduisend dollar per stuk, met een gemiddelde levensverwachting van twee weken. Daardoor hoeft ons leger niet bang te zijn om ze kwijt te raken. Het is dus belangrijk om steeds goedkopere producten te maken.”

Sommige experts denken dat het over een paar jaar gedaan is met de dominantie van drones, als bijvoorbeeld laserwapens hun intrede doen.

„Daar ben ik het gedeeltelijk mee eens. Wij hadden onlangs een gesprek met het

Een Oekraïense militair tijdens een drone-oefening in de regio Kyiv. FOTO GLEB GARANICH/REUTERS

ministerie van Defensie waarin we bespraken dat de artillerie over drie jaar misschien weer terugkeert als belangrijkste wapen op het slagveld, omdat tegen die tijd alle drones wellicht uit de lucht worden geschoten. Het is moeilijk te voorspellen.

„Eén ding weet ik zeker: de waarde van een mensenleven zal alleen maar toenemen. Dat betekent dat een soldaat niet langer oog in oog met de vijand zal willen vechten. Er zullen dus sowieso autonome systemen komen: in de lucht en op de grond. Oekraïne heeft de Russische Zwarteezevloot vernietigd zonder ook maar één eigen oorlogsschip, alleen met zeedrones. Het zal stap voor stap gaan, maar ik ben ervan overtuigd dat mensen in de nabije toekomst een steeds meer ondergeschikte rol zullen spelen.”

Wat denkt u van de EU-plannen voor een drone-muur langs de oostflank?

„Ik denk dat hiervoor minstens twee jaar nodig is. Maar in dat tijdsbestek zal de technologie dramatisch veranderen, dus ik vraag me af of het zin heeft om nu alle kaarten in te zetten op één systeem. De Europese Unie en de NAVO-landen moeten een luchtverdedigingssysteem bouwen dat uit verschillende lagen bestaat. Zwarte luchtafweersystemen als de Patriot, mobiele eenheden die drones kunnen neerschieten. Maar ze zullen ook goedkope onderscheppingsdrones moeten integreren, anders wordt het beschermen van je eigen luchtruim veel te kostbaar. Kijk maar naar de peperdure middelen die zijn ingezet om de Russische drones boven Polen neer te halen, zoals F-35’s.”

Europa lijkt nu pas geïnteresseerd in afweersystemen tegen drones. Alsof er paniek is uitgebroken.

„Ja, dat heb ik ook gezien. Als je niet onder druk staat is het heel moeilijk om je strategie aan te passen. Kijk naar Polen, die hebben miljarden dollars uitgetrokken voor Apache-gevechtshelikopters, voor HIMARS-raketartillerie, voor tanks. Maar kopen ze ook wapens die succesvol getest zijn in een moderne oorlog? In Oekraïne worden nauwelijks helikopters gebruikt, omdat ze bijna niet in de buurt van de frontlijn kunnen komen. En voor één Apache kun je honderdduizend drones kopen.”

„De afgelopen drie jaar heeft Europa nauwelijks anti-dronesystemen ontwikkeld. Wat Noord-Europese landen wel doen, is investeren in Oekraïense technologie. Daar zijn wij heel blij mee, bijvoorbeeld met een Deense investeerder in TAF, maar dat beschermt Europa nog niet. Kijk maar naar de Deense vliegvelden, een paar weken geleden. Het gaat niet alleen om technologie, maar ook om bu-

reaucratie en wetgeving. Zelfs als ze de middelen hadden gehad, hadden de politie en het leger niet de bevoegdheid om drones neer te halen. Die hele benadering moet veranderen.”

Beseffen we in de rest van Europa welk probleem we hebben?

„Nee, ik denk het niet. Ik was laatst op een veiligheidsconferentie in Warschau, en daar hoorde ik een generaal zeggen dat de NAVO niet bang hoeft te zijn voor Moskou omdat de Russische economie de omvang heeft van die van Italië of Spanje. Maar toen de oorlog in Oekraïne begon, beschikte Duitsland over welgeteld honderd werkende tanks, dus zij hadden hun grondgebied niet kunnen verdedigen. Rusland produceert inmiddels zes miljoen drones per jaar en beschikt over een leger van één miljoen man met gevechtservaring. Ze zeggen wel: één soldaat met gevechtservaring is evenveel waard als dertig nieuwe rekruten.”

Oekraïne heeft die hele industrie opgebouwd terwijl er een oorlog woedt, elke dag. Hoe hebben jullie dat gedaan?

„Vroeger vroeg ik me vaak af: hoe kun je leven in oorlogsomstandigheden? Voor mij was dat mentaal niet voor te stellen. Maar laatst bestelde ik in een café in Kramatorsk, vlak bij het front, een cappuccino. Toen vroegen ze: met amandelmelk? Dat gebeurt echt.

„Maar het klopt, als bedrijf sta je altijd onder druk. We maken winst, maar we keren geen dividend uit. In een oorlog kan je productielocatie of je opslag ineens verwoest zijn. We moeten onze risico’s spreiden, dus we hebben niet één fabriek, maar tien. Wij zijn een belangrijk doelwit.”

Dat moet slopend zijn.

„Absoluut. Voor de oorlog was ik een veel strengere baas. Ik wilde productie, winstmaximalisatie. Nu probeer ik mijn werknemers zo min mogelijk druk op te leggen, want die voelen ze elke dag al. En het is ook niet nodig: iedereen weet hoe belangrijk het is wat wij voor het land doen. We nemen ook veteranen aan, die net van het front komen, en dat levert soms problemen op op de werkvloer. Maar we doen ons best en we leven van dag tot dag.

„Op kantoor merk ik niet dat we in een oorlog leven. En ’s nachts slaap ik door de luchtaanvallen heen, want ik moet de volgende dag weer werken. Natuurlijk is het triest dat we in de 21ste eeuw de grootste oorlog sinds de Tweede Wereldoorlog moeten meemaken. Maar oorlogen zijn er altijd geweest. We moeten daarop voorbereid zijn. Zoals elke soldaat met een geweer leert omgaan, moet hij leren hoe je een drone bestuurt.”

VS EN GROENLAND

Met zijn speciale gezant voor Groenland is Trumps dreigement nog serieuzer

Donald Trump blijft verkondigen dat hij Groenland „moet hebben”. Hij stuurt nu een speciaal gezant om laten zien dat hij inlijving serieus neemt.

Toef Jaeger

AMSTERDAM

„We have to have it...”, stelde de Amerikaanse president Donald Trump maandag, alsof het om een kerstcadeau ging. Op zijn verlanglijst stond opnieuw Groenland, dat hij niet zozeer wil inlijven vanwege de daar aanwezige mineralen, maar omwille van de nationale veiligheid. Om zijn zin te krijgen stelde Trump vlak voor de kerstdagen een speciaal gezant aan, Jeff Landry, de huidige gouverneur van Louisiana. Al vaker maakten de Verenigde Staten aanspraak op Groenland, maar de afvaardiging van een speciaal gezant is nieuw. Landry zei vereerd te zijn mee te werken aan het plan om „Groenland onderdeel van de Verenigde Staten te maken.”

In zijn reactie op sociale media benoemde de Groenlandse premier Jens-Frederik Nielsen de herhaling van zetten van Trump: „We zijn weer wakker geworden met een nieuwe aankondiging van de Amerikaanse president, die een speciale gezant voor Groenland heeft aangesteld. Dat klinkt misschien als een grote stap, maar het verandert niets voor ons thuis. Groenland behoort toe aan de Groenlanders, de territoriale integriteit moet worden gerespecteerd.”

Eerder kreeg Trump al negatieve respons op zijn claims uit zowel Groenland als Europa. Zo werd Trumps zoon begin dit jaar met wei-

Donald Trump en gouverneur Jeff Landry van Louisiana in maart in het Witte Huis in Washington. FOTO SMIALOWSKI / AFP

nig egards ontvangen. Vicepresident JD Vance kreeg dit voorjaar een koude douche en beperkte zijn bezoek tot de Amerikaanse militaire basis in Noord-Groenland. Het ‘vakantietripje’ met zijn vrouw en kinderen viel in het water omdat ze niet welkom waren bij de nationale hondensladerace. Amerikaanse bezoek dat naar Groenland kwam, werd verwelkomd met MAGA-petjes met de tekst: „Make America Go Away”.

Toendoof

Het niet-welkom zijn kan Trump noch Landry iets schelen. Een speciaal gezant hoeft niet goedgekeurd te worden door het land waar die terechtkomt. De Republiek Landry kan dus gewoon aan de slag. De hernieuwde claim bewijst

niet alleen dat Trump toendoof is geweest voor de geluiden uit Groenland en Europa zelf, maar past ook binnen Trumps veiligheidsstrategie: alles wat in het westelijk halfrond ligt behoort Amerika toe. De manier waarop hij aanvallen uitvoert voor de kust van Venezuela, moet tonen dat het hem menens is wanneer hij ergens zijn zinnen op heeft gezet.

Nielsen en de Deense premier Mette Frederiksen herhaalden in een gezamenlijke verklaring dat zij „respect voor onze gemeenschappelijke territoriale integriteit verwachten”. En: „We hebben het eerder al duidelijk gezegd, nu zeggen we het nogmaals: landgrenzen en de soevereiniteit van staten zijn geworteld in het internationaal recht.

Dit zijn fundamentele principes. Je kunt geen andere landen annexeren, zelfs niet met een argument over internationale veiligheid.”

‘Gebrek aan respect’

Toch is ook duidelijk dat het plan niet zomaar overwaait. „Het is een teken van gebrek aan respect voor Groenland en de Groenlandse bevolking” reageerde Aaja Chemnitz op de Groenlandse radiozender Kalaallit Nunaata. Het parlementslid namens regeringspartij Inuit Atqatigiit, een linkse partij die opkomt voor de belangen van de Inuit, voegde daaraan toe: „Het laat zien dat dit een probleem blijft zolang Trump in het Witte Huis zit. We moeten ons voorbereiden te blijven vechten voor het behoud

van zelfbeschikking, waar we al decennia voor strijden en die voor ons ontzettend belangrijk is.”

Ook wil Chemnitz dat de Deense regering, die het afgelopen jaar meer interesse toonde in Groenland, meer initiatieven neemt op het gebied van veiligheid. Groenland heeft een autonome status binnen het Deense rijk, maar Denemarken gaat nog steeds over de veiligheid en het buitenlandbeleid van het grootste eiland ter wereld.

De EU haalde dit jaar al flink de banden aan met Groenland, en sloot enkele deals over grondstoffen. Behalve Noorwegen en Zweden betuigde ook Ursula von der Leyen, voorzitter van de Europese Commissie, namens de EU volledige solidariteit aan Denemarken.

Advertentie

DESTIN

treinreizen

MELD U AAN
voor de presentatie
over deze reis op dinsdag
20 januari via
destintravel.nl/events

Ultieme treinreis door keizerlijk China

17-daagse ontdekkingsstocht van Beijing naar Shanghai

Een reis vol wonderen, dat staat u te wachten op deze nieuwe, 17-daagse ontdekkingsstocht langs China's culturele schatten en moderne iconen. Een luxueuze reiservaring die keizerlijke geschiedenis verweeft met hedendaagse elegantie. U vliegt vanaf Amsterdam naar Beijing waar u dwaalt door de paleizen van de Verboden Stad en uiteraard mag een beklimming van de legendarische Grote Muur niet ontbreken. Sta oog in oog met het indrukwekkende Terracottaleger in Xi'an, een prachtig eerbetoon aan China's eerste keizer, en volg de sporen van eeuwenoude dynastieën bij de majestueuze Longmen-grotten in Luoyang. Chengdu is het hart van de pandawereld, waar u in het opvangcentra oog in oog staat met deze zachtaardige reuzen. Vervolgens bezoekt u Guilin en Yangshuo, een prachtige bestemming met schilderachtige karstbergen, spiegelende rivieren en landschappen die doen denken aan een traditioneel Chinees penseelschilderij. Uw reis eindigt in Shanghai, een bruisende wereldstad waar historische wijken en klassieke architectuur moeiteloos samengaan met futuristische wolkenkrabbers. Deze bijzondere treinreisbelevens biedt u een elegante en ontspannen manier om de hoogtepunten van China te ontdekken in een kleinschalig Nederlandstalig gezelschap. U verblijft in luxe hotels en wordt volledig ontzorgd. Een unieke reis vol comfort, cultuur en verwondering.

✓ Nederlandstalig reisgezelschap ✓ Verboden Stad en Grote Muur ✓ Terracottaleger in Xi'an ✓ Reis per hogesnelheidstrein ✓ Nederlandstalige tourleader

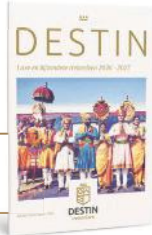
Inbegrepen bij uw reissom: KLM-vluchten Amsterdam - Beijing en Shanghai - Amsterdam • 15 overnachtingen in 5-sterren hotels, incl. ontbijt • Alle maaltijden • Alle treinreizen in 1^e klasse volgens programma • Excursies volgens programma • Alle transfers • Nederlandsprekende reisbegeleiding

17-daagse reis - vertrek 9 oktober 2026 en 12 juni 2027 - v.a. 7.998,-

De genoemde reissom is excl. 21,25 p.p. (boekingskosten, calamiteitenfonds en SGR-bijdrage) o.b.v. 2 personen.

Vraag uw gratis brochure aan via destintravel.nl/nrc of neem telefonisch contact met ons op via 088 13 07 320

luxury travel since 1968

8.9 ★★★★★ 1.419 reviews

nrc carrière > samen ambities waarmaken

nrc.nl/carriere

Kwadrant

Grote en aansprekende VVT-organisatie in Friesland zoekt:

- **Directeur** Wonen, Welzijn en Zorg
- **Directeur** Thuis en Herstel
- **Directeur** Mens en Organisatie

Leeuwendaal

kijk op leeuwendaal.nl

hoogheemraadschap
Hollands
Noorderkwartier

Voor Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) is ADJ op zoek naar een

secretaris-directeur

- verbindende kracht en strategische spil die bestuur en organisatie samenbrengt
- geeft met visie en bestuurlijke sensitiviteit richting in een dynamische omgeving
- weet overzicht te houden, stabiliteit te borgen én vernieuwing mogelijk te maken

Interesse? zie het wervingsprofiel op www.adj.nl of bel ons via +31 (0)30 737 11 85

BELFAST

Schooldirecteur Séamus Ó Tuama (49) laat een stapel boeken op de ronde tafel in zijn kantoor ploffen en spreidt ze uit. De boeken uit de jaren negentig hebben zachte kaften in vaal roze, groen en blauw. Er staan Ierse titels op, zoals „*Taisce Filíochta*” (Poëziecollectie). „Ik vind dit fantastisch!”, zegt Ó Tuama. Zijn vader schreef de lesboeken toen hij zelf les gaf op deze basisschool.

Die school is Bunscoil Phobal Feirste, een *Irish-medium school* in West-Belfast met bijna vijfhonderd leerlingen. Irish-medium betekent dat niet Engels, maar Iers de voertaal is. Ó Tuama’s kantoor kijkt uit op de Belfast Hills – een heuvellandschap rond de stad – en is bezaaid met papierwerk, zelfs op de grond. Al bijna tien jaar is hij directeur. Hij wijst naar zijn baard. Toen Ó Tuama begon was die zwart en nu grijs, lacht hij. „*I’m aging like milk.*”

Zijn vader was ook tien jaar directeur van de school en werkte er in totaal dertig jaar. Hij heeft zo’n 75 lesboeken geschreven, in zijn vrije tijd. Dus ja, zegt Ó Tuama, een vader had hij niet echt, want na het eten ging-ie meteen naar zijn typemachine op zolder. „Hij wilde ervoor zorgen dat deze school beter was dan elke andere school om ons heen.”

Dat was niet zomaar. Bunscoil Phobal Feirste werd in 1971 opgericht tijdens The Troubles, de burgeroorlog tussen de katholieke nationalisten (die voor een verenigd Ierland zijn) en protestantse unionisten (die bij het Verenigd Koninkrijk willen blijven horen). Het was de eerste Irish-medium school in Noord-Ierland. Ó Tuama kent de geschiedenis van de school tot in detail. Hij vertelt met veel handgebaren en zet op een televisiescherm ook nog even een PowerPointpresentatie aan.

De oprichters waren nationalisten van wie de huizen platgebrand waren door unionisten. Ze woonden tijdelijk in barakken tot hun woningen weer waren opgebouwd. Toen ze na een paar jaar weer terug konden, besloten ze een Ierstalige school te beginnen op de plek van hun tijdelijke onderkomens. „Ze wilden hun leven leiden als Ieren”, zegt Ó Tuama. „Ze spraken Iers en hadden Ierse gebruiken, maar nog geen Ierse school.” Op het scherm verschijnt een foto van een soort woonwagen. Daar begon een groepje van zeven leerlingen.

Erkenning eisen

Vooral de eerste dertien jaren waren een worsteling: slechts een handjevol leerlingen en geen overheidsfinanciering. De school werd namelijk als illegaal bestempeld door de unionisten die destijds aan de macht waren. Op den duur groeide het animo. Andere nationalistenvilden ook hun culturele erfgoed „terugclaimen”; ze begonnen het idee van een Ierstalige school te omarmen. En na vele protesten tegen de regering, waarmee de oprichters erkenning van de school eisten, kregen ze die in 1984. En daarmee ook de financiering.

Anno 2025 zijn er in Noord-Ierland (zo’n 1,9 miljoen inwoners) in het Irish-medium onderwijs 46 *nurseries*, 35 basisscholen en vijf middelbare scholen. Dat zijn de laatste cijfers van de Education Authority, de uitvoeringsinstantie van het Noord-Ierse ministerie van Onderwijs. Bijna 7.600 leerlingen volgden in schooljaar 2024-2025 Ierstalig onderwijs, volgens de Northern Ireland Statistics and Research Agency. Dat aantal is in korte tijd flink toegenomen:

De leerlingen van de Bunscoil Phobal Feirste, een *Irish-medium school* (basisschool) in West-Belfast, basisschool dragen **groene schooluniformen**.

REPORTAGE ONDERWIJS IN IERSE TAAL

Inwoners Noord-Ierland ‘willen hun Iersheid vieren’

Scholen waar in het Iers wordt lesgegeven, barsten uit hun voegen in Noord-Ierland. Het lokale beleid is niet berekend op het succes. „We hebben niet de capaciteit met de vraag mee te groeien.”

Door **Denise Retera** Fotografie **Cathal McNaughton**

met bijna tweehonderd ten opzichte van vorig jaar en met bijna achthonderd vergeleken met schooljaar 2019-2020.

Er is zelfs zoveel belangstelling dat Noord-Ierland Irish-medium scholen tekort komt. Zo krijgt Bunscoil Phobal Feirste zo’n honderd aanmeldingen per jaar, terwijl ze maar 52 kinderen kan toelaten. Maar het grootste probleem ligt bij het voortgezet onderwijs. Afgelopen oktober zei Maria Thomason – directeur van Comhairle na Gael-scolaíochta, de organisatie die het Noord-Ierse Irish-medium onderwijs vertegenwoordigt – in de *Belfast Telegraph* dat er twaalfjarigen zijn die tegen hun wil moeten overstappen op Engelstalig onderwijs, „doordat we niet de capaciteit hebben om mee te groeien met de vraag”.

In het Goede vrijdagakkoord, waarmee in 1998 vrede werd gesloten in Noord-Ierland, staat dat de Noord-Ierse regering altijd moet bestaan uit zowel unionistische als nationalistische partijen. Sinds de nationalistische ook

een vinger in de pap hebben komt er meer ruimte voor de Ierse taal. Maar doordat ze de macht delen met de unionisten, verloopt dat proces stroef.

In 2022 werd de Identity and Language Act aangenomen, waarmee de Ierse taal in Noord-Ierland officieel erkend en beschermd werd. Daarin wordt niet specifiek verwezen naar het Irish-medium onderwijs, want de verplichting om dat te ondersteunen bestaat al veel langer. De nationalistenvoelden wel dat de nieuwe wet die steun indirect zou vergroten.

De hoogste civiele rechtbank van Noord-Ierland heeft al twee keer geoordeeld dat de overheid een strategie moet implementeren om het gebruik van de Ierse taal te ‘bevorderen’. Maar het is juridisch ingewikkeld om het daadwerkelijk af te dwingen.

Identiteitsdenken

De groeiende populariteit van Irish-medium scholen hangt volgens basisschooldirecteur Ó Tuama samen met

een toenemend identiteitsdenken. „Mensen worden zich bewuster van hun culturele erfgoed. Ze willen hun Iersheid vieren.” En ze worden zich bewuster van de vrijheid die ze hebben om een keuze te maken tussen Engelstalig en Ierstalig onderwijs, zegt hij. Een keuze die er vroeger niet was.

Wat volgens Ó Tuama ook meespeelt, is dat ouders nu de voordelen inzien van tweetalig onderwijs. Vroeger waren ze nogal eens bang dat het niet goed zou zijn voor de ontwikkeling van het kind, maar er is veel wetenschappelijk bewijs dat kinderen er juist baat bij hebben.

En dan is er het ‘Kneecap-effect’, waar Britse en Ierse media steeds over schrijven: de populaire, in het Iers rappende hiphopgroep zou de Ierse taal en cultuur weer hip hebben gemaakt gemaakt. Ó Tuama denkt dat zij zeker invloed hebben op jongeren, maar dat de hiphopgroep niet gauw de reden is dat ouders hun kind naar een Irish-medium school sturen. Hij vindt het wel

Een PowerPointpresentatie in het kantoor van directeur Ó Tuama laat zien hoe het **gebruik van het Iers** in Ierland in twee eeuwen is afgenomen.

Sean McManus, leraar in het Bunscoil Phobal Feirste in West-Belfast.

geweldig dat ze het Iers zo op de kaart zetten. Groepsleden Mo Chara en Móglaí Bap zijn oud-leerlingen van hem. Trots laat hij op zijn telefoon een foto zien van toen hij met hen backstage bij een Kneecap-concert was.

Ó Tuama geeft een rondleiding door de school, die inmiddels in een gebouw is gehuisvest, in plaats van een woonwagen. In de kleurrijke gangen zijn overal speelboekjes, uitbundig versierd met kerstboompjes, kerstslingers, kerstsokken. Door de grote ramen kun je de klaslokalen inkijken waar de leerlingen zitten in donkergroen schooluniform.

Alledaagse woordenschat

De directeur gaat klas in klas uit. De leerlingen lijken hem allemaal te kennen en roepen in koor een langgerekt „Slán!” („Doei” in het Iers) als hij weer weggaat. In één van de lokalen leest leraar Seán Mac Manus (45) met zijn leerlingen klassikaal een Ierse tekst op het digibord. Die gaat over kinderen die kerstinkopen doen. Er staan plaatjes naast van een kerstboom, kerstballen, een kerststal, een kerstman, en de bijbehorende Ierse woorden.

Met dat soort oefeningen wil hij de alledaagse woordenschat van zijn leerlingen vergroten, vertelt Mac Manus later in het kantoor van Ó Tuama. De leerkracht draagt een trui met het lichaam van een kerstelf, waardoor zijn eigen hoofd dat van de elf moet voorstellen. „Je wil zorgen dat ze óók worden uitgerust met niet-academische taal.”

Hij wijst naar de boeken van Ó Tuama’s vader, van wie hij zelf nog les heeft gehad. Volgens hem staan die vol met academische taal. „Bijvoorbeeld over de voedselkringloop.” Gelukkig,

zegt Mac Manus, zijn er nu meer en modernere leermiddelen in het Iers beschikbaar.

Maar écht ondersteund door de Ierse overheid wordt het Irish-medium onderwijs dus nog niet. „We mogen niet echt meepraten; er wordt meestal pas achteraf naar ons gekeken”, zegt Mac Manus. „Zo wordt binnenkort het curriculum veranderd, maar dat nieuwe curriculum leent zich totaal niet voor het Irish-medium scholen.”

En ja, ze hebben in principe al het lesmateriaal dat ze nodig hebben, zegt Ó Tuama. Maar het verschil met Engelstalige scholen zit hem in het feit dat zij altijd het nieuwste van het nieuwste krijgen, want nieuwe leermiddelen komen uit in het Engels en niet altijd in het Iers, of pas veel later. De overheid beslist weliswaar niet welke boeken de uitgeverijen moeten uitgeven, maar kan bijvoorbeeld wel geld beschikbaar stellen voor vertalers.

Het Irish-medium onderwijs heeft volgens de directeur sowieso meer financiering nodig, want tweetalig onderwijs vraagt meer van kinderen. „Dat wordt niet meegewogen door het ministerie van Onderwijs.” Met grotere budgetten zou hij bijvoorbeeld graag extra leraren of onderwijsassistenten aanstellen om de klas in kleinere groepjes te laten werken.

Hij vindt dat bij de regering het besef moet indalen dat de Ierse taal „voor iedereen” is, dus niet alleen voor nationalistenv. Het begin is al gemaakt: in het overwegend unionistische Oost-Belfast opende afgelopen september de eerste *integrated* Irish-medium school haar deuren, waar zowel kinderen uit de nationalistische als unionistische gemeenschap naartoe gaan.

nrcwebwinkel

Adviesprijs
169,-
149,-

FREDERIK ROIJÉ

Vogelhuis

Fantasieerijk ontwerp met twee formaten huizen
Ontworpen door Frederik Roijé, gemaakt in Nederland
Gemakkelijk te monteren, inclusief stok van 195 cm

De Size Matters is een modern vogelvoederhuis met een architecturale twist ontworpen door Frederik Roijé. Het vogelhuis biedt in alle jaargetijden een praktische oplossing om vogels een veilige haven te bieden. In de twee huizen van verschillende formaten, die elkaar kruisen, kunnen vogels van verschillende groottes eten en zich tegelijkertijd beschermd voelen. Het fantasierijke ontwerp doet ook dienst als tuinsculptuur die er, afhankelijk van de kijkhoek, telkens anders uitziet.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/vogelhuis

Druk jouw stempel op morgen

Zet je volgende carrièrestap met YER

Detachering • Recruitment • Consultancy

Scan de QR-code en
bekijk alle vacatures
www.yer.nl/nrc

Continuous Improvement Lead

Bedrijf | ArcelorMittal Projects Europe is onderdeel van een wereldwijd toonaangevende staalproducent en biedt complete funderingsoplossingen aan internationale opdrachtgevers. Functie | Als Continuous Improvement Lead bij ArcelorMittal Projects stuur je procesverbeteringen aan, ondersteun je de ERP-implementatie en bevorder je de operationele efficiëntie, kostenreductie en klanttevredenheid. Je coördineert verandertrajecten, analyseert processen en rapporteert aan de CFO. Ben jij een sterke adviseur die anderen moeiteloos meeneemt in verandering?

📍 Heijningen 📦 Construction 🎓 Hbo
🕒 +5 jaar 💰 € 70.000 - € 90.000/jaar

Contactpersoon YER:

Céline Landman, +31 6 293 414 25

Senior Controller

Bedrijf | SKF is wereldwijd marktleider in lagers en oplossingen voor roterende apparatuur. Met ruim 38.000 collega's in 130 landen werk je aan innovatie en duurzaamheid. Bij SKF draag je bij aan slimme oplossingen voor meerdere sectoren in de industrie. Functie | Als Senior Controller ben jij de strategische sparringpartner die financiële diepgang koppelt aan business impact. Je leidt planning, forecasting en analyses, ondersteunt besluitvorming en werkt nauw samen met internationale teams. Klaar om koers te bepalen? Join SKF!

📍 Houten 📦 Engineering & Development 🎓 Hbo
🕒 +5 jaar 💰 € 80.000 - € 100.000/jaar

Contactpersoon YER:

Janne Knipping, +31 6 23 64 28 87

Business Unit Manager Engineering

Bedrijf | YER Tech Solutions verbindt expertise met ambitie en biedt organisaties complete, toekomstgerichte oplossingen (SOW). Samen bouwen we aan technologie die impact maakt. Functie | Je combineert strategisch inzicht met ondernemerschap om groei, klantwaarde en teamontwikkeling te realiseren. Je ontwikkelt en implementeert een langetermijnstrategie, bouwt een sterk team op, beheert P&L, voert business development uit en onderhoudt klantrelaties. Jij krijgt de unieke kans om een nieuwe business unit vanaf de basis te creëren en jouw stempel op de markt te drukken!

📍 Hybride 📦 Engineering & Development 🎓 Hbo
🕒 +10 jaar 💰 € 100.000 - € 130.000/jaar + bonus + auto

Contactpersoon YER:

Vincent Lee, +31 6 527 817 95

Senior Consultant Werving & Selectie

Bedrijf | YER is een toonaangevend internationaal arbeidsbemiddelingsbureau, gespecialiseerd in werving voor vaste en interim-posities. Functie | Als Senior Consultant Werving & Selectie bij YER ben jij de essentiële schakel tussen opdrachtgever en kandidaat. Je adviseert organisaties, begeleidt professionals in hun loopbaan en zorgt voor de perfecte match. Acquisitie, talentbemiddeling en ondernemerschap zijn voor jou vanzelfsprekend en geven je energie. Je werkt intensief samen met ervaren collega's en krijgt de ruimte om je eigen succes te bouwen.

📍 Landelijk 📦 Consultancy 🎓 Hbo
🕒 3-5 jaar 💰 € 70.000 - € 150.000 OTE

Contactpersoon YER:

Nikki de Munk, +31 6 330 142 43

YER
ambitions in motion

YER. Al bijna 40 jaar toonaangevend in topfuncties binnen het hogere segment.

SPOOR

Nieuwe episode in de HSL-soap: drie maanden geen treinen in 2028

ProRail legt het treinverkeer op de HSL Zuid in 2028 drie maanden stil. Constructiefouten in vier viaducten moeten hersteld.

Jan Benjamin

AMSTERDAM

De hogesnelheidstrein in Nederland? Dat is toch een beetje alsof Max Verstappen boodschappen zou gaan doen met zijn Formule 1-wagen. Heel even geeft hij gas en daar is het parkeerterrein van de supermarkt al.

Heel even maken de hogesnelheidstreinen van Eurostar en de Intercity Directs van NS nu snelheid - na Schiphol, door de Groene Hart-tunnel - en daar is Rotterdam Centraal alweer. Afremmen, passagiers erin en eruit en door voor het volgende korte ritje naar Breda. Pas tussen Brussel en Parijs merken de reizigers van Eurostar echt dat ze in een hogesnelheidstrein zitten.

De HSL Zuid is nu pakweg twintig jaar in gebruik maar het snelste - en vermoedelijk ook duurste - stuk spoor in Nederland heeft nog nooit zijn beloftes volledig ingelost. Sterker, op het traject tussen Rotterdam en Amsterdam was de afgelopen jaren de meeste vertraging van het hele spoornet.

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat meldde twee weken geleden dat de prestaties op de HSL Zuid beter zijn dan voorheen, maar veel reizigers zullen die positieve boodschap (nog) niet herkennen. Nederland haakt voorlopig af bij de ambitieuze plannen die de Europese Unie in november ontvouwde om de belangrijkste steden in de EU te verbinden met snelle, betrouwbare en bovenal niet te dure treinen.

En nu lopen de hogesnelheidstreinen tussen Schiphol en Rotterdam nog meer vertraging op in de komende jaren. Dinsdag werd bekend dat de HSL Zuid in het derde kwartaal van 2028 ongeveer drie maanden wordt gestremd. Dat meldde ProRail na vragen van *De Telegraaf*.

Constructiefouten

NS en Eurostar zullen moeten omrijden - via Haarlem en Den Haag of via Utrecht - omdat de spoorbeheerder vier viaducten op de HSL Zuid dringend moet verbouwen. In totaal tien viaducten kennen ernstige constructiefouten, gemaakt in het door opdrachtgever Rijkswaterstaat en toezichhouder ministerie van Infrastructuur en Waterstaat geleide project.

De tien HSL-viaducten zijn te licht ontworpen voor het zware treinverkeer van tegenwoordig. De verankeringen van de horizontale delen van de viaducten zijn te zwak. In het ontwerp is niet genoeg rekening gehouden met de zijwaartse krachten van een trein die 300 kilometer per uur rijdt.

Binnen het bouwconsortium Hollandse Meren is 25 jaar geleden gekozen om de horizontale spanning op te vangen met 86 zogeheten dwarsfixaties. Een niet-allesdaagse „houtje-touwtjeoplos-

Het HSL-viaduct bij **Rijpwetering**. ProRail gaat de constructie ervan verbeteren en de spoorbaan verstevigen. In stalen onderdelen van het viaduct zijn scheurtjes ontstaan. FOTO ANP

sing”, noemde vakblad *Cobouw* dat eerder dit jaar. Die fixaties zijn nu op, einde levensduur, en ze op de een of andere manier vervangen kost naar schatting 4 miljoen euro per stuk.

Door deze ontwerpfouten moeten de treinen sinds 2022 langzamer rijden op de HSL Zuid. Op dit moment mogen ze niet harder dan 120 km/u (de Eurostars kunnen 300 km/u, de ICNG-treinen die NS gebruikt voor de Intercity Direct-dienst maximaal 200 km/u).

Eén viaduct, bij Rijpwetering, kent nog meer problemen. Daar verschuift een deel van de dijk waarop het viaduct rust. Het is onduidelijk of dat komt door de werkzaamheden in het verleden aan de nabijgelegen A4. De zogenoemde landhoofden van het viaduct lijken opzij te worden gedrukt door het zandlichaam van de recentelijk verbrede A4. Het Zuidweg-viaduct bij Rijpwetering is een van de vier die ProRail in 2028 laat aanpakken.

HSL-soap

De aankondiging van dinsdag is een nieuwe aflevering in de soap rond de HSL Zuid die al decennia loopt. En er zullen de komende tijd nog meer episodes volgen.

Neem het budget. Volgens ProRail - verantwoordelijk voor verkeersleiding, incidentenbestrijding en capaciteitsverdeling op de

Tracé HSL Zuid

HSL Zuid en dus niet voor de bouw - kost de reconstructie van het gehele traject zeker 580 miljoen euro. Voor dat budget, stelde ProRail-topman John Voppen half december tijdens een persbijeenkomst op het station in Haarlem, is nog geen financiële dekking gevonden.

Bij Rijpwetering wordt inmiddels gewerkt; aannemers bouwen een palenwand om de spoordijken te verstevigen. Maar nog onduidelijk is wie de constructiefouten in de viaducten gaat verhelpen. Het project moet nog worden aanbesteed, en de aannemers die werken op het spoor hebben nu al een tekort aan deskundig personeel.

„Het zal niet voor 2031 zijn dat de treinen op de gehele HSL Zuid weer 300 kilometer per uur kunnen rijden”, zegt een woordvoerder van ProRail. Als eerst de vier viaducten zijn gerepareerd dan rijden de treinen op de HSL Zuid volgens hem 2,5 minuut sneller. Nu zorgen de snelheidsbeperkingen vanwege de constructiefouten standaard voor vijf minuten vertraging.

Daarbij staan vijf grote spoor-aannemers op dit moment tegenover Infrastructuur en Waterstaat nu het ministerie in augustus de bouwbedrijven aansprakelijk heeft gesteld voor de gebreken aan de viaducten op de HSL Zuid. Het bouwconsortium Hollandse Meren bestond destijds uit Strukton, Ballast Nedam, Boskalis, Volker Wessels

Stevin en Vermeer. Het ministerie wil niet alleen de kosten vergoed hebben voor het herstel. Het claimt ook gevolgschade, de baten die Nederland misloopt omdat de hogesnelheidslijn al twintig jaar hapert.

Het onderzoek naar aansprakelijkheid loopt nog, zegt een woordvoerder van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. „Indien er sprake is van fouten of gebreken waarvoor een aannemer aansprakelijk is, zal het ministerie de schade op de betrokken aannemer trachten verhalen. Daardoor wordt - zoveel als mogelijk - voorkomen dat de belastingbetaler opdraait voor de schade. Of er sprake is van verwijtbare fouten kan echter nu nog niet worden aangegeven.”

TREINREISWINKEL

140+ ROND REIZEN

ZWITSERLAND OP Z'N MOOIEST

ZWITSERSE SAVER REIS

VA € 845

Alpenwelden
Besneeuwde bergtoppen
Voordeligste rondreis!

BELJON WESTERTERP

werving en selectie
assessment
ontwikkeling
interim

KWARTIERMAKER GEBIEDSONTWIKKELING NEDERSAKSENLIJN

BOUWEN AAN DE TOEKOMST VAN NOORD- EN OOST-NEDERLAND

De Nedersaksenlijn is meer dan een spoorlijn tussen Groningen en Twente; de gebiedsontwikkeling rondom het spoor geeft een krachtige impuls aan de leefbaarheid en economische ontwikkeling van Noord- en Oost-Nederland. De komende jaren staan in het teken van participatie en omgevingsdialoog, planvorming, ontwerp en voorbereiding. De realisatie vraagt om regie, leiderschap en het vermogen om complexe opgaven te verbinden met maatschappelijke waarde. Zie ook: denedersaksenlijn.nl.

- Ontwikkelen visie gebiedsontwikkeling Nedersaksenlijn en deze vertalen naar concreet beleid en uitvoerbare strategieën.
- Geeft leiding aan nog te vormen programmabureau, sparringpartner voor directeuren- en bestuurlijk overleg.
- Wo werk- en denkniveau, ruime ervaring met leidinggeven aan complexe gebiedsontwikkeling.
- Leiderschap, stakeholdermanagement, politiek-bestuurlijk sensitief, strategisch en praktische realiteitszin.

Informatie: Janine Smetsters, 06 29624626, referentienummer R3747

DIRECTEUR-BESTUURDER

BEVLOGEN EN BETROKKEN LEIDER MET EEN PASSIE VOOR DUURZAAMHEID

W/E adviseurs is een toonaangevend advies- en onderzoeksbureau dat de verduurzaming van gebouwen en hun directe omgeving wil versnellen. Met circa 40 betrokken professionals is W/E al decennialang kennisleider en een vertrouwde partner voor publieke en private opdrachtgevers in de gebouwde omgeving. W/E adviseurs staat bekend als een bureau dat vakmanschap levert en de toon durft te zetten, vooruitstrevend en met een integrale blik op duurzaamheid. Zie ook: w-e.nl en gprsoftware.nl.

- Uitbouwen van de organisatie en werken in een impactvolle omgeving.
- Inspirerend boegbeeld, voorzitter mt, rapporterend aan RvT en medewerkersraad.
- Wo werk- en denkniveau, leidinggevende en commerciële relevante ervaring.
- Verbindende en communicatief sterke, gepassioneerde teamspeler met externe focus.

Informatie: Geert-Jan Plette, 06 22421363, referentienummer R3733

AANKOMEND DIRECTEUR

GERICHT OP GROEI EN VERNIEUWING

Constructabouw B.V. in Heerenveen is een ambitieus bouwbedrijf dat van A tot Z maatwerk levert op het gebied van nieuwbouw, verbouw, renovatie, onderhoud, restauratie, utiliteit en projectmatige bouw, met de focus op Friesland. Met 20-30 medewerkers bouwt Constructabouw B.V. aan projecten, van klein tot groot, van zakelijke tot particuliere opdrachtgevers. De organisatie staat voor kwaliteit, betrouwbaarheid, betrokkenheid, kleinschaligheid en dynamiek. Zie ook: constructabouw.nl.

- Verantwoordelijk voor dagelijkse leiding, strategische koers, P&L, realiseren bouwtechnische- en financiële doelstellingen.
- Creëren van new business, direct en indirect leidinggeven aan de gehele organisatie, rapporteren aan de DGA.
- Hbo-niveau, relevante afgeronde opleiding, bedrijfskundig sterk, ruime management ervaring in de bouwsector.
- Betrokken, ondernemerschap, organisatiesensitiviteit, visie, creativiteit, resultaat- en samenwerkingsgericht.

Informatie: drs. Ineke de Ridder, 06 27898844, referentienummer R3718

MANAGER INFORMATIEMANAGEMENT & AUTOMATISERING

MENSGERICHT EN GESTRUCTUREERDE VERBINDER

Bij de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland zetten 200 mensen zich met hart en ziel in voor de Protestantse Kerk en ieder- die er werkt. Van financieel specialisten tot communicatie-experts, van relatie-managers tot beleidsadviseurs: samen met gemeenten, classes, predikanten, andere werkers en vrijwilligers werken zij aan een kerk die klaar is voor de toekomst. Binnen het cluster Ondersteuning en Beheer vallen onder andere de teams I&A, Finance, Facilitaire Zaken en HR. Zie ook: protestantsekerk.nl.

- Verantwoordelijk voor visievorming en doorontwikkeling van het Informatie- & Automatiseringsbeleid en opbouw van het team.
- Speelt vanuit integraal leiderschap met het team in op de behoeften van interne en externe gebruikers inzake de digitale transitie.
- Wo werk- en denkniveau, relevante ervaring met portfolio-, project- en changemanagement.
- Stevig, analytisch, teambuilder, organisatiesensitief en klantgericht.

Informatie: mr. Erik Batenburg, 06 12479826, referentienummer R3698

BESTUURDER

VERBINDEND LEIDERSCHAP MET IMPACT

Wijkkracht is een innovatieve en vooruitstrevende sociaal werkorganisatie in Twente met het hoofdkantoor in Hengelo. De betrokken 200 professionals en 1.200 vrijwilligers streven naar een samenleving waar iedereen gelijke kansen heeft om te participeren. Wijkkracht heeft drie werktich-tingen, Wijkkracht Hengelo, Wijkkracht Regio en Wijkkracht Exploitatie. Wijkkracht heeft zowel landelijk als regionaal een vooraanstaande positie en neemt deel in relevante netwerken en gremia. Zie ook: wijkkracht.nl.

- Fungeert als boegbeeld, zowel intern en extern, neemt het voortouw bij innovatie.
- Speelt in op de maatschappelijke behoefte aan de transformatie van het sociale domein.
- Wo werk- en denkniveau gekoppeld aan een relevante opleiding.
- Verbinder, vernieuwer, netwerker, betrokken en strategisch visionair.

Informatie: mr. Willem Hein, 06 51817154, referentienummer R3727

MANAGER CRIMINELE GELDSTROMEN

EEN MENSGERICHT LEIDER, DAADKRACHTIG EN STRATEGISCH STERK

Centraal Justitieel Incassobureau
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) in Leeuwarden ken je waarschijnlijk van de verkeersboetes. Maar het CJIB doet meer. Geld is de spil van criminaliteit. Het is drijfveer, doel én middel. Om criminaliteit effectief te bestrijden is het van groot belang dat we criminele geldstromen aanpakken. Het CJIB heeft hierin een belangrijke verantwoordelijkheid door ervoor te zorgen dat veroordeelde criminelen hun geldboetes en schadevergoedingen betalen. Zie ook: cijb.nl.

- Resultaatgericht, daadkrachtig en coachend leider die het nieuwe team Criminele Geldstromen bouwt.
- Ontwikkelen van effectieve executiestrategieën gericht op het in kaart brengen en incasseren van criminele geldstromen.
- Wo-opleiding, juridisch (pre), bestuurskundig of beleid. Leidinggevende ervaring in de strafrechtketen.
- Maatschappelijk betrokken, betrouwbaar, deskundig en verbindend.

Informatie: Mark Olman, 06 27507384 referentienummer R3723

OPERATIONEEL MANAGER

HELICOPTERVIEW, ENERGIEK, INSPIREREND

MAAREL
Heart for ORCHIDS

Bij Maarel Orchids in Maasdiik draait alles om het duurzaam en efficiënt telen en verkopen van de potorchidee Phalaenopsis. Dankzij het volledig geautomatiseerde sorteerproces leveren zij topkwaliteit, betrouwbaarheid en een uitstekende service. Al 46 jaar werken zij samen met toonaangevende retailers in Europa en blijven zij bloeien! Een echt familiebedrijf met een passie voor kwaliteit, innovatie en mensen. De cultuur laat zich omschrijven als warm, informeel, no-nonsense en korte lijnen. Zie ook: maarelorchids.nl.

- Verantwoordelijk voor de optimale en efficiënte aansturing van het operationele productieproces.
- Mt-lid, rapporteert aan algemeen directeur, geeft coachend leiding via teamleiders aan circa 80 fte.
- Hbo+-niveau (technisch/bedrijfskundig), affiniteit met tuinbouw en relevante ervaring binnen een productie-/fabrieksomgeving.
- Analytisch, samenwerkingsgericht, resultaatgericht en staat voor operational excellence.

Informatie: mr. Erik Batenburg, 06 12479826, referentienummer R3745

CONSULTANT INTERIM

ENERGIEKE EN PROACTIEVE TEAMSPELER

BELJON WESTERTERP 35 JAAR

BeljonWesterterp is een regionaal, landelijk en internationaal werkend hr-bureau. Als generiek bureau vervullen wij interim opdrachten op het gebied van management en directie. Als bekende speler in de markt denken we mee met opdrachtgevers en dragen we, binnen de kaders van de wet DBA, zorg voor een integer en transparant proces. Door een sterke toename van onze opdrachten zijn we op zoek naar een nieuwe collega. Wie komt ons enthousiaste team in Utrecht versterken?

- Is een professionele gesprekspartner voor uitdagende opdrachtgevers.
- Voert landelijk interim-opdrachten uit in samenwerking met collega-consultants en projectsecretarissen.
- Hbo+/-wo werk- en denkniveau en een relevante opleiding. Ervaring in een adviserende rol in zowel de profit als non-profit sector.
- Communicatief sterk, commercieel ingesteld, gevoel voor humor, samenwerkingsgericht.

Informatie: Betty Meijer, 06 31782400, referentienummer R3750

Kijk op beljonwesterterp.nl voor volledig functieprofiel en tijdsplanning

Eindhoven Enschede Groningen Heerenveen Utrecht Zwolle

beljonwesterterp.nl

De partner voor beslissende momenten

Fyne

Find your next executive

Fyne begeleidt familiebedrijven en groot-MKB bij het vinden van de juiste C-level executive. Fyne begrijpt dat leiderschap geen functie is, maar een erfenis. Want de juiste leider vinden is meer dan een match maken. Het is de toekomst doorgeven.

Fyne lanceert in 2026. Tot die tijd zijn we er al, voor wie alvast praten wil:

Alfred Eilering
managing partner
+31 6 222 113 10
alfred.eilering@fyne-clis.com
www.fyne-clis.com

OLYMPISCH KWALIFICATIETOERNOOI

De vijf vreselijkste dagen uit het bestaan van een schaatser

Het olympisch kwalificatietoernooi voor de Winterspelen in Milaan, dat morgen begint, betekent voor de schaatsers vijf dagen vol spanning en stress: niets te winnen en alles te verliezen. Drie oud-rijders kijken terug.

Thijs Niemantsverdriet

AMSTERDAM

Bij sprinter Thomas Krol begon het al weken van te voren, met slecht slapen. Naarmate het dichterbij kwam, werden de zenuwen erger. En op de dag van de race zelf, meteen bij het opstaan: pijn in zijn buik, verhoogde hartslag, beetje zweterig. De oud-schaatser raakte in een soort trance, vertelt hij, „waarin je niet meer merkt wat er om je heen gebeurt”.

Natuurlijk, spanning hoort bij topsport. Geen zenuwen, geen prestaties. Maar destress die Nederlandse langebaanschaatsers ervaren bij het vierjaarlijkse olympisch kwalificatietoernooi (OKT), zo vertellen ze, is heftiger dan alles wat ze in hun carrière hebben meege-

maakt - inclusief de Olympische Spelen zelf. Dat maakt het OKT, op Tweede Kerstdag gaat de editie voor de Spelen in Milaan van start, tot verreweg het minst geliefde toernooi onder schaatsers. „Het is”, zegt voormalig olympisch kampioen

Gaat het mis tijdens het OKT, dan kunnen de olympische ambities voor vier jaar in de ijskast

Carlijn Achtereekte, „de enige wedstrijd die ik niet snel zal missen.”

Het OKT werd geboren uit een luxeprobleem: als ’s werelds schaatsnatie nummer één heeft Nederland al decennialang meer kans-

hebbers op medailles dan startplekken op de Spelen. Sinds 2002 moeten alle rijders, ook de topfavorieten voor goud, het daarom tegen elkaar opnemen in Thialf. Tussen Kerst en Oud en Nieuw, anderhalve maand voor de Spelen. Eén rit, één kans. Het klasement is onverbiddelijk: gaat het mis, dan kunnen de olympische ambities voor vier jaar in de ijskast. Op het OKT, zo luidt een bekend gezegde in de schaatswereld, valt niets te winnen en alles te verliezen.

Mislukkingen, successen, stress

Veel schaatsers sjouwen tijdens de vijf dagen in december ook de last van eerdere OKT’s en Olympische Spelen met zich mee. Mislukkingen, successen: beide zorgen, op hun eigen manier, voor extra stress. Carlijn Achtereekte ging op

Carlijn Achtereekte in actie op de vijf kilometer tijdens het olympisch kwalificatietoernooi in 2021. "De enige wedstrijd die ik niet snel zal missen." FOTO VINCENT JAN-NINK/ANP

Thomas Krol feliciteert Hein Otterspeer na de 1000 meter tijdens het olympisch kwalificatietoernooi schaatsen in Thialf in 2021. FOTO KOEN VAN WEELEN/ANP

het vorige OKT van start als regerend olympisch kampioen op de 3.000 meter. Dat gaf al extra druk, zegt ze, het voelde als „een verplichting aan mezelf” om goed te rijden. Ze was ook nog eens niet in goeden doen. „In het voorseizoen had ik corona gekregen, waardoor ik eigenlijk mijn oude vorm niet meer terugkreeg.”

Voor sprinter Thomas Krol was de situatie precies omgekeerd. Zijn eerste twee OKT’s waren geëindigd in een deceptie: in 2014 liep hij de 1.000 meter - zijn afstand - mis op 0,06 seconde, vier jaar later kwalificeerde hij zich wel maar werd zijn plek naderhand vergeven aan een andere sprinter, Kai Verbij, die door schaatsbond KNSB kansrijker werd geacht voor een medaille. Het OKT van december 2021 voelde voor Krol als een laatste kans. Hij citeert

zijn favoriete rapper Eminem: you only get one shot, do not miss your chance to blow.

Liesblessure

Voor Hein Otterspeer, een collega-sprinter van Krol, lagen de zaken op dat OKT weér anders. Vier jaar eerder was hij op twee afstanden als vierde geëindigd, nét buiten de olympische selectie. Nu keerde hij in topvorm, al het hele voorseizoen. Alleen: bij een eerdere rit, op de 500 meter, liep hij een scheur in zijn lies op. „Ik wilde hoe dan ook starten op de 1.000 meter”, zegt Otterspeer. „Ik voelde me sterk, was dit aan mezelf verschuldigd. Ik had er alles voor over om me te kwalificeren voor de Spelen, zelfs als ik er een levenslange blessure aan zou overhouden.”

Hoe ga je om met zoveel druk?

„Maar ja”, zegt Achtereekte, „nog steeds duurden die uren heel lang.” Toen volgde, eindelijk, de rit. In december 2021 werd die verreden in een leeg Thialf, vanwege de derde (en laatste) coronalockdown. Dat zorgde, zegt Thomas Krol, voor een „kille, gure sfeer”. Geen gejuich, geen muziek, alleen het gekras van schaatsen op het ijs en het geschreeuw van coaches naar hun rijders. „We zaten als schaatsers op een rijtje voor de start, alsof we wachtten op een executie.”

We zaten als schaatsers op een rij voor de start, alsof we wachtten op executie

Thomas Krol over de sfeer in 2021

keer wél te plaatsen voor de Spelen. „Na afloop van de rit bleek de scheur groter te zijn geworden”, zegt hij. „Er zat een jaap van 4 centimeter in mijn lies. Maar ja, ik had het wel gered.”

Thomas Krol was „stront- en strontverkouden” op de dag van de 1.000 meter. „Bij een normaal toernooi had ik me allang afgemeld”, zegt hij. Maar natuurlijk reed hij. Na zijn rit stond er op het uitslagenbord van Thialf een persoonlijk record - en de snelste tijd van deelnemers. Anderhalve maand later werd Krol op de Spelen in Beijing olympisch kampioen op de 1.000 meter.

Groot voordeel

Tussen Kerst en Oud en Nieuw zijn de drie rijders opnieuw aanwezig bij het OKT. Niet als deelnemer, welteverstaan: ze zijn alle drie met schaatspensioen. Krol vliegt sinds anderhalf jaar de wereld over, als piloot in opleiding bij de KLM. Achtereekte stapte na de Olympische Spelen van 2022 (waar ze zevende werd op de 3.000 meter) over naar het wielrennen. En Hein Otterspeer (elfde op de 1.000 meter in Beijing) begon dit jaar als schaatscoach, met een ploeg genaamd Team Staan.

Terugkijkend zien de schaatsers, ondanks alle stress, ook een groot voordeel aan het OKT, een voordeel dat de buitenlandse concurrentie ontbeert. Als je het eenmaal gered hebt, zeggen ze, valt er een heleboel spanning van je af. Zelfs op de Spelen zelf ben je nooit meer zo zenuwachtig als op het OKT, want je bent al getraind in pieken onder extreme druk. „Mijn ervaring op het OKT”, zegt Carlijn Achtereekte, „heeft zeker bijgedragen aan mijn gouden medaille in 2018.”

Toch is er één gedachte die hen de komende dagen in Thialf regelmatig zal overvallen - Otterspeer als coach op het ijs, de andere twee als toeschouwer op de tribune. Krol: „Wat ben ik blij dat ik daar niet aan de start hoeft te staan.”

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Vakanties & Reizen

Europa

IJsland

De mooiste reizen naar
IJSLAND
Boek je natuurlijk bij

BBI
TRAVEL
EXPERIENCE

17-daagse
Autorondreis
Spectaculair
IJsland vanaf
€1994 pp*

*Vanaf-prijs is per persoon op basis van 4 personen en vertrek op de voordeligste vertrekdatum. Prijzen variëren per datum. Incl. vluchten vanaf Schiphol, autohuur en verblijf in vakantiewoningen. Onder voorbehoud van drukfouten en/of prijswijzigingen.

www.bbi-travel.nl/ijsland | 050-3136000

Zaken & Transacties

Cursus Daytraden

675 ex btw 2e persoon half geld

Een Kus en Kerstknuffel

Originele reacties cursisten

- Klaar voor solo**
Mijn tijd in de ochtendssessies zit erop. Ik wil jullie bedanken voor de ondersteuning en het snel en met geduld reageren op vragen en problemen. Ik heb alles uitgetoetst en weet hoe het werkt en ga nu zelf verder
- Gestage groei**
Het gaat nog steeds aardig, geen megawinsten, maar toch leuke bedragen.

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen:
maandag 29 dec en vrijdag 9 jan
Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verliezen lijden
www.robwessels.nl 010 519 21 15

Advertentie

executivepeople
EXCELLENT SEARCH CONSULTANCY

React is the world's most trusted partner in anti-counterfeiting. What began 35 years ago as a pioneering initiative has grown into a purpose-driven organisation with offices, representatives and partners in more than 130+ countries worldwide, employing over 280 people. Innovation, reliability and societal impact are at the core of everything React does. To guide the organisation into its next phase, we are keen to connect with a

Managing Director
inspires, connects and provides direction

As Managing Director you will provide visionary leadership and strategic direction to ensure the organisation's mission, values, and not-for-profit character are upheld across all operations. You are responsible for the overall performance, sustainability, and impact of the organization, both nationally and internationally. The MD works closely with the Managerial Board and the Supervisory Board of React to develop long-term goals and ensure that the organization aligns with its mission.

Profile

- from approximately 10 years of management experience, living in the Netherlands
- good understanding of brand protection issues
- brings together inspiring leadership and a clear drive for innovation
- people-oriented and strong stakeholder management skills
- pro-active and entrepreneurial spirit

Proposition

- a unique opportunity to lead a truly one-of-a-kind NGO
- driving sustainable growth and societal impact
- operating globally in a niche domain, serving well-known brands
- a truly international 'React family', with Amsterdam as its headquarters
- international travel required

Response

You can respond to this vacancy through our website or contact Marchien Maks at 00.31(0)20-2261219 or mmaks@executivepeople.nl.

Executive People is an executive search consultancy in the Netherlands for the mediation of C-level and supervisory board positions. This assignment has been granted to Executive People on the basis of exclusivity. Executive People is part of Governance People.

100% Success rate 30+ Years' experience PACT Unique PACT measurement

vacancies

Dankbetuiging

Vandaag zou onze lieve, zorgzame, ondernemende en creatieve man en vader

Theo Koetsier

zijn 88ste verjaardag vieren. Helaas is hij op 10 april jl. plotseling overleden.

Het gemis is groot, maar wij zijn dankbaar voor de enorme steun en betrokkenheid die we hebben ervaren.

Marijke Koetsier - Groen

Edith, Kees-Hein en Anne Martine

Overleden

We zijn overvallen door en intens verdrietig om het plotseling overlijden van

Maria Theodora Brouwer

econoom, wetenschapper, gedreven schrijver en levensgenieter op geheel eigen wijze

25 augustus 1950 - 17 december 2025

broers en zussen, neven en nichten

De uitvaart is zaterdag 27 december om 11.15 uur in de aula van De Nieuwe Ooster in Amsterdam.

Correspondentie: brouwerveerhuis@kpnplanet.nl

Voor meer informatie en condoleances: <https://ode-uitvaartbegeleiding.nl/condoleance> met code: Maria

Met droefheid hebben wij afscheid genomen van onze lieve, zorgzame en markante moeder, schoonmoeder en omagien.

Marguerite Regina Nieuwenhuizen-Levy Margien

weduwe van Herman Nieuwenhuizen

Amsterdam, 10 juli 1938 Nijmegen, 18 december 2025

Sander en Hendrieke Nieuwenhuizen - Dirksen Tijn en Isabelle, Hanna en Léon, Marthe

Ernestine en Mickel Douma - Nieuwenhuizen Louise en Anton, Quirine en Jolien, Ernst en Daan

Charlotte en Jeroen Plantenga - Nieuwenhuizen Philippine, Bellefleur, Thierry, Thibault

Correspondentieadres: Willem de Zwijgerplantsoen 1, 3571 VJ Utrecht

Willem Hekkema

Vassilis

Delft 23 november 1943 Chios 19 december 2025

onze dierbare vriend en collega Willem Hekkema is overleden op zijn eiland Chios onder meer langdurig en eminent werkzaam geweest bij bewegingstheater Bewth als inventeur ensceneur lichtontwerper graficus fotograaf

namens velen: Carlus Koopman Carol Schade Irene Schaltegger Johanna van Steen Ben Zwaal

KLIMAAT

In de Kleine IJstijd waren er tóch veel tropische cyclonen

Orkanen of tyfoons ontstaan boven warm zeewater. Zelfs tijdens de Kleine IJstijd was dat in ruime mate aanwezig.

Gemma Venhuizen

AMSTERDAM

Ze staan bekend als orkanen, tyfoons of tropische cyclonen: wervelstormen die beginnen boven zee en vervolgens met windsnelheden tot 300 kilometer per uur en hevige regens voor verwoesting op land kunnen zorgen. Die bijnaam ‘tropisch’ dragen ze niet voor niets – ze ontstaan pas als de zeewatertemperatuur ten minste 27 graden Celsius bedraagt. Toch kwamen er in de zeventiende eeuw, tijdens de Kleine IJstijd, juist bijzonder veel cyclonen voor, schrijven Taiwanese meteorologen in het wetenschappelijke tijdschrift *PNAS* op basis van historisch-meteorologisch onderzoek. Vermoedelijk veroorzaakten de grote temperatuurverschillen tussen land en zee een toename van wervelstormen. Over cyclonen heerst in klimaatmodellen nog onzekerheid – zo zijn niet alle studies het erover eens of

Een overstroming in China, circa 1887. FOTO IMAGESELECT

ze in frequentie zullen toe- of afnemen. Ook met betrekking tot het verleden is cycloononderzoek nog relatief jong: nog geen halve eeuw worden tropische wervelstormen met satellieten gemeten. Andere instrumentele waarnemingen voeren niet verder terug dan de negentiende eeuw.

Ming- en Qing-dynastie

Om het weerfenomeen nog beter te begrijpen, streefden de onderzoekers naar een langeretermijnreeks van cycloondata in China en Taiwan. Daarbij maakten ze gebruik van gedigitaliseerde historische klimaatbronnen, waarin ze

1500 en 1911, vooral langs de zuid- en oostkust van China. Nog specifiek lag het zwaartepunt tussen 1650 en 1680.

Dat laatste is interessant, want die decennia vertegenwoordigen een extreem koude periode tijdens de Kleine IJstijd: een tijd waarin het tóch al kouder was dan normaal. Eind zeventiende eeuw vond het ‘Maunder-minimum’ plaats, waarin sprake was van sterk verminderde zonneactiviteit en -straling.

Hedendaags klimaatonderzoek

Gevoelsmatig druisdt dat in tegen de ontstaanswijze van tropische cyclonen – daar is immers juist warmte voor nodig. Maar dat het koud was op land, betekent nog niet dat het koud was in zee, benadrukken de onderzoekers. Integendeel: uit mariene boorkernen blijkt dat de zeewatertemperatuur juist relatief hoog was, mogelijk dankzij gewijzigde oceanstromingen. Die discrepantie tussen warme lucht boven zee en koude lucht boven land zorgde vermoedelijk voor een dynamische atmosfeer met veel moessons. Die seizoensgebonden tropische winden konden op hun beurt dan weer resulteren in cyclonen.

Van zo’n sterke anomalie tussen land- en zeewatertemperatuur is momenteel geen sprake: overal vindt opwarming plaats. Toch benadrukken de Taiwanese onderzoekers dat hun bevindingen ook interessant zijn voor hedendaags klimaatonderzoek, omdat het de intense atmosferische dynamiek onderstreept die aan cycloonvorming ten grondslag ligt.

Hoewel het koud was op land, was het zeewater tussen 1650 en 1680 juist relatief warm

onder meer naar het Chinese teken *tai* zochten in combinatie met vermeldingen van sterke wind, hevige regens of stormvlagen. Om te voorkomen dat één cycloon meerdere keren werd genoemd, lieten ze meerdere vermeldingen binnen één dag en binnen hetzelfde gebied buiten beschouwing.

In totaal kwamen ze op een reconstructie van 341 cyclonen uit tijdens de Ming-dynastie (1368-1643) en 807 tijdens de Qing-dynastie (1644-1911) – voor die laatste periode werden ook beschikbare instrumentele metingen meegenomen in de analyse. Het merendeel vond plaats tussen

Advertentie

legalpeople

EXECUTIVE SEARCH CONSULTANCY

Persoonlijk en ‘to the point’. Lexence wil dat de klanten altijd weten bij wie ze aan tafel zitten, waar ze aan toe zijn, en waar het naartoe gaat. Lexence is wars van hiërarchie, komt graag snel tot de kern en is nogal pragmatisch. Met grondige analyses en scherpe antwoorden. Het Banking & Finance team heeft ervaring met vastgoedfinanciering, leveraged en acquisitions finance, werkkapitaalfinanciering en restructuring. Lexence wenst dit strategisch belangrijke team verder te versterken met een tweede

Lexence

Advocaat-partner Banking & Finance
Leveraged en acquisitions finance, focus op transactiepraktijk

Als tweede partner binnen Banking & Finance en als hoofd van het Finance team adviseer je leningnemers, nationale en internationale banken, loan funds en financiers bij het aantrekken of verstrekken van vreemd vermogen. Je werkt nauw samen met de partners van de succesvolle praktijkgroep M&A en hebt focus op transacties door private equity en strategische partijen. Je bouwt de bestaande praktijk verder uit.

Profiel

- advocaat-partner of counsel met tenminste 10 jaar werkervaring
- ruime ervaring met een transactionele financieringspraktijk, borrowers- en lenders-side
- opgedaan bij een professioneel groot, middelgroot of boutique kantoor
- in staat een succesvolle praktijk te draaien en een team aan te sturen
- relatiebouwer, ondernemend, ambitieus

Reactie

Je kunt via de vacature op onze website reageren of contact opnemen met Koen Hemmes via 020-6125522 of khemmes@legalpeople.nl.

Legal People bemiddelt al meer dan 30 jaar ervaren juristen voor vaste en tijdelijke posities. Deze opdracht is aan Legal People verleend op basis van exclusiviteit. Legal People is onderdeel van Governance People.

100% Slagingspercentage

30+ Jaar ervaring

PACT Unieke PACT-meting

vacatures

ONTDEK DE DIGITALE SCHATKIST VAN NRC

Doorzoek alle artikelen **vanaf 1 oktober 1970** in het NRC-archief op onderwerp of op datum.

Ga naar nrc.nl/archief

Eerstelijnsjournalistiek is de moeder van alle nieuwsmedia

Alleen door AI bedachtzaam te omarmen kan onafhankelijke journalistiek overleven, betoogt *Freek Staps*. Maar bewierook vooral niet alleen de onderzoeksjournalistiek: ook het handwerk van nieuwsfeiten verzamelen, checken en publiceren wordt alleen maar belangrijker.

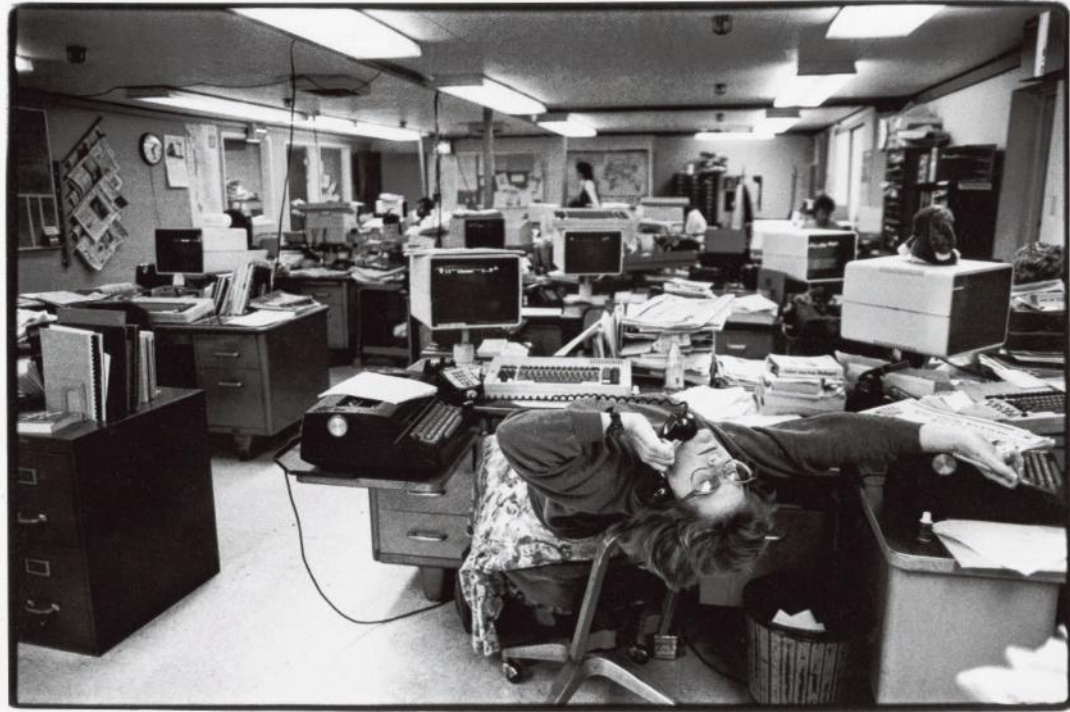
Plots was het gesprek aan de kerstdis een paar jaar terug niet wereldvrede of het ontbreken van sneeuw in de tuin, maar AI. De introductie in ons aller leven van kunstmatige intelligentie choqueerde de een, fascineerde de ander.

Het was nog maar drie jaar geleden en die fascinatie plooid zich sindsdien tot acceptatie en operationalisatie, ook in de journalistiek. „Alleen wie AI omarmt én investeert in eigen journalistiek onderzoek, houdt grip op de werkelijkheid”, schrijft oud-hoofdredacteur van NRC Peter Vandermeersch dan ook deze week (17/12).

Over het eerste zijn hij en ik het helemaal eens. Het is cruciaal kunstmatige intelligentie bedachtzaam te omarmen, al was het alleen maar vanuit een “keep your friends close”...gedachte. AI is al even geen ‘tooltje’ of middeljtje meer, maar een ondersteunend deel van het dagelijkse werk van een journalist. Ook bij persbureau ANP.

Behoedzaam ingezet helpt AI: productie van journalistieke uitingen wordt (net als ooit de drukpers, computers en mobiele telefoons dat deden) revolutionair versneld. En dat proces stopt niet. Het vak zal blijven vooruitsnellen, zoals ook vele andere beroepsgroepen hun dagelijkse werk zullen zien veranderen.

Vandermeersch neemt echter in

Journalist op de redactie van de **Hayward Daily Review** in Californië in 1988. FOTO GETTY IMAGES

zijn denken over journalistiek een positie in waaraan ik enige nuance wil toevoegen. Volgens hem zijn alle journalistieke beoefenaars gelijk maar is een deel van de beroepsgroep meer gelijk dan anderen. Want, zo stelt Vandermeersch, „te midden van alle technologische verschuivingen blijft één journalistieke vorm cruciaal: onderzoeksjournalistiek.” Kijk maar: „AI kan analyseren, structureren en samenvatten, maar geen ver-

borgen misstanden onthullen, geen vertrouwelijk document loskrijgen, geen bronnennetwerk opbouwen, geen kritisch interview doen. Dat is de taak van onderzoeksjournalisten”, volgens Vandermeersch.

Hij heeft gelijk, zonder deze vorm van journalistiek zou Nederland aanzienlijk minder weten, zouden sommige tegels niet gelicht zijn en waren machthebbers niet zo goed gecontroleerd als nu.

De gebruikelijke bewieroking van onderzoeksjournalisten is daarmee terecht, maar onnodig beperkt. Niks ten nadele van deze vakgenoten, hen op een heel smal voetstuk plaatsen doet alleen nogal wat ander werk tekort.

Ik heb het niet bij elke vakgroep kunnen checken (dat u ‘t maar weet) maar ik durf wel te stellen dat anderen binnen de beroepsgroep hun eigen werk net zo elementair achten in een tijd van AI. In het bijzonder sta ik dan graag op voor collega's die dag in dag uit het snelle, brede nieuws brengen, die aan eerstelijnsberichtgeving doen. Het is misschien een minder *catchy* term dan onderzoeksjournalistiek, maar het is net zo onmisbaar in een wereld van spinnen, van woordvoerders en politici die hun eigen *talking points* hoger aanslaan dan de waarheid, van een maatschappij die het ergens mee ‘oneens’ zijn soms verwacht met iets ‘onwaar’ noemen.

Eerstelijnsjournalistiek, het is de moeder aller nieuwsmedia. Zij staat aan het begin van de nieuwsketen en zonder journalisten die zelf het nieuws registreren op het moment dat het plaatsvindt, die zien en horen en luisteren en vastleggen, die beginnen met de feiten zodra en zoals ze ontstaan, die verifiëren en controleren; zonder hen was het maar kaal en dor, ons gedeelde nieuwslandschap. Enkele stevige bomen zouden er zeker staan, hulde daarvoor aan onderzoeksjournalisten, maar waar zouden de savannes, de parken of de bossen vol informatie zijn?

Voorbeelden? Alleen al de laatste dagen had Nederland zonder eerstelijnsberichtgeving niet ge-

weten van de laatste ontwikkelingen van de vredesbesprekingen over Oekraïne, van NS-storingen met directe reisimpact, van keuzes van de Ondernemingskamer over de FNV-bestuurscrisis, van vrijspraak van Marco Borsato, van sportuitslagen, van politieke debatten, van rechtszaken, van lokale azc-besluitvorming, van telkens nieuwe en niet te missen Trump-uitlatingen. Et cetera, et cetera.

Een gedeelde set feiten

Zonder eerstelijnsberichtgeving en een gedeelde set van feiten is er geen achtergrond te schrijven, geen duiding te geven, geen democratische controle mogelijk. Al dat snelle nieuws wordt gevat in berichten, foto's, graphics, nieuwsbulletins op de radio of in simpelweg losse nieuwsfeiten. Duizenden keren per dag, non-stop. Soms zitten er (ook mede dankzij technologie) maar luttele seconden tussen het nieuwsfeit en het moment dat u het op uw telefoon ziet en ja, soms is het allemaal véél. Heel veel. Te veel zelfs, voor sommige nieuwsvolgers. Dat alles is alleen geen overdaad aan informatie, dat alles is het bieden van een brede feitelijke basis zodat elke burger goed geïnformeerd eigen keuzes kan maken.

AI heeft geen 'boots on the ground'

In deze tijd is het belangrijk dat de journalistiek zichzelf blijft uitleggen, het publiek inzicht geeft in de interne (AI-)processen en zo uw vertrouwen blijft genieten. Als u één ding over de toekomst van de journalistiek onthoudt, laat het dan dit zijn: AI heeft geen *boots on the ground*. Kunstmatige intelligentie kan niet zien wat er op straat gebeurt of feitelijke vragen stellen, maar kan wel helpen de geregistreerde feiten te verspreiden.

Vandermeersch' pleidooi hoe met AI samen te leven is daarmee begrijpelijk en verstandig. Maar het is evenzeer significant het beeld van de journalistiek niet te romantiseren door onderzoeksjournalistiek als enige redder van het vak te positioneren. De professionele pers is breder dan dat - en de nieuwsgebruiker is de winnaar.

Freek Staps is hoofdredacteur ANP.

COLUMN MAXIM FEBRUARI

Wat houdt ons bezig? De kwal

De dominantie van de kwal in de haute couture was de opmerkelijkste trend van het afgelopen jaar. ‘Kwallenkleeding - *jellyfish dressing* - is zo trendy in 2025, schreef tijdschrift *Hel-lo!Fashion* alvast blij in februari.

Het was allemaal op de catwalk begonnen met kwallenhaar. Kort haar van voren, lange slierten van achter. Daarna werden popsterren Miley Cyrus en Lady Gaga met een kwallencoupe gesignaleerd bij de Grammy Awards. En nog nauwelijks was de wereld daarvan bekomen of de ene na de andere beroemdheid verscheen in een kwal-lenjurk. „*It's floaty*”, schreef *Fashionation*. „*It's surreal*.” En dat was het. Zachte bewegingen maken, maar toch krachtig zijn: de kwallenstijl had het allemaal.

In de saaiere regionen van de samenleving werd de trend niet opgepikt. In politieke analyses was de kwal zelfs pijnlijk afwezig. Commissies kwamen met rapporten die de toekomst van Europa beschreven in termen van strategische autonomie en veiligheid. Investeringen! Innovatie! En ongetwijfeld waren die toekomstvisies deskundig, maar ze hadden niet de ecologische intelligentie die de kwal-lenjurk verbond met de onderwaterwereld.

Steeds sterker miste ik de jurk in het denken. En niet alleen de jurk miste ik, ook het haar, de kwal, de popster, het water, de mens, het koraalrif, de muziek, kortom, het leven. De plannen die ik als theoretisch opgeleide kreeg voorgeschoteld waren zonder uitzondering buitengewoon plechtig en reuze verstandig. Innovatie: het klonk deftig. En toch miste je de „honden, katten, vogels, rommeltjes van vroeger”, zoals de dichteres ze noemde.

Begin december kwam nieuwssite *Welingelichte Kringen* met het erudiete advies nog abstracter te gaan praten. Als je een aardig mens bent, pas je deze taaltruc niet toe, stond er, maar als je machtig wilt worden, als je wilt doen alsof je ergens verstand van hebt, moet je vage woorden gebruiken die richting en betekenis geven. Zeg „koers”, „strategie”, „identiteit”, „vertrouwen”. Onderzoek had het uitgewezen. Zeg dus liever niet „kwal”. Hm, dacht ik. Dat zal allemaal vast waar zijn. „Strategie” en „innovatie” verlenen je status. Mij best. Maar heb je verstand van de geschiedenis van de onderwaterjurk - en dat heb ik, lezer, dat heb ik! - dan vind je juist daar, in de mode, concrete antwoorden op vragen naar betekenis en richting. Waar horen we bij? Waar gaan we naartoe? Wat biedt ons houvast?

In 2009 onderzocht Alexander McQueen in zijn beroemde modeshow

Plato's Atlantis hoe mensen zich zouden aanpassen aan het smelten van de ijskappen. En dus aan een onderwaterbestaan waarvoor ze kieuen nodig zouden hebben en vinnen en schubben van parelmoer. In 2011 maakte, nota bene, Valentino een kwallenjurk. En dit jaar kwam Iris van Herpen in haar show *Sympoiesis* met een diepwaterturk die bestond uit 125 miljoen levende, lichtgevende algen die zich op de stof vermenigvuldigen.

„Iris Van Herpen kleedt vrouwen als een kwal”, schreef *FashionUnited*. Maar dat was niet zozeer het innovatieve. Het vernieuwende van *Sympoiesis* was dat de onderwaterwereld hier niet werd geïmiteerd door de jurk, maar dat de jurk zelf tot de onderwaterwereld behoorde en ermee samenleefde. De creatie rook naar zeewater. De jurk nam afscheid van de abstractie, haalde adem

Het lijkt me nuttig deze belangstelling voor leven en echtheid serieus te nemen

en werd echt. Je hoeft geen waarzegger te zijn om te bedenken dat echtheid ons in de komende tijd zal blijven bezighouden. Echtheid en het leven. En humor, *a sense of fun*, zeggen de tijdschriften die de mode voor 2026 alvast hebben overdacht. En polkadots. En poëzie. *Poetcore*, de stijl van de dichter, wordt een commerciële trend, voorspelt platform Pinterest op basis van zoekgegevens.

Voor de plechtige plannemakers lijkt het me nuttig deze belangstelling voor leven en echtheid serieus te nemen. Te luisteren naar fashion designers en dichters. „Dit is wat je moet doen”, legt de dichter Walt Whitman uit in het voorwoord bij zijn bundel *Leaves of Grass*. „Houd van de aarde en de zon en de dieren, veracht rijkdom, geef aalmoezen aan eenieder die erom vraagt, kom op voor onnozelaars en gekken, wijd je inkomen en arbeid aan anderen, haat tirannen.” Heb geduld met de mensen, zegt de dichter. Houd alles wat je hebt geleerd tegen het licht, verwerp de dingen die je ziel schaden, en je lichaam zal een groot gedicht zijn. „*Dismiss whatever insults your own soul, and your very flesh shall be a great poem*.”

En hiermee hebben we dan tot slot de tip voor de toekomst te pakken. Verlang je naar status, dan moet je vooral vaag over verbinding en koers blijven praten. Maar als je wilt weten wat er leeft, haal je diep adem, je wordt echt en je laat je eigen vlees een groot gedicht zijn.

Maxim Februari is jurist en schrijver.

Commentaar

VEERKRACHT

Denk niet alleen aan saamhorigheid, handel er ook naar

Met een oorlog op het Europese continent, dagelijks beelden van oorlog elders in de wereld en politici die waarschuwen voor de oplopende oorlogsdreiging in Nederland, kan een gevoel van moedeloosheid en machteloosheid overheersen.

De folder ‘Denk Vooruit’, die de afgelopen weken bij alle Nederlandse huishoudens werd bezorgd, heeft misschien gerustgesteld. Vormt een houvast: als u een noodpakket in huis heeft, komt het de eerste 72 uur goed. De folder kan bewust hebben gemaakt van de kwetsbaarheid van de Nederlandse samenleving, waarin digitaal alles met alles is verbonden en een stroomuitval al grote gevolgen kan hebben.

In combinatie met stevige woorden vanuit een overheid die waarschuwt dat de samenleving zich „actief” moet voorbereiden op crisissituaties en de toespraak half december van secretaris-generaal van de NAVO Mark Rutte, valt op dat de toon waarmee de burger wordt aangesproken steeds dwingender wordt. Op bestuurlijk niveau wordt de urgentie duidelijk gevoeld.

Maar ook valt op dat de informatievoorziening voornamelijk komt van de ministeries van Defensie en Justitie en Veiligheid. De folder kwam in een envelop van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid. Terwijl weerbaarheid ook gebaat is bij zachtere krachten. Waar zijn de woorden van andere ministers? Van Sociale Zaken, Volksgezondheid, Onderwijs en Cultuur, die voor een veerkrachtige samenleving moeten zorgen? Zowel

*In een crisissituatie
zijn onderlinge
solidariteit en een
goed sociaal netwerk
essentieel*

weerbaarheid als veerkracht is een vertaling van het Engelse *resilience*. Waarbij het eerste over defensie gaat, zit er in het tweede de belofte van toekomst.

In haar oratie als hoogleraar Maatschappelijke Veerkracht aan de Vrije Universiteit stelde Karen van Oudenhoven, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), terecht dat er meer dan ooit behoefte is aan gemeenschapszin. Dat in een crisissituatie onderlinge solidariteit en een goed sociaal netwerk essentieel zijn.

Volgens Van Oudenhoven heeft de overheid er daarom baat bij gemeenschapszin „maximaal tot bloei te laten komen”. Waarbij volgens haar van essentieel belang is dat burgers de overheid vertrouwen.

Daar schort het de laatste jaren aan. Mensen vertrouwen elkaar gelukkig wel, maar voelen zich door de overheid behandeld als klant of niet gehoord. Zien een landelijke politiek die over verbinding spreekt, maar zelf het slechte voorbeeld geeft. Merken dat wordt bezuinigd op sociale voorzieningen. De financiële kaalslag in gemeenten heeft zijn impact op zaken die mensen juist onderling verbindt: sport, cultuur, buurtwerk.

Of zoals docent Crisismanagement en Rampenbestrijding Jori Kalkman schreef in het blad van de Wageningen Universiteit, „Uiteindelijk heb je er meer aan dat mensen zich zorgen om je maken en je onder het puin vandaan halen, dan dat je een noodpakket hebt voor jezelf waar je niet bij kan omdat je huis is ingestort.”

Juist in deze donkere dagen is het goed om niet alleen aan saamhorigheid te denken, maar daar ook naar te handelen. Het delen van een lach met, en liefde voor elkaar is essentieel. Kan hoop en optimisme bieden.

Dat is geen naïviteit maar een plicht, vond de eerder dit jaar overleden liberale politicus Jan Terlouw. Voor een boek over de energiecrisis zei hij: „Pessimisme en wanhoop leiden tot indolentie. Je moet niet wanhopen, want dan doe je niks meer. Hoop is veel constructiever. We gaan het oplossen omdat het kan. We zijn slim. Op den duur gaan we het oplossen, op het laatste moment.”

Advertentie

WINTERMAGIE IN CANADA

Trakteer jezelf op een magische winterreis naar Jasper National Park in de Canadese Rocky Mountains!

- Non-stop KLM-vlucht naar Edmonton
- 7 nachten in hotel The Crimson (***)
- 4-daagse skipas Marmot Basin
- 3 excursies, inclusief prachtige treinreis
- Luchthaventransfers

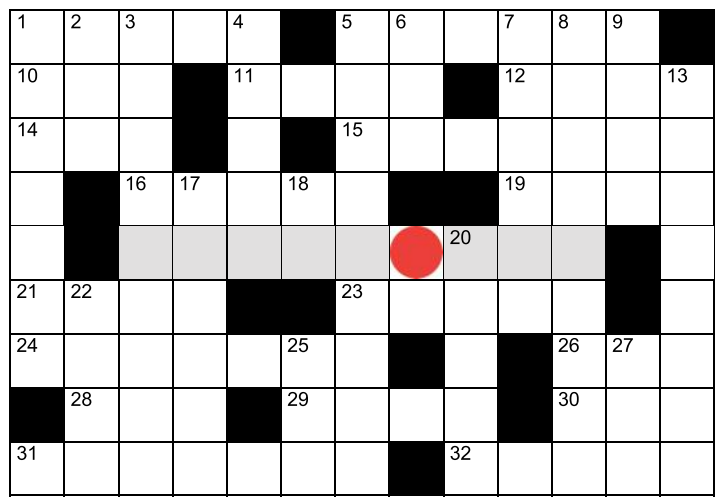
Boek nu via Avila Reizen v.a. **€1995 p.p.**

EDMONTON-JASPER.NL/NRC

De prijzen in deze advertentie zijn vanaf-prijzen op basis van twee personen op één hotelkamer en gelden onder voorbehoud van beschikbaarheid. De prijzen kan aangepast worden aan veranderende koersen, belasting of andere heffingen, zoals brandstofkosten. De gedetailleerde voorwaarden voor de reis zijn te vinden op de website van de reisorganisator. Druk- en zeefkosten voorbehouden. Edmonton-Jasper.nl is een initiatief van Zapper PR & Destination Marketing, onderdeel van www.zappergroup.com

EDMONTON JASPER

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. 'Oud-Ajaciëd ___ bezorgt Napoli met twee goals Supercoppa' **5.** 'Twee nieuwe kunstwerken van ___ duiken op in Londen' **10.** Hoor bij ram en lam **11.** Mandarijn bijvoorbeeld **12.** Was spits van Barça, Inter en Kameroen **14.** Amerikaans nieuws **15.** ___ voor ___, Serious Request-doel **16.** Kleine vensters **19.** Handboom? **21.** Zweedse ballentent **23.** 'EU ___ 90 miljard voor Oekraïne' **24.** '___ favoriet voor Afrika Cup in eigen land' **26.** 15 horizontaal in je buik **28.** '___ Sweet', Hozier **29.** Mandarijn bijvoorbeeld **30.** Corrigerende takjes **31.** 'NYT: ___ foto's uit Epstein-dossiers verdwenen van overheidswebsite' **32.** Was een partner

Verticaal: 1. Verzekeringsvoordeel **2.** Tijdvak **3.** Hoefdier **4.** Past na dien of over **5.** Komt nog geld bovenop **6.** Berg **7.** Treffers proberen te vermijden **8.** Is een bedelaar **9.** Worstelaar Romero of Knessetlid Razvozov **13.** Beestachtige types **17.** Is het overzicht voortdurend kwijt **18.** Mei ___ Vos **20.** Prijs van geld **22.** Moss of Bush **25.** Methaanproducte **27.** Halsveren

Oplossing puzzel 23 december. Horizontaal: 1. ONTDEK 6. RASSE 10. ROEI 11. ABSINT 13. DRANKJE 15. SPADE 17. EM 18. ELAN 19. MOL 22. AAS 23. UPON 25. BN 26. BLING 28. WESTERN 30. DOENDE 31. ERIE 32. STEIL 33. SEREEN **Verticaal:** 1. ORDE 2. NORMAAL 3. TEA 4. DINER 5. KAJAK 6. RISICOS 7. ANP 8. STAMP 9. EZELINNEN 12. BENAUWD 14. KLINGEL 16. DO 20. F-SIDE 21. UNTER 22. ABUS 24. PEES 25. BRIE 27. NOI 29. ERE **In het midden:** AFRIKA CUP

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

KERSTWENS

De dag voor kerst valt mijn oog in de bibliotheek op het boek *Hoe vermoord ik mijn familie* van Bella Mackie. Lichtjes somberend over de komende feestdagen neem ik het mee. Herman, de bibliothecaris, ziet mijn keuze. Ik wens hem fijne feestdagen. Hij wenst mij succes.

Nicol Kampert

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

COLUMN
FRITS ABRAHAMS

Rutte normaliseert Trump

Mark Rutte gaf onlangs in *de Volkskrant* een groot interview, vooral gewijd aan de zegeningen waarmee Donald Trump de wereld onophoudelijk verblijdt. „We mogen Trump dankbaar zijn voor zijn leiderschap”, stond erboven.

„Ik mag hem graag en heb als premier heel prettig met hem samengewerkt”, vertelt Rutte. En verderop: „Ik ben toch echt weer, ja sorry, heel positief over wat Trump heeft gedaan. Hij heeft de lijntjes geopend naar Poetin en is absoluut niet naïef over hem, kan ik u verzekeren.” Tot slot: „Ik zou zeggen: dankzij Trump en het antwoord dat Europa en Canada hebben gegeven op die oproep tot actie, is die alliantie sterker dan ooit sinds de val van de Berlijnse Muur. Dat is echt mijn overtuiging. Daarin speelt Trump een cruciale rol en daarom verdedig ik hem. En de stijl waarin ik dat doe? Ja, daar mogen mensen dan van alles van vinden.”

Iedereen begrijpt dat Rutte als secretaris-generaal van de NAVO niet even de president van de Verenigde Staten in zo'n interview over de knie zal leggen. „Ik denk weleens: Donald, *fuck you*, hou nou toch eens op met die onzin!” Donald zou meteen uit de NAVO stappen, wat vissersbootjes bij Scheveningen torpederen, Wilders aan de macht helpen en in één moeite door Groenland inpikken. En wie zal de schuld krijgen? Rutte natuurlijk. Hij weet hoe dat in de politiek werkt.

Begrip dus voor de behoedzame manier waarop Rutte het grote, brullende kind uit Washington tot bedaren probeert te krijgen. Mijn bezwaar is alleen dat hij daarin zo langzamerhand veel te ver gaat. Op deze manier krijg je het kind niet stil. Af en toe moet het te horen krijgen: „En nu is het genoeg geweest.” Al gebeurt het maar met een flinke steek onder water,

zoals EU-buitenlandchef Kaja Kallas deed toen ze schreef: „De vrije wereld heeft een nieuwe leider nodig.” Het moet in de oren van Rutte als een vloek hebben geklonken: zo mag je Trump niet bruuskeren. Rutte doet liever het omgekeerde, daarom wordt hij ook wel de hielenlikker van Trump genoemd. Maar het gaat nog veel verder dan de hiel: Rutte likt Trump tot aan zijn kruin af. We moeten hem zelfs dankbaar zijn dat hij ons wil leiden.

Rutte is een slimme, goed geïnformeerde man. Hij moet weten wat er in de VS zelf gaande is. Dat het land afglijdt naar een autocratie waarin de rechterlijke macht en de media worden geïntimideerd, andersdenkende ambtenaren massaal worden vervangen door jaknikkers, inwoners zonder vorm van proces

Er gaat geen dag voorbij of de VS komen in opspraak

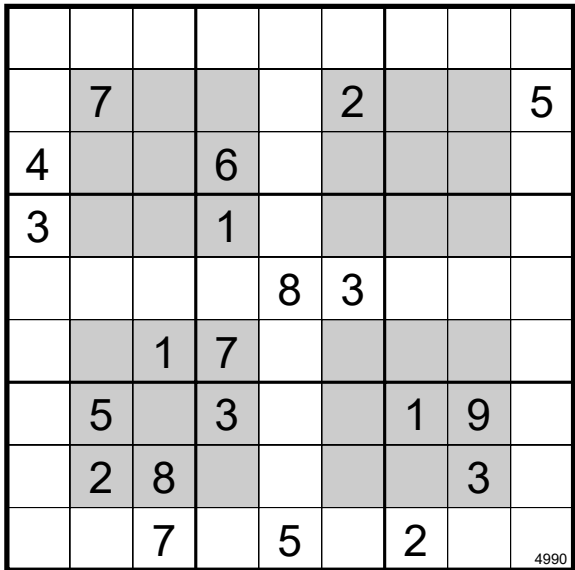
worden opgepakt en gedeporteerd.

Er gaat geen dag voorbij of de VS komen in opspraak. De *NRC* van dinsdag, twee typerende koppen: 'Hoofddredacteur CBS schrapt uitzending over deportaties' en 'Blijven de lidstaten geloven in ICC (Internationaal Strafhof) of wijken ze voor Trumps intimidatie?'

NRC bracht een interview met Cas Mudde, een politicoloog die al zeventien jaar in de VS woont en werkt. „De regering-Trump is bezig met een autoritaire coup”, vond hij. Hij is bang dat hij opgepakt zal worden als een van zijn studenten zijn meningen stiekem doorbrieft.

Rutte normaliseert met zijn lofprijzingen al die door Trump in gang gezette ontwikkelingen. Trump zal het, en terecht, ervaren als aanmoedigingen.

SUDOKU

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com
Rechts: de oplossing van gisteren.

1	8	4	9	2	5	6	3	7
2	6	5	7	4	3	8	1	9
7	9	3	8	1	6	4	2	5
8	1	2	4	3	7	9	5	6
5	3	7	6	9	2	1	4	8
9	4	6	5	8	1	3	7	2
3	2	8	1	7	9	5	6	4
6	7	9	3	5	4	2	8	1
4	5	1	2	6	8	7	9	3

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

Samen tegen eenzaamheid. Samen tegen lepra.

Lepra maakte Vina eenzaam en onzeker.
Help voorkomen dat mensen zoals Vina in een isolement raken.
Uw gift geeft zorg, steun en hoop.

Help Vina

Doneer nu

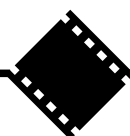
Sydney Sweeney heeft weer een hit nodig

NA CONTROVERSES EN
GEFLOPTE FILMS SPEELT
SWEENEY NU IN THRILLER
'THE HOUSEMAID'

PAGINA C10-11

Cultuur

FILM & SERIES

IN HET NIEUWS

Tommy Wieringa met een Oekraïense soldaat die het oorlogstrauma van zich af schildert. BEELD HUMAN

Wieringa's voice-over bij de ellende in Oekraïne

Het eerste seizoen van *Woeste Grond* (NPO 1) schoot bij Caroline van der Plas in het verkeerde keelgat. De BBB-leider kondigde begin dit jaar Kamervragen aan over het „Boerengrondverzet” in de soap, dat werd vergeleken met de NSB. Omroep AvroTros legde aan het Kamerlid uit dat *Woeste Grond* een dramaserie is, fictie. De Kamervragen zijn nooit gesteld. Over de huidige verhaallijn kan de politica tevreden zijn. Daarin nemen de boeren het recht in eigen hand om een probleemwolf af te schieten.

Bij series als *Stranger Things* moet je jarenwachten op nieuwe afleveringen, *Woeste Grond* is binnen één jaar al aan haar derde seizoen toe. Het vorige eindigde deze zomer met een dijk van een cliffhanger. Opa Bats nam een aanvallende wolf op de korrel maar schoot daarbij ook de boswachter neer. Z'n eigen schoonzoon nota bene.

Hoe gaat dat verder? Zoals gebruikelijk in soaps werpt showrunner Johan Nijenhuis grote problemen op die hij daarna snel weer afraffelt. Het begint nog dreigend: de boeren staan met geweren in de hand klaar om terug het donkere bos in te gaan. Er waart namelijk nog een tweede probleemwolf rond.

Maar die expeditie wordt blijkbaar afgeblazen. De boswachter wordt al snel uit het ziekenhuis ontslagen. Met een grote pleister in zijn nek gaat hij weer aan het werk. Ondanks het dramatische incident is niemand boos op niemand. De schietpartij heeft hem wel bosangst bezorgd. Hij schrikt zich rot van een klein blaffend hondje. Ondertussen gaat zijn vrouw meteen na het ziekenhuis met haar vader (dat is de dader, opa Bats, maar *no hard feelings*) het bos in en loopt onmiddellijk tegen de tweede wolf aan, die ze ook doodschiet. Weg probleemwolf! Zonde. Waar moeten ze het dan de rest van het seizoen over hebben?

Sinds de Russische inval in Oekraïne organiseren de schrijvers Jaap Scholten en Tommy Wieringa konvooien om het leger van materieel te voorzien. In de tweede-eligedocumentaire *Konvooi* volgen we hun achtste reis. Ze brengen onder meer lijkkakken naar een team dat sneuvelde militairen vervoert. Of in Wieringa's voice-over: „In de vriesauto's van Nederlandse visboeren worden nu overleden soldaten thuisgebracht.” Ook indrukwekkend is een bezoek aan een psychiatrische kliniek waar getraumatiseerde soldaten worden behandeld. Wieringa en Scholten komen EMDR-sets brengen. Wieringa spreekt daar met een soldaat die het trauma van zich af schildert. Hij maakt portretten van de gestoorde superschurken The Joker en Harley Quinn. De man heeft tweehonderd dagen aan het front gelegen in een zelf gegraven grot. Op foto's zie je hem als 'caveman', met een woeste baard. Hij hield zich staande door Machiavelli te lezen: „Ik dacht elke dag: vandaag mag ik niet dood want ik moet nog meer pagina's lezen.” Tot verbijstering van Wieringa staat de man op het punt terug te keren naar de hel.

De serie gaat over oorlogsellende maar geeft ook een warm kerstgevoel doordat het Nederlandse konvooi overal vreugde en verlichting brengt. De literaire voice-over van Wieringa, met zijn diepe bariton en heldere dictie, geeft de documentaire extra cachet. Als ze een snel uitdijend soldatenkerkhof bezoeken, bast Wieringa: „De heuvel is nog lang niet verzadigd.” Ook benadrukt hij het grotere doel van de Oekraïense missie. Hier wordt de vrijheid en democratie van heel Europa verdedigd. „Tachtig jaar duurde onze argeloze onschuld. Nu staat alles weer op het spel.”

Wilfred Takken

Scène uit 'Tick, tick... boom!', met Milan van Waardenburg (links) en Paul Morris. Foto Liza Kallou

MUSICAL

In 'Tick, tick... boom!' wil ploeterende componist het voor z'n dertigste maken

De musical 'Tick, tick... boom!' kreeg wereldwijd bekendheid door een filmbewerking op Netflix. Nu brengt Opus One het op de planken.

Elisabeth Oosterling

AMSTELVEEN

Jon nadert de dertig en woont nog steeds in een lekkend appartementje in New York. Hij wil doorbreken als musicalcomponist. Maar nu hij bijna geen twintigert meer is, lijkt zijn carrière - met het stempel 'belofte' - niet het succes te worden waar- van hij altijd heeft gedroomd. Met zijn verjaardag in aantocht hoort hij plots een luid 'tik-tik-tik', het dreigende 'boom' in de verte. Er móét iets gebeuren: anders barst de bom.

De voorstelling *Tick, tick... boom!* is semi-autobiografisch, gebaseerd op het leven van componist-schrijver Jonathan Larson (bekend van hitmusical *Rent*). Larson schreef *Tick, tick...* in 1990 en speelde de show toen solo; zes jaar later boekte een aangepaste versie met drie acteurs internationaal succes. Dat is ook de variant die Opus One opvoert, in het Engels.

Alternatief leven

Milan van Waardenburg speelt Jon. Hij is een grote naam, kreeg de afgelopen jaren veel waardering voor hoofdrollen in *Elisabeth* en *Les Misérables*. Ook Jon speelt hij voortreffelijk. In de kleine zaal zijn z'n gebaren soms wat groot, maar hij heeft een bijzonder soepele tekst-behandeling en een gangstem die vol kracht en volume - een siddering door het publiek kan jagen.

Acteurs Liss Walravens en Paul Morris spelen knap verschillende personages, met als meest prominente Jons vriendin Susan en trouwe vriend Michael. Zij confronteren Jon soms met zijn egoïsme, maar spiegelen hem ook een alternatief leven voor: eenje waarin hij

zijn artiestenbestaan achter zich laat om munt te slaan uit zijn creativiteit bij een reclamebureau (zoals Michael) of de stad verlaat en een gezin sticht (wat Susan graag wil).

Creatieve rock

Tick, tick... boom! is een compacte productie, waar de toeschouwers aan weerszijden van het toneel zitten, naast zo'n tweehonderd man op de tribune. Die intimiteit is de charme van de productie. Je zit bovenop de acteurs én het viertal muzikanten, dat de creatieve rocknummers van Larson speelt. Daar- in volg je Jon op de voet, terwijl hij werkt aan de musical die zijn doorbraak moet worden. In het mooie 'Johnny Can't Decide' worden de twijfels van de hoofdpersoon uitgewerkt; in 'Why' spreekt Jon juist uit vast te houden aan zijn ambities en bezingt hij zijn passie voor theater.

Het verhaal ontvouwt zich rustig; keuzes en vervolgstappen worden minutieus uitgewerkt in scènes met effectieve choreografieën. Rocknummers als 'No More' (over de gebreken van Jons woning) of 'Sugar' (een lofzang op suiker) zijn humoristisch en luchtig, terwijl er ook liefdesliedjes klinken met subtiële pianoklanken, zoals het prachtige 'See Her Smile' over het teleurstellen van een geliefde.

In regie van Daniël Cohen is *Tick, tick... boom!* een eigenzinnige productie, waarbij je in het leven van een ploeterend kunstenaar stapt en daarbij twijfels tegenkomt die iedereen zal herkennen.

Recensie Musical

Tick, tick... boom! door OpusOne. Gezien: De Landing, Amstelveen - zondag 21 december 2025 Te zien t/m 10 januari 2026 ●●●●○

Netflix-film

Bij het grote publiek is *Tick, tick... Boom!* bekend door de gelijknamige Netflix-film (2021). Die ademt een **lekker jaren-negentig-gevoel** qua mode, met volop cassette-bandjes, vaste telefoons en een Mac-computer met disket- tedrive. De film was het **regie-debuut van Lin-Manuel Miranda**, die internationaal furor maakte met onder meer rap-musical *Hamilton*. De speelsheid en het tempo die zijn handelsmerk zijn, zie je duidelijk terug in *Tick, tick...* Acteur Andrew Garfield (*Spiderman*) speelt Jon; sympathiek en kop-pig, erg op zichzelf gericht.

Grofweg is het **verhaal hetzelfde als op de planken**, maar het is zeker geen één-op-één verfilming. Wie de Opus One-productie heeft gezien, hoort andere nummers bij Netflix en merkt dat regisseur Miranda de muziek ook inventief in scènes heeft verwerkt. Zo klinkt het nummer 'Green Green Dress' relaxt uit een radiootje bij een vrijpartij en zingt Jon een paar zinnetje van 'Sugar' als voorbeeld dat hij echt overal een liedje over kan schrijven. Uit de film spreekt - meer dan in de musical - het wrange gegeven dat Larson veel heeft opgegeven voor zijn carrière (weinig geld, liefdes verloren, vriendschap onder druk), om er nooit de vruchten van te kunnen plukken. **Larson overleed net voor de première van *Rent*, de musical die zijn doorbraak betekende.**

JAPANESE HOUTSNEDEN

Met de kunst van Hasui ontsnap je even aan de chaotische wereld

De mooie, verstilde landschappen van Kawase Hasui, Japans laatste grote houtsnedekunstenaar, zijn nu te zien in Leiden.

Paul Steenhuis

LEIDEN

Niemand kon zo mooi Japan in de sneeuw tekenen als Kawase Hasui (1883-1957). Zijn kleurige houtsnedes van ondersneeuwende rode tempels of dorpen waren niet alleen in Japan populair: rond 1930 werden ze ook in Amerika al met succes verkocht als betaalbare kunst-voor-de-werkende-man, voor een paar dollar per prent. Hasui, die wel de 'sneeuwkunstenaar' werd genoemd, was de laatste grote Japanse houtsnedekunstenaar in de traditie van Hokusai en Hiroshige. Hij verwerkte ook westerse kunstinzichten zoals perspectief in zijn werk en werd zodoende het boegbeeld van de *shin hanga*, de 'nieuwe' Japanse houtsnede-prentkunst.

Voor het eerst in Europa is nu een tentoonstelling aan hem gewijd, in het Japanmuseum Sieboldhuis in Leiden, getiteld *Kawase Hasui. De verbeelding van Japan*. Daar kun je zien dat hij veel meer kon dan alleen sublieme sneeuwlandschappen maken. Japan in de regen kon hij ook meesterlijk tekenen, of maanverlichte of zonovergoten landschappen en dorpsgezichten. Van sommige prenten zijn, als houtdruk- kunstige hoogstandjes met dezelfde afbeelding maar met verschillende kleuren zowel ochtend-, schemering- als nachtversies gedrukt.

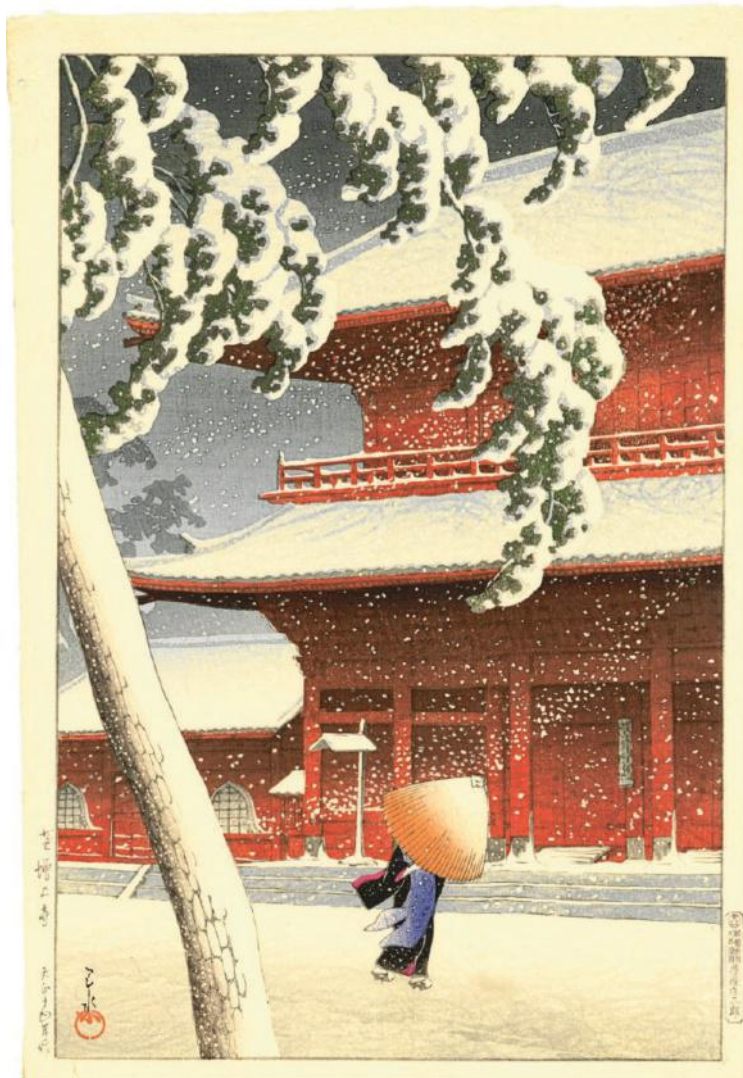
Verstild, mooi Japan

De expositie neemt je via zijn werk mee langs zijn leven als kunstenaar in turbulente Japanse tijden, zoals een grote aardbeving, koloniale strijd, Tweede Wereldoorlog. Al die ellende lijkt overigens nauwelijks invloed te hebben gehad op het beeld dat Hasui van Japan wilde schetsen: zijn ruim zeshonderd houtdrukken die hij tussen 1918 en 1957 maakte tonen steeds verstilde, melancholieke en mooie Japanse landschappen (die al snel ook door de toeristenindustrie voor de beeldvorming van Japan werden ingezet). Overigens was Hasui niet alleen maar geïnteresseerd in traditioneel, nostalgisch dorps Japan: hij begon ook aan een serie houtsnedes over de moderniserende stad Tokio. Maar het publiek kocht dat niet, en de serie werd al snel stopgezet.

Anders dan zijn oudere voorgangers die vooral naar voorbeelden in de studio hun houtsnedes ontwierpen, trok Hasui er steeds op uit. Hij reisde per trein door Japan en maakte net als Europese en *plein air*-schilders waterverfschetsen in de open lucht. Die werkte hij thuis uit tot prentontwerpen, die door traditionele bloksnijders uit kerenhout werden gesneden. Zijn houtsnedestijl sluit ook aan bij de waterverftechniek. Hij gebruikte in zijn prentontwerpen haast geen dikke grafische inktlijnen voor contouren zoals

Kawase Hasui, 'Een waterleiding, een tafereel in Sado'. COLLECTIE BERBEE

Kawase Hasui, 'Zoji Temple in Shiba'. PRIVÉCOLLECTIE

voorgangers deden, maar zette vaak kleurvlak tegen kleurvlak, waardoor zijn prenten soms op (gedrukte) waterverfschilderijen lijken - in tientallen drukgangen gedrukt.

Hasui begon pas op zijn 25ste, in 1908, aan zijn kunstenaarsloopbaan, toen duidelijk werd dat hij niet zijn vaders familiebedrijf in Tokio overhoefde te nemen. Hij begon meteen met kunststudies - Westerse kunst en Japanse. Tien jaar later, op zijn 35ste, werden zijn eerste houtsnedes gedrukt door Watanabe Shozaburo, de prenten-uitgever uit Tokio die een talent in hem zag. Het zijn drie kleurige prenten van het landschap bij de hetebronnenbad- den (*onsen*) van Shiobara, waarmee de chronologisch opgezette expositie begint.

Oogziekte

Hansui hield van die streek: hij moest daar als kind vanwege zijn oogziekte vaak met familie heen. Hij genas, maar bleef bijziend - iets dat volgens hem, aldus de catalogus, ideaal was voor het maken van houtsnedes, waarbij je vormen tot hun essentie moet terugbrengen.

Hasui's prenten van Japan werden al

snel populair. Maar zijn 180 schetsboeken, gedrukte prentenvoorraad en blokken waarmee die gedrukt werden, gingen verloren in september 1923 in Tokio in een aardbeving, waarbij een groot deel van de stad weggevaagd werd en ruim honderdduizend doden en gewonden vielen. Zijn uitgever stuurde Hasui een maand na de aardbeving direct opnieuw op reis om materiaal op te doen voor nieuwe prenten. In 1924 verschenen de eerste, onder meer een fantastische prent van de hetebronnenbadplaats Kinoshaka in de regen in de nacht. De intieme landschappen van Hasui hebben iets vredigs over zich, zoals bijvoorbeeld het besneeuwde dorp Onomichi met een monnik die de tempelheuvel oploopt.

Maar in de jaren dertig tot 1945, als Japan in toenemende mate in de oorlogsstand staat en Korea, China en de VS aanvalt, moeten kunstenaars werk maken dat de nationalistische strijd ondersteunt. Hasui en meer collega's beginnen dan de heilige berg Fuji regelmatig af te beelden, hét symbool van de heilige, krachtige Japanse natie. Ook al ogen die Fuji-prenten nu weer vredig apolitiek, dat waren ze in die jaren niet. Hasui maakt ook een paar

prenten (gebaseerd op foto's uit tijdschriften) van Japanse soldaten in China. Maar in het overzicht van zijn (grote) prentenproductie dat in de Engelstalige catalogus is opgenomen, zie je dat Hasui in die oorlogsjaren steeds minder prenten maakt; hij richt zich op tijdschriftillustraties.

De dag na de officiële overgave van Japan (na twee atombommen op het land) opent zijn prentenuitgever Watanabe zijn houtsnedewinkel in Tokio weer. Veel Amerikaanse soldaten kopen graag een vredige, kleurige houtdruk van onder andere Hasui. Zijn ster is sindsdien rijzende, in Japan en de rest van de wereld, met exposities, boeken, stijgende veilingprijzen, die soms die van prenten van Hokusai en Hiroshige overstijgen.

Wat kan die aanhoudende populariteit van Hasui's prenten verklaren, vraagt medesamensteller van de expositie Chris Uhlenbeck zich af in de catalogus. „Misschien,” schrijft hij, „bieden zijn composities - verstoken van menselijke activiteit en de kakofonie van de moderniteit - een moment van rust in een hectische, immer veranderende en chaotische wereld.”

Recensie Houtsneden

Kawase Hasui. De verbeelding van Japan.

T/m 15 maart, Japanmuseum Sieboldhuis Leiden. Catalogus (Engels): *Kwase Hasui. Capturing the Soul of Japan*. Jim Dwinger & Chris Uhlenbeck. Uitg Ludion, 264 pag. € 40 Incl. sieboldhuis.org ●●●●○

Hoe dichtert je het hart van de Engelse studentenstad Cambridge nadert, hoe verder je teruggaat in de tijd. Op de drukke verkeersader St. Andrew's Street worstelen bussen en auto's zich langs wegwerkzaamheden, maar wie linksaf slaat bij Downing Street wandelt gestaag het verleden in. Na luttele minuten kruis je de Cam en op een kleine groene weide midden in de rivier – waar getuige de naam in vervolgen tijden de was te drogen lag – soezen zeven herkauwen-de runderen onder de paraplu van een enorme treurwilg.

Rechtsaf voor de brug, in de smalle Laundress Lane, staat op een verkeersbord uit 1857 te lezen: *No Thoroughfare for Carriages or Horses*, geen doorgaan-de weg voor koetsen of paarden. Van daaruit verbindt een labyrint van stegen de eeuwenoude en beroemde studentengemeenschappen, zoals Queens' College, Catherine's, Corpus Christie, King's, Trinity, St. Johns en Clare.

De University of Cambridge telt ruim dertig van deze instituten die een zekere zelfstandigheid koesteren. En allemaal bezitten ze een kapel en een eigen koor. Clare College plooit zich carrévormig om een *courtyard*, een grasveld in vieren gedeeld door twee kruisende paden. Vanuit zijn kamer kan koordirigent Graham Ross de binnenplaats overzien. „Dit gebouw”, zegt hij, „herbergt vijfhonderd studenten. Het doet wel wat denken aan een klooster.”

Peter Pan-koor

De 31 colleges in Cambridge gaan deels terug op monastieke tradities, en op het principe van een hechte gemeenschap die kennis en wijsheid vergaart. In deze stad is de universiteit geen molo-ch die zijn ruim 20.000 studenten opslukt in onpersoonlijke collegezalen, maar een mozaïek van communes. Godsdienst is een fundament onder hun oorsprong. Oprichter Lady Clare verklaarde zeven eeuwen geleden dat het naar haar genoemde college de taak had „de ware religie te ondersteunen en het algemeen belang te behartigen door het leren te bevorderen, voor zover God ons daartoe het vermogen heeft gegeven”.

Namen als Corpus Christi, Trinity en Jesus College bewijzen dat Clare daarin niet alleen staat. „En daarom kent Cambridge op ongeveer één vierkante mijl meer dan dertig kapellen en koren”, glimlacht Ross. Het zijne - The Choir of Clare College - zong vorige week nog kerstprogramma's in Nederland: in de Catharijnekerk in het Brabantse Heusden en het Amsterdamse Concertgebouw.

Vanaf de jaren zeventig groeide dit koor uit tot een wereldwijd bewierookt gezelschap. Deze ontwikkeling begon met het toelaten - als een van de eerste Britse colleges - van vrouwelijke studenten in het mannenbolwerk. Dat bood ook muzikaal nieuwe mogelijkheden. En op aanraden van zijn eerste *Music Director*, componist John Rutter, werd de leiding over het koor bij Clare College opgewaardeerd: van een karig betaald klusje voor een orgelstudent werd het een volwaardige baan. Maar dan nog verbaast het hoge niveau van het dertigkoppgige ensemble, dat niet uit beroepsmusici bestaat, maar uit Clare-studenten uit allerlei disciplines. Dit betekent ook dat de samenstelling van het koor elk jaar verandert: ervaren krachten vertrekken met het beha-

Dirigent **Graham Ross** leidt het koor van Clare College, in Cambridge.

KOORZANG IN CAMBRIDGE Kerst is de tijd van samenzang. In universiteitsstad Cambridge bloeit Britse koortraditie: daar vind je zo'n dertig kapellen en koren op één vierkante mijl. NRC bezocht The Choir of Clare College.

Door **Joost Galema** Fotografie **Justin Griffiths-Williams**

Engeland is beroemd om zijn koortraditie, zeker rond Kerst. Hoe gaat het daarmee?

len van hun diploma. „Ik schat dat menteel de helft van het koor nieuw is”, zegt Ross.

Toch hoort je deze tweede zaterdag van oktober bij het verjaardagsconcert voor de 80-jarige John Rutter en later in de *evensong* de kenmerkende Clare-klank. En dat met zo'n twaalf zangers die nog maar een week meedraaien. Veteraan Rutter kent het koor al zes decennia van binnenuit: hij zong erin als student, dirigeerde het in zijn periode als *Musical Director* en is tegenwoordig opnameleider van de albums die het maakt. „Een Peter Pan-groep”, noemt hij het, verwijzend naar de kinderboekenheld die weigert op te groeien. „Dit koor blijft eeuwig jong.”

Dat zou inderdaad wel eens de kracht van het Choir of Clare College kunnen zijn, beaamt Ross. „De meeste zangers beginnen hier in hun late tienerjaren. Hun stemmen zijn nog niet volgroeid. Onze sopranen bijvoorbeeld klinken daardoor helder in de hoogte, vrij van vibrato. Het koor beschikt over een jeugdige wendbaarheid. En dat is nodig, want wij zingen muziek van de Middeleeuwen tot nu.”

Zingend land

Zelf groeide Graham Ross ook op binnen de muren van Clare. Hij begon er met een studie muziek en wist later een plek in het koor te bemachtigen. Vier jaar na het behalen van zijn diploma, keerde hij op zijn 24ste terug als *Music Director*. „Ik solliciteerde in de veronderstelling dat me een zekere afwijzing wachtte”, vertelt hij. „Het is een gewilde plek, je bent hoeder van een eeuwenlange traditie. Ik herinner

me de sollicitatiecommissie van veertien mensen, aan de andere kant van de tafel in de *Masters Lodge*. Tot mijn verbijstering namen ze me aan. Kennelijk gaven ze de voorkeur aan mijn jeugdigheid, energie en een frisse wind boven de ervaring van anderen.”

Het was vooral de stem van John Rutter die de doorslag gaf, zegt diezelfde middag Tony Badger, destijds *Master* ofwel het hoofd van Clare College. „John stelde: ‘Graham zal zich ontwikkelen tot een dirigent die over enkele jaren buiten ons bereik zal zijn, omdat alle Britse koren en orkesten hem dan zullen willen.’ De nodige mensen binnen en buiten Clare kwamen na afloop naar me toe met het commentaar dat ze Grahams benoeming een moedig besluit vonden, *a brave decision*.” Een ironische grijs verschijnt op Badgers gezicht. „Dat is onder Britten een eufemisme voor: ‘Jullie zijn hartstikke gek.’”

De sceptici kregen ongelijk, want onder Ross begon de roem van het Choir of Clare College zich ook buiten de Britse grenzen te verspreiden, bijvoorbeeld met optredens in Sydney's iconische Opera House, in de Library of Congress in Washington en in de Nötre Dame in Parijs. „We verdiepten ons drie jaar lang in onbekende gezangen en missen van de 16de-eeuwse Italiaanse componist Palestrina”, vertelt Ross. „En ter voorbereiding op een album zongen we de afgelopen zomer in de Santa Maria Maggiore in Rome, de kerk waar Palestrina eerst koorknaap en later kapelmeester was. Dat was een onvergetelijke ervaring.”

Eeuwenoude koorscholen

Veel zangtalent in het Choir of Clare College is, voor ze aan Clare kwamen studeren, opgeleid aan de eeuwenoude koorscholen van zo'n vijftig Britse kathedralen en internaten, waar kinderen regulier onderwijs combineren met een opleiding in kerkmuziek. Die instituten zijn de stamvaders en kweekvijvers van de geroemde Britse koortraditie. Maar hun rol staat onder druk, merkt John Rutter.

„Dit land heeft altijd van zingen ge-

De helft van het koor van Clare College is nieuw, schat de dirigent.

Dirigent Graham Ross: „Dit land heeft **altijd van zingen** gehouden.”

houden, alleen geven we het niet langer de steun die het nodig heeft. De openbare scholen waarin ruim negentig procent van de kinderen opgroeit, hebben het opgegeven. In mijn kindertijd vormde muziek de longen van het onderwijs. Maar dat pad wordt verlaten. En ook in onze kerken oogt de toekomst duister. Gisteren dirigeerde ik een concert in de kathedraal van Chichester. Daar hoorde ik dat door geldtekort de kans groot is dat het doek valt voor het koor waarvan de geschiedenis bijna een millennium teruggaat.”

Spiritualiteit

Bij de *Evensong* die avond is de crisis voor even ver weg. De kapel blijkt een oase met veel jongeren, die ogenschijnlijk met open blik de wereld van religie en spiritualiteit tegemoettreden, en bezielde meedoen met de samenzang aan begin en eind van de dienst. Theologie-student Alex MacDonald verwelkomt de nieuwe lichting eerstejaars met een preek over nieuwe horizonten. Hij 'vertaalt' de lezing uit Bijbelboek *Handelin-*

gen, waarin apostel Paulus in discussie gaat met Griekse filosofen op de Atheense heuvel Areopagus.

Aan de hand hiervan suggereert hij de studenten vier levenshoudingen: omarm het leven van het denken; onderzoek integer de inzichten die verschillen van je eigen standpunten; kijk verder dan je eigen vakgebied; en ten slotte - het is niet voor niets een preek - overpeins wat het geloof je kan brengen. „Veertig jaar geleden zou die laatste vraag een vanzelfsprekend antwoord opleveren”, zegt Mark Smith, *Dean* van Clare, de Anglicaanse priester die niet alleen theologie doceert, maar ook het religieuze fundament van het college onderhoudt.

„Het was toen een kwestie van het polijsten van een bestaande christelijke levenshouding van mensen die toch al naar de kerk gingen. Secularisatie maakte hier een einde aan. Maar gek genoeg opende juist die ontwikkeling deuren naar een nieuwe geloofsbeleving, want de dilemma's verdwijnen niet. Wat heeft een mens eraan om de wereld - rijkdom en aanzien - te winnen, maar de ziel te verliezen? Zo'n vraag houdt veel studenten hier bezig. Voorgaande generaties zochten antwoorden in de politiek, maar jongeren van nu vinden die wereld onbetrouwbaar en cynisch.”

Tirannie van het christendom

Smith ziet de laatste jaren bij Clare-studenten een hernieuwde belangstelling voor spiritualiteit - niet noodzakelijkerwijs alleen voor het christendom. „Jongeren zoeken naar een nieuwe landkaart voor hun weg door het bestaan. Dat doen velen vanuit een zekere onbevangenheid, want ze hebben geen belast verleden wat het geloof betreft, zoals bij veel van hun ouders wel het geval is. Op Clare heerst niet de tirannie van het christendom. In de kapel krijgen ze de kans om samen het schone, het goede en het ware te zoeken. Behalve het verwerven van intellectuele kennis bieden we studenten elke dinsdagavond gelegenheid op de bank met een glas wijn van gedachten wisselen over wat er voor hen toe doet in het leven.”

Dirigent Ross merkt dat de *Evensongs* daarin een belangrijke rol spelen. De gezangen bieden studenten en bezoekers van buiten een plek voor verstillings. „Enkele keren per semester doen we op woensdagavond om tien uur een late dienst, een zogenaamde *Compline*, ontleend aan vroegere kloostertradities. Bij kaarslicht zingen we oude Gregoriaanse hymnen. Dan stromen alle studenten hier uit hun kamers naar de kapel. Cynici zullen zeggen: ‘Ja, die dienst duurt maar een halfuur en de bar ligt onder de kapel.’ Maar de meeste jongeren die ik na afloop spreek, gelovig of niet, vertellen me altijd over de schoonheid die ze in het gezang ervaren. Daaruit verrijst voor hen een betekenisvolle en spirituele wereld, die hen even optilt boven de alledaagse werkelijkheid.”

Advertentie

DE _
PADDENSTOEL
— AAN HET EINDE
VAN DE WERELD

Suzette Bousema | Persijn Broersen & Margit Lukács | Driessens & Verstappen
Maartje Korstanje | Otobong Nkanga | Zeger Reyers | Diana Scherer

Een tentoonstelling over
verval en veerkracht

CODA MUSEUM
codamuseum.nl/paddenstoel

09.11.2025 - 12.04.2026

Wij zijn open op Tweede Kerstdag van 13:00 - 17:00!

OPHEFFING

Enorme kortingen op ons hele assortiment!

Moderne, Antieke en Vintage tapijten; Perzen, Kelims, Zieglers, Berbers etc.

Onze winkel in Amstelveen sluit binnenkort haar deuren. Profiteer nu van enorme kortingen op ons hele assortiment! Alles moet weg!

Amstelveen Dorpsstraat 33 - ook op zondag open

www.kelim.nl

Hamming van Seventer

CULTUURDAGBOEK HANS KLOK

ZONDAG 23 NOVEMBER

Therapeutisch opruimen

Vandaag staat volledig in het teken van opruimen. En dan niet zomaar een beetje rechtzetten, maar echt de grote schoonmaak in mijn loods. Zo'n klus die je maandenlang voor je uitschuift. De loods is de afgelopen tijd veranderd in een creatief niemandsland: flightcases halfopen, stapels decorstukken die eigenlijk allang een vaste plek hadden moeten krijgen, kabels waarvan ik niet meer weet waarvoor ze bedoeld waren.

Ik begin vroeg, anders blijft zo'n klus liggen. Dozen sorteren, spullen weggooien, dingen terugvinden. Oude ideeën, half afgemaakte plannen, attributen van voorstellingen die inmiddels jaren achter me liggen. Het is altijd confronterend hoeveel werk en ambitie zich opstapelen zonder dat je het doorhebt. Tegelijkertijd werkt opruimen bijna therapeutisch. Met elke opgeruimde hoek lijkt mijn hoofd iets leger te worden. Tegen de middag heb ik eindelijk weer loopruimte, een luxe die ik bijna was vergeten. De loods voelt weer als een werkplek in plaats van een opslagplaats. Alsof ik letterlijk ruimte heb gemaakt voor de week die komt.

MAANDAG 24 NOVEMBER

'Niet voorbereiden'

De dag vóór de eerste Maestro-opnames. De spanning hangt er al. Ik mocht me niet voorbereiden, en voor iemand als ik is dat een vreemde ervaring. Normaal gesproken wil ik alles weten, alles zien, elk detail beheersen. Nu moet ik het laten gebeuren.

Gelukkig zit ik de hele dag in de studio van Geert van Schoot voor de *ledwall-editing* voor mijn aankomende optredens in februari in Blackpool. We werken al meer dan vijftientig jaar samen. Terwijl *Maestro* in mijn achterhoofd blijft rondzingen, richt ik me op beelden, overgangen en timing. Het helpt om mijn aandacht ergens concreet op te richten. Aan het einde van de dag ben ik vooral moe, en dat is prettig. Op tijd naar bed, benieuwd naar morgen.

DINSdag 25 NOVEMBER

Een vleugje paniek

De eerste opnamedag van *Maestro*. Voor het eerst het stuk horen dat ik zal dirigeren is een bijzonder moment, met een vleugje paniek. We krijgen even de tijd om te luisteren. Twintig minuten om een klassiek werk te doorgroen dat groots is, emotioneel, met scherpe contrasten en weinig ruimte om je te verstoppen.

Ik vind het een prachtig stuk, maar ook meedogenloos. Dit is muziek die alles blootlegt. Ik luister zo aandachtig mogelijk, probeer structuur te herkennen, momenten te markeren, te voelen

FOTO'S HANS KLOK

'Een dirigent die twijfelt, krijgt een onzeker orkest'

Illusionist Hans Klok neemt deel aan dirigentenprogramma *Maestro* en mocht zich niet voorbereiden: „Voor iemand als ik is dat een vreemde ervaring. Normaal gesproken wil ik alles weten, alles zien, elk detail beheersen. Nu moet ik het laten gebeuren.”

waar het orkest zal ademen. Maar niets bereidt je echt voor op het moment waarop je voor een orkest van 55 professionele musici staat, allemaal volledig op jou gericht. Vijfenvijftig paar ogen die gewend zijn aan dirigenten met decennia ervaring.

Ik had me keurig niet voorbereid, al voelt het soms alsof anderen dat begrip iets ruimer hebben geïnterpreteerd. Het jurycommentaar is stevig, maar eerlijk en waardevol. De jury bestaat uit ervaren dirigenten en musici die feilloos zien waar het wringt. Een van hen zegt: „Je intentie is helder, maar je lichaam vertelt soms een ander verhaal dan je handen.” Dat raakt me. Dirigeren is communicatie zonder woorden. Alles wat je niet zeker weet, zie je direct terug in de muziek.

WOENSDAG 26 NOVEMBER

Lichaamstaal, ademhaling, focus

Vandaag heb ik mijn eerste coachingsessie voor *Maestro*, een enorme eyeopener. De coaching is één op één, zonder camera's, in een repetitieruimte. Dat alleen al geeft rust. We gaan concreet aan de slag met het jurycommentaar. Wat deed ik met mijn schouders? Waar hield ik mijn adem vast? Waarom leek mijn slag soms onzeker, terwijl ik me van binnen juist vast voelde?

In korte tijd leer ik meer dan ik had verwacht. Het is fascinerend hoeveel er schuilt achter dirigeren: lichaamstaal, ademhaling, focus. En ergens daar begin ik de pa-

rallelen te zien met magie. Niet met het trucje, maar met het principe. In beide gevallen sta je voor een groep mensen en gebeurt het echte werk vóórdat je iets laat zien. In je houding, je timing, je overtuiging.

Een dirigent die twijfelt, krijgt een onzeker orkest. Een illusionist die niet volledig aanwezig is, ver-raadt het geheim al voordat het begint. Soms hoeft je maar weinig te doen om veel te laten gebeuren.

Een kleine verandering in lichaamstaal kan een heel orkest anders laten klinken. Dat herken ik uit het circus. Het zijn vaak niet de grote bewegingen die tellen, maar de momenten van stilte waarin alles samenkomt. Of ik door mocht naar de volgende ronde laat ik nog even open. Maar dat ik hier meer van wil, staat vast.

DONDERDAG 27 NOVEMBER

Kerstverhaal

Vandaag kijk ik terug op de intensieve dagen. Het tempo, de concentratie, de emotionele achtbaan: het hakt erin. Wat dit avontuur extra bijzonder maakt, is de band met de andere kandidaten. Je zit allemaal in hetzelfde schuitje, los van wat je buiten dit programma doet.

's Middags ga ik naar mijn vaste kostuumontwerper Tycho Boeker voor een doorpas. December wordt weer druk. Van 19 december tot en met 5 januari sta ik in het Wintercircus in Haarlem. Daar hoort natuurlijk een nieuwe spreekstalmeesterjas bij. Zo'n jas moet veel tegelijk zijn: statig maar speels, opvallend zonder te schreeuwen. Hij moet me bewegingsvrijheid geven en tegelijkertijd gezag uitstralen. Uiteindelijk is zo'n jas geen kostuum, maar een verlengstuk van wie je op dat moment bent op het podium.

In de ochtend heb ik een afspraak in de kerk in Bloemendaal voor de voorbereiding van het kerstverhaal dat ik ga voorlezen. Even geen spektakel, geen rook of licht, alleen woorden. Dat contrast vind ik waardevol.

VRIJDAG 28 NOVEMBER

Chaplin hoort erbij

's Middags volgt een meeting over een nieuw project voor 2026. In samenwerking met Cirque du Soleil Entertainment Group ga ik vanaf november 2026 op tournee met *The Illusionists*, 's werelds bekendste magicshow, met mijzelf in de hoofdrol. Het voelt nog onwerkelijk, maar wel als een fantastisch project om mijn tanden de komende tijd in te zetten.

Een huis-tuin-en-hond-dag. Boodschappen, wassen, en wandelen met Chaplin. Mijn schoonzus haalde hem uit Spanje; een straathondje, kwetsbaar. Sindsdien reist hij overal met ons mee. Circus, tournee, hotelkamer aan de andere kant van Europa. Chaplin hoort erbij. Elke dag maken we een boswandeling, een vast ritueel. Even uitrazen, even niets hoeven.

ZATERDAG 29 NOVEMBER

Sidekick

Ik lunch met mijn *diva's of magic* en Kevin. Kevin Gorczynski was de afgelopen jaren mijn sidekick in het circus, iemand op wie ik altijd kon bouwen. Nu is het tijd voor hem om zijn vleugels uit te slaan bij Circus Roncalli. Dat voelt dubbel, maar vooral goed. Zo hoort het.

Later op de avond treden we op in de Harbour Club in Amsterdam. Het was voor mijn doen een relatief rustige week, waar ik met veel voldoening op terugkijk. Opruimen, loslaten, leren en vooruitkijken. Het kwam allemaal samen.

Maestro is elke zondagavond om 21.25 te zien bij AVROTROS op NPO 1. Ook te bekijken via NPO Start.

VIRTUFIT

Verbeter je conditie en verbrand calorieën

Houten roeitrainer met waterweerstand

Vanaf
1.199,00
749,-

- Roeitrainer met natuurlijke waterweerstand voor een realistische roeibeleving die zich moeiteloos aan jouw kracht aanpast
- Premium eikenhout voor een luxe uitstraling in elk interieur
- Gebruiksvriendelijk en ruimtebesparend door rechtop te plaatsen

Crosstrainer

Vanaf
799,00
569,-

- Ervaar de kracht van een complete workout
- Met 24 trainingsprogramma's en 32 weerstandsniveaus
- Inclusief bluetooth hartslagmeting

Loopband

Vanaf
1.499,00
1.149,-

- Breed en krachtig loopvlak
- Wandelen tot serieus hardlopen met hellingshoek tot 15%
- Hoogwaardig fitnessapparaat voor thuisgebruik

Hometrainer

Vanaf
549,00
399,-

- Lage instap met verstelbaar zadel en stuur
- 32 weerstandsniveaus en 24 trainingsprogramma's
- Bluetooth hartslagmeting met hartslag gestuurde training

Boek nu nrcwebwinkel.nl/cardio

INTERVIEW **MARCEL MANDOS** ARTISTIEK LEIDER NNO

'Als je je oren sluit voor je omgeving, ga je als orkest niet winnen'

25 jaar geleden begon hij bij „een vastgeroest orkest” en introduceerde film- en gamemuziek. Lastig, maar al snel met succes.

Rahul Gandolahage

GRONINGEN

Marcel Mandos vond het als hobostudent al raar dat het Concertgebouwpubliek stijf zit en niet klapt. „Muziek is emotie, daar reageer je op.” Bij zijn tweede studie culturele musicologie in Amsterdam zag hij dat dat in andere muziekculturen heel anders gaat. „Terwijl, waarom denk je dat elk eerste deel van een symfonie naar een climax toewerkt? Omdat componisten componeerden voor een hof, als er aan het einde van een eerste deel niets te klappen viel, werd de rest niet eens gespeeld.” Marcel Mandos, oorspronkelijk hoboïst van beroep, zit 25 jaar in het artistieke zadel van het Noord-Nederlands Orkest (NNO), het regio-orkest van Friesland, Groningen en Drenthe. Ik spreek Mandos in Groningen, thuisbasis van het NNO, middenin een hectische Mahler-Acht-week.

Het is lastig om Mandos over zijn eigen leven en ervaringen uit te horen, steeds begint hij weer trots mijlpalen van het orkest op te sommen. Een orkest mag zich niet verschuilen achter mooie muziek, zegt hij meermalen. Hij is trots op NNO's concerten rond Alma Mahler, „een van de eerste feministen”. Trots op Ives 'onspeelbare' *Vierde symfonie* „als voorbeeld van hoe je je eigen leven kunt uitstippelen”. Honderd jaar na de Eerste Wereldoorlog vroeg Mandos jonge mensen om protestsongs te schrijven over een veranderend democratisch Europa, ook iets waar hij gelukkig op terugkijkt. „Ik vind het heel belangrijk dat een kunstinstelling, dus ook een groot orkest, zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid pakt.”

Het gaat niet veel beter met de wereld. Hebben die projecten nog zin?
„Zin heeft het altijd. Problemen moet je duidelijk maken.”

Maar 'verschuilen' achter muziek hoeft niet alleen maar negatief te zijn, toch? Muziek levert toch ook heilzaam escapisme?

„Natuurlijk. We zijn geen activistengroep. Natuurlijk willen we mensen een mooie avond geven, vol plezier en warmte. Muziek is de basis. Maar je moet ook als orkest naar de maatschappij kijken.”

Dat deed Mandos bijvoorbeeld met filmmuziek, nog zo'n stokpaardje: „Wij waren een van de eersten die filmmuziek gingen spelen. In het begin werden we daar raar om aangekeken, maar alle orkesten hebben het inmiddels overgenomen. Daarna kwam gamemuziek. Als je je oren sluit voor de omgeving, dan ga je niet winnen.”

Mandos' muzieksmaak is breed. Hij staat regelmatig als publiek in pop- en jazzzalen. Begin dit jaar speelde het NNO met zanger en gitarist Devin Townsend. „Twee keer tweeduizend kaarten waren binnen vijf minuten uitverkocht.”

Na de filmmuziekconcerten kwamen ook concerten met gamemuziek, wat andere orkesten inmiddels ook hebben overgenomen. „De eerste keer

Marcel Mandos: „Componisten van gamemuziek zijn tegenwoordig ook heel grote jongens en meisjes.”
FOTO MARISKA DE GROOT/NNO

waren er maar driehonderd kaarten verkocht. Ik baalde als een stekker. Maar het bleken wel driehonderd nieuwe mensen. We hebben doorgezet. Nu zijn die concerten uitverkocht.” De volgende stap? „Anime.”

Maar kun je daar de NNO-musici wel mee boeien?

„Townsend heeft toevallig razend interessante orkestpartijen geschreven. Dat werd interessante symfonische muziek. Ik zeg altijd: we spelen geen klassieke muziek, we willen de essentie van 'symfonische muziek' overbrengen.”

Wat is 'de essentie' van symfonische muziek?

„De 'traditie', ook al vind ik dat een onhandig woord, omdat het vastigheid

„We willen de essentie van 'symfonische muziek' overbrengen

impliceert. Je moet je verleden, het klassieke repertoire, niet verloochenen, want zonder kun je geen revolutie winnen. Maar die traditie heeft zich ontwikkeld. Klassiek was lang de top van de piramide, maar die arrogantie moet je van je af zetten. Andere muziek is al lang populairder. Daar moet je niet voor afsluiten, anders besta je over vijf jaar niet meer.”

Vind je dan dat symfonische versies van populaire muziek evenveel te bieden hebben als klassieke symfonieën?

„In de klassieke muziek zijn ook veel dingen geschreven die de moeite van het herhalen niet waard zijn. In elk genre heb je meesterwerken en minder goeie werken. Componisten van gamemuziek zijn tegenwoordig ook heel gro-

te jongens en meisjes. Mijn enige kritiek is dat gamemuziek vaak niet zo origineel is. Het is niet bepaald vernieuwende muziek. Het ondersteunt een game, een bepaalde emotie, een gevoel.”

Maar zwicht je dan niet in zekere zin voor een wereld die minder interessant wordt, minder creatief is? Moet een orkest niet het tegendeel laten horen?

„We zijn geen entertainmentbedrijf. We willen mensen een mooie avond geven geven, maar gamemuziek is geen vervanging van de *Achtste symfonie* van Mahler, of de *Sacre du printemps* [van Stravinsky] die je ooit live gehoord móét hebben. De *Sacre* is zo overrompend. Ik weet nog dat ik het voor het eerst hoorde en geen idee had of ik iets geweldigs of iets verschrikkelijks gehoord had. Programma's mogen schuren, vragen opwekken, of ergernis.”

Een vastgeroest orkest

Het NNO lag er vijftientwintig jaar geleden heel anders bij, herinnert Mandos zich. De eerste jaren als artistiek leider („Ik kwam binnen als een groentje”) waren zwaar: een vastgeroest orkest met oudere musici. „Het eerste 'gekke project' dat ik bedacht was met DJ Armin van Buuren. Dat was geen leuke periode... Managers, collega's, musici, iedereen kreeg ik over me heen. Tot het klonk: toen zag het orkest een uitverkochte zaal vol dansende jonge mensen. Dat was geweldig.”

Ben je zelf veel veranderd in die 25 jaar?

„Nee, dat denk ik niet. Ik blijf mezelf afvragen: waar staat het orkest? Wat hebben we nodig? Om scherp te blijven, nieuwe dingen te bedenken. Ik neem nog steeds nieuwe muziek tot me. En ik heb vier dochters die me van alles bijbrengen over de nieuwe tijd. Het belangrijkste is om altijd contact te hebben met de nieuwe generatie.”

Je bent nu 25 jaar artistiek leider. Hoe lang wil je dat nog zijn?

„Tot mijn pensioen. Nog een jaar of zeven. Het is een droombaan. Ik ben wel verschillende keren gevraagd door andere, internationale orkesten, maar mijn gezin is belangrijker.”

Maar je wil voor het NNO graag jonge musici, componisten, dirigenten, jonge ideeën. Is het dan wel goed om 32 jaar dezelfde artistiek leider in het zadel te houden?

„Je moet pas stoppen als je tevreden bent. Ik ben trots, maar ik ben nooit tevreden. Je kunt de vraag ook andersom stellen: kijk eens naar hoe snel artistiek leiders op andere plekken ontslagen worden. Ik ben nog niet ontslagen. Als ik niet meer leuk ben, of niet meer in de juiste richting presteerde, was ik al lang eruit gedonderd. En je kunt niet zomaar iemand op deze plek zetten, het is een moeilijke baan. Je moet er talent voor hebben. Dingen bedenken is één, maar het hele proces erdoor krijgen is een tweede.”

Coen van Zwol

AMSTERDAM

Het was een veelbewogen jaar voor Sydney Sweeney (28). De actrice met Bette Davis-ogen leek vol zelfspot op weg naar Hollywoods A-lijst. Maar recentelijk flopten al haar films en maakte ze alleen furore met een even felle als ridicule rel in het kader van de Amerikaanse cultuuroorlogen. Of ze daar gehavend, triomfantelijk of gelouterd uit tevoorschijn kwam, is een kwestie van perspectief.

Casus belli was Sweeneys campagne voor spijkerbroekenmerk American Eagle. Jeans en ‘genes’ klinken hetzelfde; in een van de spotjes ritst Sweeney haar gulp dicht en zegt ze hitsig in voice-over, terwijl de camera langs haar voluptueuze lichaam omhoog glijdt: „Mijn lichaamsbouw is bepaald door mijn genen. Genen worden doorgegeven van ouders aan hun kinderen en bepalen vaak eigenschappen als persoonlijkheid, oogkleur en haarkleur. *My genes are blue.*” „Een boodschap uit het lab van cultuuroorlogpathogenen”, zo heette het. Links wond zich op over deze vermeende ‘dog whistle’ voor eugenetica en wit racisme. Fox Networks greep deze afleiding van de Epstein-affaire aan om te toeteren over woke en doorgeslagen cancelcultuur. Donald Trump zag „*the hottest ad out there*” en tikte: „Go get ‘em, Sydney!” En American Eagle? Dat wreef in de knuistjes: het aandeel steeg van 11 naar 28 dollar, voor half Amerika zijn de spijkerbroeken nu een statement.

Het suggereert dat er na jaren van quasiegewetensvolle ‘*wokevertising*’ nu ook ‘*trumpvertising*’ is: je product verkopen door links te sarren en zo rechts in te palmen. Maar helpt deze ‘banale provocatie’ de loopbaan van Sydney Sweeney ook? Toen er heibel kwam, glimachte ze sereen. Ze hield gewoon van jeans. Monkelend in een American Eagle-filmpje verving ze op een poster ‘*good genes*’ door ‘*good jeans*’. Als in: begrijpen jullie het niet? Olie op het vuur, want zo normaliseert radicaal rechts vaker foute statementen: na kritiek ironisch knipogen.

En zo ging het dus ook over Sweeneys intenties. Ze bleek - shock! - in 2024 te zijn geregistreerd als Republikeins stemmer in Florida. En was er eerder niet een schandaaltje rond haar moeders 60ste verjaardag in Idaho, waar gasten rode MAGA-petjes droegen met de tekst „*Make Sixty Great Again?*”? Die petjes waren een grapje van vrienden uit Los Angeles die op bezoek kwamen in het rechtse Idaho, legde Sweeney later uit. Te laat wellicht, net als haar vage excuses voor de American Eagle-campagne deze maand in *Variety*. Die verdeelde Amerika, dat wil ze niet. Haar zwijgen had de kloof verdiept.

Politieke profilering helpt haar carrière vermoedelijk niet. Hollywood blijft een overwegend progressief bastion, de film-pers eveneens, en je wil de helft van Amerika niet van je vervreemden. Misschien was het onhandigheid. *Variety* suggereerde in 2024 - bij de MAGA-petjesaffaire - dat Sweeney is gevormd door de roddelpers: als ster leer je niet te reageren, want dat geeft extra zuurstof aan geruchten. Maar bij zo’n politieke rel kan het je opbreken. Of ziet Sweeney zichzelf als wegbereider van een nieuw, rechtser Hollywood?

Horrorkomedie

Sydney Sweeney komt uit een conservatief dorp in Idaho; op school was ze een sportnaat en modelleerling tot horrorkomedie *Zombies of Mass Destruction* (2010) in de buurt filmd. Ze kreeg een rolletje als kleine Lisa die „Ik ben zo bang, mama heeft papa

Reclamecampagne van American Eagle met Sydney Sweeney in New York, in augustus. FOTO MICHAEL M. SANTIAGO/GETTY IMAGES

Na flops en ophef sluit Sweeney 2025 af met thriller

PROFIEL **SYDNEY SWEENEY** ACTRICE

Ze zag haar loopbaan dit jaar verzanden in flops en politieke controverse. Nu is Sydney Sweeney terug in de bioscoop met thriller 'The Housemaid'.

opgegeten” mocht zeggen voordat ze uiteenspatte op een bumper van een SUV.

Dat smaakte naar meer: ze overtuigde naar eigen zeggen haar ouders met een Power-point-presentatie om in haar acteerloopbaan te investeren. Ze shuttelden haar naar Los Angeles voor acteercursussen en audities, kochten er een pied-à-terre. Maar ze scoorde slechts bijrolletjes en haar ouders gingen bankroet en belandden in een scheiding. Ze voelt zich daar schuldig over, zegt ze.

Haar carrière komt serieus op gang in 2018, als ze indruk maakt als suïcidale tiener in de tv-serie *Everything Sucks* en met *The Handmaid’s Tale*, waarin ze als Eden Spence een brave, naïeve aanhanger van het misogyne

christenpatriarchaat Gilead speelt en in een zwembad wordt verdronken wanneer ze voor de verkeerde valt. Tarantino cast haar als volgeling van Charles Manson in *Once Upon a Time in Hollywood*, waar ze in een zwembad wordt geroosterd door Leonardo DiCaprio.

Heftige, intense rollen kan ze prima aanzie ook haar grote doorbraak als Cassie Howard in HBO’s tienersensatie *Euphoria*, die ook Zendaya en Jacob Elordi lanceert. Casie, geteisterd door verlatingsangst en slushaming, transformeert in seizoen twee van een sneue pleaser tot sadistische pestkop. Het levert Sweeney een eerste Emmy-nominatie op; de tweede was als de neerbijgende Olivia in hitserie *The White Lotus* (2021).

Toen ze in 2023 samen met Glen Powell een onverwachtse wereldhit maakte van de standaardromkom *Anyone but You* leek Sweeney een superster in de maak. Seks- en sterappeal plus een serieus actrice, want in arthousefilm *Reality* wist ze ook raadmet understatement. Als kokkenluider Reality Winner speelt ze het ‘informele gesprek’ na met twee FBI-agenten dat eindigde in Winners arrestatie. De aarzelingen, de steelse blikken, het maskeren van groeiende paniek met gekeuvel: een knappe rol.

Bergafwaarts

Vervolgens ging het bergaf. Thriller *Eden* van filmveteraan Ron Howard flopte dit jaar, het drama *Echo Valley* - met Sweeney als verslaafde dochter - verdween in het zwarte gat van Apple TV Plus, horrorfilm *Immaculate* bleek een matig nonnen- en demonenwerkje, biopic *Christy* - over de vrouwelijke bokskampioen Christy Martin - trok geen publiek, ondanks schouderklopjes voor Sweeney als zelfhatende lesbienne die zich door haar echtgenoot laat mishandelen en haar woede uitleeft in de ring, waar ze opposenten homofoob uitscheldt.

In interviews laat Sweeney weten een en ander gemeen te hebben met Christy Martin, een provinciale outsider die niet zozeer antifeministisch is maar „gewoon geen trek-pop van een beweging wilde worden”. Dat citaat doet vermoeden dat Sweeney een Republikeinse vrouw is die feminisme verwerpt als ‘onvrouwelijk’, maar feministische verworvenheden wil handhaven.

Sweeney heeft weinig vrienden in Hollywood en trekt liever op met haar familieclan en oude vrienden uit Idaho. Ze is nog steeds een ster in opkomst, maar beschadigd: dat *Christy* geen Golden Globe-nominatie kreeg, schrijft de filmpers toe aan weerzin tegen haar jeans- en geneticacampagne. Wie weet herpakt ze zich in het derde seizoen van *Euphoria*, over het naschoolse leven van de jonge helden. Ze heeft weer een hit nodig.

Alles is fake in deze film over manipulatie en gaslighting

Recensie Thriller

The Housemaid. Regie: Paul Feig. Met: Sydney Sweeney, Amanda Seyfried, Brandon Skelar. 131 min. ●●●○○

The *Housemaid* is een feministische pulptriller over klasse en privilege: glosy gefilmd, soapy geacteerd, gesitueerd in een pronkhuis uit *Beter Wonen*, met antiseptische vanilleseks tussen veel te mooie lijven. Maar dat is het punt: alles is fake in dit ingewikkelde verhaal van manipulatie en gaslighting dat niet overtuigt, maar wel bevredigt.

Heldin is Millie (Sweeney). De reclassering dreigt haar naar de gevangenis terug te sturen als ze geen vaste baan of verblijfplaats regelt: ze slaapt in haar auto. Een strohalm dient zich aan als glamourmoeder Nina (Seyfried) haar op basis van een nep-cv inhuurt als huis-houdster. Nina is getrouwd met de steenrijke, ruig aantrekkelijke Andrew en heeft een dochtertje, Cece.

Millie wordt behandeld als voetveeg: dochter Cece is kil, glazig en vijandig, moeder Nina vals, opvliegend en vermoedelijk psychotisch. Zij chanteert Millie en lokt

haar keer op keer in de val. Zo leent Nina haar auto uit en geeft die daarna op als gestolen. De charmante Andrew duikt steeds tijdig op om Millie uit de brand te helpen: een ‘*hot saint*’ fluisteren Nina’s nuffige vriendinnen. Ook Millie valt voor Andrews charmes, en dat maakt Nina nóg razender.

Een bitchfight voor een droomman? De zaak kantelt nog eens uiteraard: regisseur Paul Feig kennen we van de bevrijdende vrouwenkomedie *Bridesmaids*. Zijn escalatie naar feministische wraak-thriller is spannend maar ongeloofwaardig, vereist te veel uitleg in voice-over. Maar Sydney Sweeneys en Amanda Seyfrieds emotionele gooi- en smijtwerk trekken deze thriller toch over de streep.

Coen van Zwol

Legendarische journalist Hersh is een 'klootzak' die altijd gelijk heeft

Recensie Documentaire

Cover-up. Regie: Laura Poitras en Mark Obenhaus. Lengte: 118 min. Vanaf 26/12 op Netflix. ●●●●○

André Waardenburg

AMSTERDAM

‘De Verenigde Staten hebben een gewelddadige cultuur’ is de samenvattende zin die de befaamde Amerikaanse onderzoeks-journalist Seymour Hersh (1937) uitspreekt aan de het eind van *Cover-up*, de documentaire over zijn journalistieke onthullingen. En dat zijn er nogal wat. De film van Laura Poitras en Mark Obenhaus begint in 1968, het jaar waarin de Amerikaanse overheid een test met gifgas, waarbij 6.000 schapen het leven lieten, in de doofpot probeerde te stoppen. Op archiefbeelden horen we autoriteiten het verband ontkennen tussen de schapensterfte en het gifgas, een klassiek patroon dat meermala terugkeert in de krachtige documentaire.

Zo ontkent toenmalig Defensie-minister Rumsfeld dat de misstanden in de Abu Ghraib-gevangenis, waarover Hersh publiceerde, marteling zouden zijn - het zou slechts om mishandeling gaan. De gruwelijke foto’s die Hersh boven water kreeg, laten toch echt een ander

beeld zien. De vrouw die de beelden lekte, vertelt aangedaan over de foto’s waarop een naakte gevangene door twee honden wordt belaagd.

Bronnen onthullen

Poitras maakte eerder *Citizenfour* (2014), over klokkenluider Edward Snowden. Zij wilde al sinds 2005 een film over Hersh maken, maar die vond zichzelf niet belangrijk: het ging om de verhalen. Haar integere film over Snowden trok Hersh over de streep, al doet hij niet van harte mee aan deze documentaire vol boeiend archiefmateriaal. Als de makers de documenten willen filmen die zijn bronnen

Seymour Hersh in 'Cover-up'.

Acteurs verstrikt in metahorrorkomedie-remake over wurgslang in de Amazone

Recensie Actiekomedie

Anaconda. Regie: Tom Gormican. Met: Jack Black, Paul Rudd, Thandiwe Newton, Steve Zahn, Seltón Mello. Lengte: 99 minuten. ●●○○○

Dana Linssen

AMSTERDAM

verstikt, dan opslokt en weer uitbraakt om het hele riedeltje nog een keer te herhalen. Het resultaat was een best enge mix van animatie, animatronics en echte slangen. Maar zelfs in de categorie B-films was het toch een B-minnetje.

Nostalgie werkt echter anders. Wat een monster was die slang! En wat een schurk die Voigt! Bovendien is regisseur Tom Gormican (1980) niet zomaar een acteer-ideeënarmoede kunt verwijten. Hij brak in 2022 door met *The Unbearable Weight of Massive Talent*, een parodie op én met acteur Nicolas Cage (die er lak aan heeft dat hij in het echte leven ook soms een parodie op zichzelf is geworden). Het epitheton meta-filmer is voor Gormican niet genoeg. Hij is meta-meta.

Dat blijkt ook wel weer uit zijn *Anaconda*. Hoeveel dubbele bodems er precies inzitten is spoiler-materiaal. Maar dat hij een vriendengroep samenstelde die er ooit van droomde hun eigen *Anaconda* te maken, is al overal breeduit in

onthullen, dreigt hij met stoppen. Bronnen zijn voor hem heilig.

De kritiek dat Hersh vaak maar één bron gebruikt om zijn verhalen te staven, komt ook ter sprake. Zijn verweer is interessant: de bron die hij al twintig jaar gebruikt, heeft het tot nu toe altijd bij het rechte eind. Het doet denken aan de woorden van Nixon die tevens in de documentaire zitten: „Die klootzak (Hersh) is een klootzak, maar hij heeft meestal gelijk, niet-waar?” Meer nog dan op Nixon is Hersh kritisch op Henry Kissinger, indertijd Nexons veiligheidsadviseur en Buitenland-minister. Zijn kwalijke rol bij de staatsgreep van Chili in 1973 komt ter sprake, evenals de Amerikaanse betrokkenheid in andere communistische Latijns-Amerikaanse landen. Het doet onwillekeurig denken aan Trumps bemoeienis met Venezuela.

Poitras (*All the Beauty and the Bloodshed*, 2022) en Obenhaus interviewen Hersh in zijn werkkamer, omgeven door dossiers, aantekeningenboekjes, boeken. Hersh is nog steeds actief, we horen hem bellen met een bron in Gaza. Net als in My Lai tijdens de Vietnam-oorlog, een doofpot die Hersh onthulde, vinden daar massamoorden door soldaten plaats. De vastberaden en strijdbare Hersh, die in de film ook zijn journalistieke missers toeeft, is nog lang niet uitge-schreven.

zorg kiezer

Bespaar tot € 511 op je zorgverzekering

- ✓ **Vergelijk** alle 58 zorgverzekeringen op prijs én inhoud
- ✓ **Kies** de beste zorgverzekering die bij je past in 2026
- ✓ **Bespaar** tot 511 euro per jaar!

Meer informatie

De moordende scholieren van 'Battle Royale' waren hun tijd ver vooruit. BEELD MARY EVANS PICTURE LIBRARY LTD/ANP

Anoma van der Veere

TOKIO

'Goedemorgen allemaal! Het is zes uur, tijd voor het ochtendbericht", schalt de stem van docent Kitano door de luidsprekers die over het verlaten eiland verspreid zijn. In hun schuilplaatsen kijken de leerlingen verschrikt omhoog. Op de achtergrond klinken violen uit Bachs *Derde orkestsuite*. „Dit zijn de kinderen die zijn omgekomen. In volgorde van hun dood", vervolgt Kitano. Hij ratelt opgewekt twaalf namen af.

Middelbare scholieren die elkaar met messen, geweren en geïmproviseerde wapens afslachten in opdracht van de staat en ter vermaak van de massa: precies 25 jaar geleden ging de Japanse film *Battle Royale* in première. Bloedsport en moderne gladiatoren waren niet nieuw in sciencefiction. Films als *Death Race 2000* of *The Running Man* namen er vooral de immorele sensatiezucht van de consumptiemaatschappij mee op de hak. Maar *Battle Royale* is anders. Daar wordt de jeugd in het gareel gehouden middels een dodenspel. Navolgers als *The Hunger Games* (2012) en *Squid Game* (2021) borduurden daarop voort: een dodenspel als manier om de samenleving te demoraliseren.

Controverse

Geregisseerd door de gelauwerde Kinji Fukasaku (1930-2003) en gebaseerd op de gelijknamige roman van Koshun Takami die in een jaar tijd meer dan 300.000 exemplaren verkocht, weerspiegelt *Battle Royale* de ongemakken van een tijdperk. De film ontkende in Japan tot in het parlement een debat over de grenzen van wat op scherm ver-toond mag worden. Vooral par-

mentslid Koki Ishii ging tegen de film tekeer en vroeg om strengere regulering van „schadelijke media" die de jeugd zou aanzetten tot geweld. Zijn dood in 2002 door een aanslag van een rechtse extremist gaf dat een tragische lading.

Het overdadige geweld in de film was opzettelijk, en had een belangrijke boodschap, vertelt scriptschrijver Kenta Fukasaku, die samen met zijn vader de film tot leven bracht. Zijn vader had de Tweede Wereldoorlog in een munitiefabriek gewerkt: hij wist dat de jeugd moest boeten voor de oorlogszucht van ouderen. Zoon Kenta schreef het script op 28-jarige leeftijd en voegde daar zijn eigen perspectief aan toe. „Toen ik jong was haatte ik volwassenen. Rock, punk, anime en manga, juist dat wat volwassenen verafschuwden, hielp mij een mens te worden. Vanuit dat geloof schreef ik dit verhaal", aldus de inmiddels 52-jarige scriptschrijver.

Kenta maakt deel uit van wat in Japan de 'verloren generatie' heet. Een generatie die opgroeide in de stagnatie die eind jaren tachtig aanving. Zij troffen een arbeidsmarkt zonder perspectief: carrièrekansen droogden op en velen bleven steken in tijdelijke of laag-betaalde functies. Desondanks bleven hun ouders geloven dat hard studeren een goede baan en zekerheid opleverde. Soms keerden jongeren zich in hun collectieve frustratie tegen elkaar.

Het Sakakibara-drama in 1997,

BATTLE ROYALE Scholieren als gladiatoren: het invloedrijke Japanse 'Battle Royale' kwam een kwart eeuw geleden uit en vond navolging in onder meer 'The Hunger Games'. Wat inspireerde de makers?

toen een 14-jarige in Kobe twee jongere kinderen vermoorde, bleek een keerpunt: volwassenen spraken nu ook van een ontspoorde generatie. „Voor mij was dat een symbolisch moment", vertelt Kenta. „Geweld treft altijd de zwaksten. Kinderen en ouderen. Terwijl het zich eigenlijk tegen de machten zou moeten richten."

„Ze lacht! Ze lacht!" Een naamloze journalist schreeuwt de woorden de microfoon in terwijl een jong meisje, omringd door soldaten en journalisten, naar een onbekende

De moordenaar in schoolmeisjesuniform werd begin 21ste eeuw rage in manga en anime

bestemming wordt geleid in *Battle Royale*. Het meisje heeft een witte knuffel vast, doordrenkt met bloed. Ze kijkt langzaam, met dreigende grijns omhoog. Ze is de winnaar van de vorige editie van *Battle Royale*. „Dat beeld heeft een enorme impact", legt filmexpert Tom Mes van Keio Universiteit uit. „Als kijker word je meteen geconfronteerd met de botsing tussen kinderlijke onschuld en de rauwheid van geweld en dood." Het kind als monster: de moordenaar in schoolmeisjesuniform werd begin 21ste eeuw een rage in manga en anime. Het paste in de opkomende

gurokowa-stijl, 'creepy cute' - die schattig op verontrustende wijze combineert met sinister.

Dat stond niet op zich. Eind jaren 1990 richtten de Japanse media zich op jeugdgeweld en pesten op school: 'ijime' - leeftijdsgenoten die elkaar psychologisch of met fysiek geweld onder druk zetten. Vrijwel elk incident werd breed uitgemeten. „In die tijd leek jeugdgeweld overal te zijn", zegt Kenta. „Met *Battle Royale* wilden mijn vader en ik laten zien dat kinderen niet de oorzaak van het geweld waren, maar juist de slachtoffers van keuzes van volwassenen."

In de film leidt een vergelijkbaar debat over ontspoorde jeugd tot het fictieve *Battle Royale*-wetsvoorstel, waarbij jaarlijks een willekeurige middelbare schoolklas wordt geselecteerd om elkaar uit te moorden. Dat spektakel visualiseert het politiek streven de jeugd te disciplineren via verdel en heers: de jongeren gaan zo niet de macht te lijf, maar elkaar.

Het idee is niet geheel uniek. Stephen King begon in 1966 al aan een boek waarin een totalitair Amerikaans regime elk jaar een wandelwedstrijd voor tieners organiseert. Wie achter raakt, wordt doodgeschoten. King publiceerde het verhaal in 1979 onder het pseudoniem Richard Bachman.

Japan was de rest van de wereld voor, zegt filmexpert Mes. „Toen *Battle Royale* in Japan verscheen, duurde het nog bijna tien jaar voordat dezelfde emoties elders

voelbaar werden." Filmbedrijf Toei bracht de film indertijd niet uit in de Verenigde Staten: jeugdgeweld lag daar gevoelig vlak na het Columbine High School-schietincident waarbij zestien scholieren om het leven kwamen. Toch was de invloed van *Battle Royale* op Hollywood groot. „De film circuleerde onder liefhebbers en filmmakers, het werd een cultklassieker", aldus Mes. *The Hunger Games* (2012) leende het concept van jongeren die in een arena tegen elkaar strijden, het Zuid-Koreaanse *Squid Game* (2021) borduurde verder op de logica van een gladiatorenspel dat macht, ongelijkheid en groepsdynamiek als pervers entertainment presenteert.

Happy end

Toch blijft er een belangrijk verschil tussen het origineel en zijn navolgers. Waar Hollywood en streamingplatforms kiezen voor een happy end, een overwinning of een morele les voor de kijker over vriendschap en loyaliteit, blijft *Battle Royale* hard, chaotisch en anarchistisch. Scriptschrijver Kenta: „Wij wilden de kijker zo ongemakkelijk mogelijk maken."

Middelbare schoolleerling Kitano, gespeeld door de legendarische Japanse acteur Beat Takeshi, is spelleider. Hij is een gefrustreerde docent die de controle kwijt is. Afgewezen door zijn dochter en belachelijk gemaakt door zijn leerlingen, neemt hij wraak op de jeugd.

De oudere generatie die weigert haar privileges los te laten; de jeugd die daar de rekening voor betaalt; en een samenleving die haar problemen doorschuift naar de toekomst. „Deze thema's zijn vandaag de dag nog overal zichtbaar", oppert Mes. „Juist daarom is *Battle Royale* een klassieker van de wereldcinema."

'Urchin' laat de problematiek van de verslaafde zien zonder een makkelijke diagnose te stellen

VERSLAAFDENLEED

Het regiedebuut van Britse acteur Harris Dickinson is een originele sociaal-realistische film over junkieverdriet in Londen.

Dana Linssen

AMSTERDAM

Elke dag wordt hij wakker met het gevoel: nee, jij komt er niet in. Pas aan het einde van *Urchin* (dat zowel zee-egel als straatrat betekent) krijgen we iets te horen over de woelingen, woede en wanhoop die in hoofdpersoon Mike omgaan. Hij probeert in een avondwink een fles wodka te bemachtigen, maar heeft niet genoeg geld. Ja logisch, hoor je dan te denken. Maar voor hem is het helemaal niet logisch. Hij heeft die wodka nodig, praat hij als een onsamenvangende Brugman tegen de stoïcijnse verkoper. Nog een verdovend middel bovenop alles wat hij die avond - of die dag, die week - al tot zich heeft genomen. Als hij dan toch elke ochtend weer wakker moet worden, dan verdooft hij zich het liefst de rest van de dag tegen de tijd.

Urchin is niet zomaar een verslag van junkieverdriet. De film duikt in de problematiek die eronder ligt zonder een makkelijke diagnose te stellen. Iemand kan een klootzak zijn en ook hulp nodig hebben.

Mike is de hoofdfiguur en Ur-

Frank Dillane speelt de hoofdrol in 'Urchin'.

chin is het regiedebuut van de Britse acteur Harris Dickinson (1996). Die werd bekend door rollen in grote arthousefilms als Ruben Ostlunds *Triangle of Sadness*, waarin hij een model speelt dat worstelt met mannelijkheidsste-reotypen. Vorig jaar was hij te zien in Halina Reijns *Babygirl* als de stagiair die het seksleven van ceo Romy (Reijn zelf) ondersteboven schoffelt. Maar hij wilde eigenlijk regisseur worden, vertelde hij in interviews ter gelegenheid van de première van *Urchin* in Cannes. Daar kreeg hij meteen de prijs van de internationale filmkritiek en

werd zijn hoofdrolspeler Frank Dillane bekroond als beste acteur in de competitie van Un Certain Régard.

Oog voor onderliggende problematiek

Dat was meer dan een beroemdheidsbonus. *Urchin* is ondanks z'n sterke inbedding in het Britse sociaal-realistisme een origineel en zelf-verzekerd debuut. En de charisma-tisch-diabolische Dillane (ooit de jonge Voldemort in de Harry Potter-reeks) knalt van het scherm: als charmante hosselaar, egocentrische junk, ontredderd groot

kind. Hij zit gevangen in een spel-lonk in zijn binnenwereld en pant-sert zich tegen de boze buitenwereld met de stekels van een egel. Dickinson groeide op in Oost-Londen, zijn vader was er sociaal-werker, en zelf deed hij jaren vrijwilligerswerk in de thuislozen-zorg. Het is misschien wel daarom dat hij het lef heeft het realisme van de film af en toe te doorbreken met abstracte scènes waarin we Mike volgen in zijn dissociaties en hallucinaties. Dan weer danst hij met een tijdelijke disfunctionele familie van outsiders aan de oevers van de Thames.

Anders dan in de meeste junkie-films waarin het afglijden en het afkicken de hoofdmoot van de plot vormt, heeft *Urchin* oog voor de onderliggende problematiek: de psychosegevoeligheid en mentale kwetsbaarheid die zo vaak tegelijkertijd door een verslaving verdoofd én getriggerd worden.

Recensie Drama

Urchin. Regie: Harris Dickinson. Met: Frank Dillane, Harris Dickinson, Megan Northam, Amr Waked. Lengte: 99 minuten. ●●●●○

Oudjaar met vrienden ontspoord al strijdend op de apenrots

OUDJAAR Scandinaviërs zijn goed in eindjaarsfilms. In 'To New Beginnings' is de spanning te snijden wanneer een weduwe haar nieuwe vriend uitnodigt.

André Waardenburg

AMSTERDAM

De traditionele Oudjaarsavond met vrienden wordt verstoord door de ontregende Finn. BEELD ROLF KONNOW

nings speelt zich af op Oudejaarsavond, wanneer een groep vrienden traditiegetrouw samenkomt om het nieuwe jaar in te luiden. Ze vierden Oud & Nieuw in het appartement waar jaren eerder Martin, de echtgenoot van Nomi, op tragische wijze overleed. Het is dus een beladen plek, maar deze keer is de spanning extra te snijden. Nomi heeft haar nieuwe vriend Finn uitgeno-

digd, wat niet bij iedereen in goede aarde valt. Vooral Jens, ooit de beste vriend van Martin, gaat de psychologische strijd aan met Finn. Regisseur Paprika Steen, die als actrice meespeelde in Dogmaklassieker *Festen* (Thomas Vinterberg, 1998; ook over een ontsporende familiebijeenkomst), centreert hun strijd op de apenrots rond het klaarmaken van kabeljauw. Die

werd voor dag en dauw gevangen door Jens, die op zijn zachtst gezegd niet blij is als Finn zich gaat bemoeien met de bereiding. Ook de andere aanwezigen storen zich aan Finn, een radioloog die te pas en te onpas zijn kennis etaleert. Hij is bovendien een spelbreker: Finn wil tijdens het met drank overgoten feestmaal geen raar hoedje dragen („infantiel", vindt hij) en weigert mee te dansen wanneer iemand aanstekelijke muziek opzet. Door zijn afwijkende gedrag en ongevraagde adviezen is Finn simpelweg té aanwezig, vooral als hij de gitaar pakt die ooit aan Martin toebehoorde en een Spaanse versie ten gehore brengt van Lou Reeds 'Walk on the Wild Side'. Een gitaar die à la het geweer van Tsjechov later nog een rol zal spelen in de handeling. Die handeling speelt zich voornamelijk af in het appartement, wat *To New Beginnings* iets toneelmattigs geeft. Steen probeert dat te ondervangen door filmische ingrepen, van het subtiel verschuiven

van de focus van het ene naar het andere personage tot aan veelzeggende reactieshots. Een totaalshot van de kamer met de eettafel prominent in beeld dient als rustpunt. Steen, zelf acteur, geeft haar spelers de ruimte om alle stemmingen die de revue passeren voorbeeldig te etaleren. Dat gebeurt wel enigszins voorspelbaar, met precies na een uur een dramatische uitbarsting die weliswaar indruk achterlaat, maar ook te verwachten was. Daarna wordt alles iets te netjes afgehecht. Dat de pedante Finn niet echt een ontwikkeling meemaakt, zit de film ook in de weg. Vanaf de eerste minuut is hij een ergerlijk personage dat geen diepere laag krijgt, net als alle anderen.

Recensie Tragikomedie

To New Beginnings. Regie: Paprika Steen. Met: Tuva Novotny, Anders W. Berthelsen, Lars Brygmann, Birgitte Hjort Sørensen. Lengte: 95 min. ●●●○

De kleurrijke winterjassen vertellen meer dan het plot

KERSTFILMS In de klassieke Hallmark-film ontmoet de vrouwelijke hoofdpersoon, gekleed in beige of crèmekleurige jas, een oude vlam. Wanneer de passie stijgt, verandert de kleur van haar jas naar vurig.

Scène uit 'Never Been Chris'd' FOTO HALLMARK MEDIA

Scène uit 'Write before Christmas'. FOTO HALLMARK MEDIA

Dana Linssen
AMSTERDAM

Het fascinerendste aan Hallmark-kerstfilms is hoeveel verschillende jassen die vrouwen hebben, en hoeveel er in één kleine koffer passen”, postte iemand vorig jaar in de Facebook-groep ‘Hallmark Fans’ Movies and Christmas Movies Discussion’. Vergelijkbare opmerkingen kun je ook elk jaar weer vinden op Reddit en andere socialemediaplatforms. Gelukkig. Ik was niet de enige. Sinds ik tijdens een kortstige winternacht misschien wel tien van die films achter elkaar heb gezien, ben ik geobsedeerd door die jassen. Aangezien ik me te slap voelde om de televisie uit te zetten bleef een streamer me

de ene na de andere kerstromance in groene en rode jassen voorschotelen die als kerstdecoraties aan een iel verhaalje waren gehangen. Hun kleuren vertelden meer dan de plot op welk punt het verhaal zich bevond. Oh, als die jassen konden spreken! Toen mijn ijdromen voorbij waren reeste me alleen nog de herinnering aan één hele lange film.

Daarin gaat een onafhankelijke single/net gescheiden/pas weduwe geworden jonge vrouw met lang haar en een interessant beroep (reisjournalist, patissier, advocaat, fotograaf) terug naar het dorp van haar jeugd. Daar loopt ze een oude vlam tegen het lijf die het voorzien heeft op de kerstboemenboerderij, het schattige hotelletje of de snuisterijenwinkel van haar ouders, net overleden tante of andere lievelingspersoon. Vaak botsen in de Hallmark-films niet alleen hun zakelijk-

ke en emotionele belangen, maar knallen ze aan het begin van de film ook letterlijk tegen elkaar op.

Bijpassende outfits

Zelden wordt dat onvermijdelijke moment in romantische komedies waarop toekomstige geliefden elkaar voor het eerst ontmoetten - *opposites attract* - zo efficiënt afgehandeld. Zij draagt meestal een beige, olijfkleurige, of andere jas in aardetint. De kleuren komen later, als de passie stijgt. Hij draagt er eentje die bij haar outfit past. Of anders wel een sjaal, of wollen trui in dezelfde kleur. Zodat we meteen zien: die zijn voor elkaar bestemd.

Op Hallmark Channel begint het kerstseizoen al eind oktober, met een ‘Countdown to Christmas’, en tientallen films per seizoen. Dat zijn een hoop jassen. Sterkostuumontwerper van de ministudio is Keith Nielsen, bijge-

Hoe heeft ze al die jassen in dat rolkoffertje gepropt? Kostuumontwerper Keith Nielsen: „*There is always a way*”

naamd Keith Costume, die sinds 2019 voor het bedrijf werkt. In een interview met de *New York Times* vertelde hij dat zijn inspiratie voortkomt uit zijn „*12-year-old gay-boy-mind*”.

Niet modieus maar tijdloos

Hij is aan strenge regels gebonden: de films moeten in drie weken klaar zijn, met een voor Amerikaanse begrippen klein budget van naar schatting 2,5 miljoen dollar (2,13 miljoen euro) en ze moeten een paar jaar mee. Niet modieus maar tijdloos, is het motto. Reden dat hij vooral veel leent uit vintage kostuumateliers en shopt bij typisch Amerikaanse merken als J. Crew, Banana Republic en Brooks Brothers. De kleding wordt, net als de locaties en de sterren, gerecycled. Het Canadese Victoriaanse stadje Victoria heeft al model gestaan voor honderden Hallmark-dorpjes. En terugkerende actrices als Lacey Chabert

en Candace Cameron Bure heten nu eens Isabel en dan weer Lindsey of Lara. Naarmate hun liefdesavonturen vorderen, kleuren ook hun garderobes mee. In de klassieke Hallmark-film heeft de vrouwelijke hoofdpersoon minstens een beige of crèmekleurige, én een groene én een rode jas. Het is kleurtheorie voor beginners, van licht naar vurig. Als je in *A Song for Christmas* (2017) muzikantenduo Adelaide en Dylan naast elkaar op een bankje in de sneeuw ziet zitten, terwijl hij zijn nieuwste nummer voor haar speelt, dan is haar vuurrode jas al verliefd op hem voordat zij het is.

Cute girl meets nice guy

Er zijn meer regels, vertelden twee geanonimiseerde scenaristen onder de namen Merry en Christmas in 2018 aan *Entertainment Weekly*. In het Hallmark-universum is iedereen aardig. De films mogen dan wel een hoogtepunt van zoetsappige nostalgische *Americana* zijn, maar die is niet van het MAGA-soort. Er is in de negentig minuten die een film duurt geen plaats voor conflict. Er zijn geen ruzies, geen wapens en van de businessdeals worden altijd alle partijen beter - of ze gaan niet door. De kerstgedachte zit in elke scène ingebakken, zodat het je behalve van de rode en de groene jassen ook duizelt van de vormgeving. In elke hoek van het beeld glinsteren ballen en lampjes. Nog voor de personages namen hebben staan ze al in het scenario als ‘*cute girl meets nice guy*’.

Het klinkt als een formule en dat is het ook. Het geheim van kostuumontwerper Nielsen: door de jassen weet je meteen waar je in het verhaal bent. Eerst is iemand kleurloos, aan het einde gaan de personages helemaal op in de kerstfeer. Al probeert hij ook zijn eigen signatuur aan te brengen en tegen te kleuren met oranje, tomaatrood of petrolblauw. Hoe heeft ze al die jassen in dat kleine rolkoffertje gepropt, vragen fans zich af. Nielsen moet in een interview met het Hallmark-fankaanaal Remark op YouTube hard lachen

om die vraag: „*There is always a way*.” Bovendien: hij gaat voor het escapisme van de films, niet voor het realisme. De vrouwen dragen ook hoge hakken in de sneeuw.

En in de nieuwste film waarvoor hij de kostuums deed, *A Newport Christmas* (2025) draagt de van 1905 naar 2025 getransporteerde hoofdfiguur Ella niet alleen een getailleerde rode jas. Hij mat haar ook een mantel in *oudroze* aan. De stoutste.

Als er anno nu nog zoiets als camp bestaat dan is het dit. Die mix van generieke verhalen en ernstige theatraaliteit. Daarom prijzen TikTok-sterren en online kledingwinkels ‘Hallmark-jassen’ aan, worden er Hallmark-drinkspelletjes georganiseerd, en hebben ironische liefhebbers Hallmark-bingokaarten ontworpen. Zelfs de tamelijk highbrow maar humoristische website McSweeney’s Internet Tendency publiceerd ‘Guidelines for Female Protagonists in Hallmark Christmas Movies’, waarin het wonder van de zichzelf vermenigvuldigende garderobes opduikt: „Ze zal minstens één keer paardrijden. Ze weet hoe het moet, ook al kan ze het eigenlijk niet. Bovendien heeft ze onverklaarbaar genoeg rijbroeken en passende schoenen in de juiste maten.”

Popcultureel fenomeen

Hallmark-kerstfilms zijn niet alleen een popcultureel fenomeen, maar ook onderwerp van sociologisch en mediaonderzoek. Wat zij representeren doet ertoe, want de films worden door Amerikaanse vrouwen tussen de 25 en 54 jaar meer bekeken dan andere films. En het blijft niet bij Kerst. Hallmark heeft films voor alle seizoenen. De vorig jaar verschenen academische essaybundel *Critical Perspectives on the Hallmark Channel. Countdown to Romance* besteedde veel aandacht aan de impact van het witte, conservatieve en heteronormatieve wereldbeeld dat de films uitdragen.

Toegegeven, het gaat de laatste jaren iets beter. Er mag sporadisch een Afro-

‘Ze zal minstens één keer paardrijden en heeft onverklaarbaar genoeg rijbroeken en schoenen in de juiste maten’

Amerikaanse of Chinees-Amerikaanse acteur meedoen. Er is een subgenre van Chanoeke-films ontstaan. En hoewel concurrenten als Netflix sneller emanciperen, lijken sommige films met hun nadruk op vriendschap geïnspireerd door de queer-gemeenschap. Of is dat wensdenken, omdat dat in de formule-films van de gouden studiojaren tussen 1930 en 1960 ook gebeurde door regisseurs als Ernst Lubtisch en Billy Wilder, die de genreconventies uit hun te strakke jasje bevrijdden?

Er staan ook andere leuke weetjes in het boek. De meestal niet langer dan anderhalf uur durende films zijn anders dan de standaard Hollywoodfilm niet volgens een drie- maar volgens een negen-akte-model geschreven, zodat er acht reclameblokken tussen passen. Dat verklaart waarom je er bijna een stopwatch kunt wachten op A die eerste ontmoeting in de eerste akte, B de bijna-kus aan het einde van akte vier, C het moment waarop de liefde niet lijkt te lukken in akte acht, en D de kuise kus die alles goedmaakt aan het einde van akte negen.

En daarom is het, net als bij die oude studiofilms, ook zo leuk om op zoek te gaan naar waar de films van de regels afwijken. In *Never Been Chris'd* (2023) waren schoolvriendinnen en tegenwoordig businesspartners Naomi en Liz vroeger allebei stiekem verliefd op Chris. Maar helaas, zoals de woordspeling in de titel al zegt: ‘never kissed’. In deze film komt het er (bijna) alsnog van, wanneer zij zeer tegen hun zin naar huis gaan om respectievelijk Kerst en Chanoeke te vieren met hun bezitterige moeders. Die van Naomi heeft minstens tien versierde sparren langs de oprijlaan gezet. Ze begroet het tweetal met: „Ik heb wel veertig kerstfilms opgenomen en op internet opgezocht waar we alle sjaals kunnen kopen.” Zie daar maar eens aan te onsnappen. Alles in de film is groen en rood. Behalve hun jassen.

Hallmark-films zijn op alle streamers te zien en op het eigen Hallmark Channel.

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar
redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar **opinie@nrc.nl**. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**
E: familieberichten@nrc.nl

NRCWebwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar NRC te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur. W: nrc.nl/service, T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Afmelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2025. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● zeer goed
●●●●● goed
●●●●● matig
●●●●● zwak

Advertentie

HET GEVECHT OM DE NOORDPOOL

Van wie is het Hoge Noorden? Tussen de smeltende ijskappen ontvouwt zich een hybride oorlog tussen de grootmachten.

Luister elke dinsdag een nieuwe aflevering bij NRC en in alle podcast-apps. Ga naar nrc.nl/wereldzaken voor meer over de podcast

Alle ruimte voor jouw ambitie

Zet je volgende carrièrestap met YER

Detachering • **Recruitment** • Consultancy

Scan de QR-code en
bekijk alle vacatures
www.yer.nl/nrc

Integraal Kostendeskundige/ Teamleider

Bedrijf | Heijmans bouwt aan de contouren van morgen. Met kennis en kunde creëren ze plekken waar mensen prettig wonen, werken en verbinden. Innovatie en kwaliteit staan centraal in hun strategie naar 2030. Functie | In deze rol heb je een bepalende rol in het winnen van complexe, utilitaire projecten en ben je een leider die samenwerking versterkt. Je bent verantwoordelijk voor het integraal coördineren van kostenramingen voor projecten met een waarde van tientallen miljoenen euro's. Een veelzijdige functie waarbij je kunt doorgroeien naar Teamleider.

📍 Rosmalen 🏗️ Construction 🎓 Hbo
🕒 +5 jaar 💰 € 100.000 - € 120.000/jaar

Contactpersoon YER:

Dagmar Schenkel, +31 6 292 391 76

Manager Projecten

Bedrijf | Heijmans bouwt aan de contouren van morgen. Met kennis en kunde creëren ze plekken waar mensen prettig wonen, werken en verbinden. Innovatie en kwaliteit staan centraal in hun strategie naar 2030. Functie | Als Manager Projecten stuur je op tactisch en strategisch niveau alle projecten binnen regio Zuid-West aan. Je bouwt aan een organisatie die klaar is voor grotere, uitdagendere opdrachten en zorgt voor een cultuur waarin samenwerking, kwaliteit en ontwikkeling centraal staan.

📍 Rotterdam 🏗️ Construction 🎓 Hbo
🕒 +10 jaar 💰 € 8.000 - € 9.500/maand

Contactpersoon YER:

Dagmar Schenkel, +31 6 292 391 76

Projectmanager

Bedrijf | De Marne Vastgoed ontwikkelt sinds 2005 hoogwaardige, duurzame bedrijfsruimtes door heel Nederland. Met meer dan 1.500 gerealiseerde units bieden zij ondernemers ruimte om te groeien. Functie | Als Projectmanager ben jij de spil in het realiseren van ambitieuze projecten. Je begeleidt het hele traject vanaf de eerste schets tot de laatste handtekening. Je schakelt moeiteloos met onder andere architecten, constructeurs, gemeenten, aannemers én kopers. Klaar om impact te maken?

📍 Zwolle 🏗️ Vastgoed 🎓 Hbo
🕒 +5 jaar 💰 Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER:

Dagmar Schenkel, +31 6 292 391 76

Senior Tendermanager

Bedrijf | YER is een toonaangevend internationaal arbeidsbemiddelingsbureau, gespecialiseerd in werving voor vaste en interim-posities. Functie | Als Senior Tendermanager leid je complexe tendertrajecten van strategie tot gunning. Naast jouw expertise in aanbestedingen binnen het publieke domein, breng je ook waardevolle ervaring mee uit de profitsector. Dankzij jouw brede achtergrond kun je tenderprocessen verrijken met inzichten uit verschillende markten, zo onderscheidt YER zich met creatieve en resultaatgerichte oplossingen.

📍 Randstad 🏗️ Staffing 🎓 Hbo
🕒 +5 jaar 💰 Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER:

Dagmar Schenkel, +31 6 292 391 76

YER. Al bijna 40 jaar specialist in topfuncties binnen het hogere segment.

YER
ambitions in motion